

Strafferettssystemets håndtering av personer med pedofilidiagnose som begår seksuallovbrudd mot barn

En rettsempirisk og tverrfaglig systemanalyse

Kandidatnummer: 100

Antall ord: 32 587

JUS396 Masteroppgave

Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

10.05.2023

FORORD

For mange kan det å velge tematikk til en masteroppgave være krevende. Slik var det ikke for meg. Høsten 2019 kom jeg i forbindelse med min jobb som frivillig juridisk rådgiver i Jussgruppen Wayback i kontakt med en innsatt i Bergen fengsel som gjorde stort inntrykk på meg. Vedkommende hadde blitt pågrepet i forbindelse med den kjente Dark Room-etterforskningen. Han oppga selv at han var seksuelt interessert i barn, og ønsket hjelp til å lære å håndtere sin seksualitet for å unngå å agere på denne i fremtiden. Etter utallige internettsøk og telefonsamtaler til både krisesenter, direktorater og stortingsrepresentanter, fant jeg ut at det på denne tiden ikke eksisterte noen lavterskel hjelpetilbud i Norge for personer som anså seg selv som «pedofile». Å måtte overlevere denne informasjonen til den innsatte, som så ut til å ha et så sterkt genuint ønske om hjelp og håp om at det fantes, var vanskelig. Kort tid etter samtalen med ham bestemte jeg meg derfor for at dette var en problematikk jeg selv ville ta tak i – om så det skulle bety at jeg måtte starte et slikt hjelpetilbud selv. Parallelt med jusstudiene begynte jeg derfor på profesjonsstudiet i psykologi det påfølgende året, og temaområdet for både min masteroppgave i rettsvitenskap og også senere hovedoppgave i psykologi, var lagt.

Hovedformålet med denne masteroppgaven er å se nærmere på hvordan personer med pedofilidiagnose behandles i møte med det norske strafferettssystemet. Samtidig har arbeidet med oppgaven hatt et annet viktig formål som jeg ønsker å fremheve nå og håper at fremgår tydelig for leseren også fortløpende: Jeg tror sterkt på at tabuet som eksisterer rundt fenomenet pedofili bidrar til å øke forekomsten av seksuelle overgrep mot barn. Statistikken over barneovergrep er i dag urovekkende høy, og må endres. Ingen barn skal måtte oppleve seksuelle overgrep. Av de nevnte grunner er det viktig for meg å forsøke å redusere tabuet rundt pedofili ved å gjennomføre en objektiv, saklig og vitenskapelig fundert gjennomgang av litteratur og myndighetspraksis tilknyttet fenomenet.

Har du seksuelle tanker om barn og ønsker noen å snakke med?

Kontakt lavterskeltilbudet «Det Finnes Hjelp» på www.detfinneshjelp.no.

Du kan være helt anonym.

Har du selv opplevd seksuelle overgrep eller kjenner du noen du tror blir utsatt for det?

Kontakt «Alarmtelefonen for barn og unge» på 116 111 eller politiet på 02800.

BIDRAGSYTERE

Jeg ønsker å rette en stor takk til alle som har hjulpet meg i arbeidet med denne oppgaven. Jeg føler meg både ydmyk og takknemlig som har fått muligheten til å diskutere med og lære av så mange med særlig kompetanse på sine felt. En ekstra takk går til min hovedveileder Linda Gröning for uvurderlig hjelp og oppmuntring under hele arbeidet.

Hovedveileder **Linda Gröning** – professor i strafferett ved Det juridiske fakultet, Universitetet i Bergen.

Biveileder **Erik Risnes** – psykologspesialist, seksjon fengselshelsetjenester, klinikk sikkerhetspsykiatri, Haukeland Universitetssjukehus.

Svein Kristian Øverland – psykologspesialist og leder av Nasjonal enhet for rettspsykiatrisk sakkyndighet.

Hanne Andreassen – politioverbetjent i Kripas, seksjon for internettrelaterte overgrep.

Eirik Stolt-Nielsen – førstestatsadvokat i Region Vest.

Pia Theisen – psykologspesialist i Det Finnes Hjelp.

Pål Grøndahl – psykologspesialist, ph.d.

Bly Rede – co-director i “Virtuous Pedophiles”.

C.W. – innsatt på avdeling for sedelighetsdømte i Bergen fengsel.

N.S. – innsatt på avdeling for sedelighetsdømte i Bergen fengsel.

Marion Zoe Ørseng – psykologspesialist ved Statens Barnehus, sør-øst-politidistrikt.

Leif Erik Andreassen – politioverbetjent ved Politihøgskolen i Stavern.

Jostein Ådna – professor emeritus VID Vitenskapelige Høgskole.

Dr. Sara Jahnke – førsteamanuensis, Det psykologiske fakultet, Universitetet i Bergen.

Ann Karin Swang – leder av Norsk Sykepleierforbunds Landsgruppe av helsesykepleiere.

Grethe E. Johnsen – forsker II, Nasjonalt kompetansesenter for legevaktmedisin, NORCE.

Dr. Psychol. Cato Grønnerød – *førsteamanuensis ved Psykologisk Institutt, Universitetet i Oslo.*

Rune Bård Hansen – *lagdommer i Agder lagmannsrett.*

Bertil Christian Hast Rønnestad – *advokat og partner i Preto Askevold DA.*

Stian Haugen – *seniorrådgiver i Kriminalomsorgsdirektoratet.*

Julie Lie – *jurist i kriminalomsorgen.*

Heidi Jensen Sandvik – *inspektør ved Lyderhorn overgangsbolig.*

Abid Bajwa – *programbetjent på motivasjonsavdelingen i Bergen fengsel.*

Takk også til mine gode venner, sparringspartnere og korrekturlesere, særlig:

Jørgen Sigmund Pettersen, Daniel Osen, Maria Lâm og Anna Haram.

FORKORTELSER – LOVER OG DIAGNOSEMANUALER

LOVER:

Lov 17. mai 1814. Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven; Grl.).

Lov 22. mai 1902 nr. 10. Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven av 1902).

Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Rome 5.

November 1950 (ikrafttredelse: 03.09.1953) – Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK).

Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven; strpl.).

FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989 (barnekonvensjonen).

Lov 2. juli 1999 nr. 64 om helsepersonell (helsepersonelloven; hpl.).

Lov 18. mai 2001 nr. 21 om gjennomføring av straff (straffegjennomføringsloven; strgjfl.).

Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven; strl.).

DIAGNOSEMANUALER:

Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM). Utgis av American Psychology Association (APA). Omtalte verk: Femte utgave (DSM-5; DSM-V).

International Classification of Diseases and Related Health Problems (ICD). Utgis av World Health Organization (WHO). Omtalte verk: Tiende og ellefte utgave (ICD-10; ICD-11).

Innholdsfortegnelse

FORORD	2
BIDRAGSYTERE	4
FORKORTELSER – LOVER OG DIAGNOSEMANUALER	6
<u>INNLEDENDE BEMERKNINGER</u>	10
KAPITTEL 1: INTRODUKSJON	10
<i>1.1 BAKGRUNN</i>	10
<i>1.2 SENTRALE PROBLEMSTILLINGER OG PERSPEKTIVER</i>	11
<i>1.3 TERMINOLOGISKE AVKLARINGER</i>	12
<i>1.3.1 «BARN»</i>	12
<i>1.3.2 «PEDOFILI»</i>	13
<i>1.4 AVGRENSNINGER</i>	13
<i>1.5 OPPGAVENS VIDERE STRUKTUR</i>	14
KAPITTEL 2: METODISKE BETRAKTNINGER	16
<i>2.1 UTGANGSPUNKT OM OPPGAVENS TVERRFAGLIGHET</i>	16
<i>2.2 RETTSLIGE PERSPEKTIVER</i>	17
<i>2.2.1 RETTSKILDER</i>	17
<i>2.2.2 UTGANGSPUNKT FOR OPPGAVENS KRITISKE PERSPEKTIVER</i>	18
<i>2.2.3 KILDEINNHENTING FRA LOVDATA</i>	18
<i>2.3 PSYKOLOGISKE KILDER</i>	19
<i>2.3.1 UTGANGSPUNKT OM PSYKOLOGISK FORSKNING</i>	19
<i>2.3.2 KILDEINNHENTING FRA PUBMED</i>	20
<i>2.4 INNHENTING AV OVERORDNET INFORMASJON GJENNOM SAMTALER</i>	20
<u>UTGANGSPUNKT OG PREMISER OM FENOMENET PEDOFILI OG VEIVALG I STRAFFERETTSSYSTEMET</u>	22
KAPITTEL 3: FENOMENET PEDOFILI OG SEKSUALLOVBRUDD	22
<i>3.1 HVA ER «PEDOFILI»? .....</i>	22
<i>3.1.1 TERMINOLOGI OG DIAGNOSTISKE KRITERIER</i>	22
<i>3.1.2 HISTORIE, BAKGRUNN OG PREVALENS</i>	26
<i>3.1.3 MÅLEINSTRUMENTER FOR DIAGNOSTISERING</i>	27
<i>3.2 PEDOFILI OG SEKSUALLOVBRUDD</i>	28
<i>3.2.1 DE RELEVANTE LOVBRUDD I KORTHET</i>	28
<i>3.2.1.1 VARIERENDE STRAFFERETTSLIG VERN I ULIKE LAND</i>	29
<i>3.2.2 OVERGREPSSTATISTIKK OG IMPLIKASJONER</i>	30
<i>3.2.3 PERSONER MED PEDOFILE INTERESSER OG SEKSUALLOVBRUDD</i>	32
<i>3.2.4 KORT OM IMPLIKASJONER AV SEKSUELL INTERESSE FOR BARN – I VID FORSTAND</i>	34
<i>3.3 FOREBYGGENDE TILTAK AV RELEVANS FOR STRAFFERETTSSYSTEMET: ETTERFORSKNING OG BEHANDLING</i>	36

KAPITTEL 4: NÆRMERE OM VEIVALG I STRAFFERETTEN	38
<i>4.1 OVERORDNET OM FORMÅL OG BEGRUNNELSER VED STRAFF</i>	38
<i>4.2 SKYLDEVNE SOM GRUNNLEGGENDE SYSTEMPREMISS</i>	39
<i>4.3 «UTILREGNELIGHETSSPORET»</i>	42
<i>4.4 «TILREGNELIGHETSSPORET»</i>	43
<i>4.5 BRUK AV SAKKYNDIGE</i>	43

HOVEDDEL: RETTSEMPIRISK SYSTEMANALYSE OG DRØFTELSE AV SENTRALE STRAFFERETTSLIGE REGLER..... 45

KAPITTEL 5: RELEVANSEN AV PEDOFILIDIAGNOSE FOR STRAFFERETTSLIG SKYLDEVNE	45
<i>5.1 GJELDENDE REGLER OM UTILREGNELIGHET I § 20 ANDRE OG TREDJE LEDD</i>	45
<i>5.2 BEGRUNNELSER FOR UTILREGNELIGHETSREGLENE I § 20</i>	48
<i>5.3 PEDOFILIDIAGNOSE OG UTILREGNELIGHET ETTER § 20</i>	50
<i>5.3.1 OVERORDNET OM HJERNEFAKTORER OG PEDOFILI</i>	51
<i>5.3.2 PEDOFILI OG UTILREGNELIGHET PÅ GRUNN AV «STERKT AVVIKENDE SINNSTILSTAND»</i>	53
<i>5.3.3 PEDOFILI OG UTILREGNELIGHET PÅ GRUNN AV «HØYGRADIG PSYKISK UTVIKLINGSHEMMING»</i>	55
<i>5.3.4 PEDOFILI OG UTILREGNELIGHET PÅ GRUNN AV SAMEKSISTERENDE PSYKIATRISKE TILSTANDER?</i>	56
<i>5.3.5 PEDOFILI OG UTILREGNELIGHETSVURDERINGEN I PRAKSIS</i>	59
<i>5.4 BEMERKNINGER TILKNYTTET PEDOFILI OG SÆRREAKSJONER</i>	61

KAPITTEL 6: PEDOFILI OG STRAFFEUTMÅLING ETTER §§ 77-80	63
<i>6.1 UTGANGSPUNKT</i>	63
<i>6.2 PEDOFILI OG STRAFFEFORMILDNING ETTER §§ 78 OG/ELLER 80</i>	63
<i>6.2.1 OVERSIKT OVER BESTEMMELSENE BETYDNING</i>	63
<i>6.2.2 RELEVANS AV PEDOFILI FOR § 78 LITRA D OG § 80 LITRA F</i>	66
<i>6.2.3 RETTSPRAKSIS OM PEDOFILI OG STRAFFEUTMÅLING I FORMILDENDE RETNING</i>	68
<i>6.2.4 MULIGE SÆRTILFELLER FOR STRAFFEFORMILDNING ETTER § 78</i>	72
<i>6.2.4.1 BARNET NÆRMER SEG SEKSUELL LAVALDER</i>	73
<i>6.2.4.2 DEN SOM HAR BEGÅTT LOVBRUDDETS MENTALE ALDER NÆRMER SEG BARNETS</i>	74
<i>6.3 PEDOFILI OG STRAFFESKJERPING ETTER STRL. §§ 77 OG/ELLER 79</i>	75
<i>6.3.1 OVERSIKT OVER BETYDNINGEN AV § 77 VED SEKSUALLOVBRUDD</i>	75
<i>6.3.1.1 RETTSPRAKSIS OM PEDOFILI OG STRAFFESKJERPELSE ETTER § 77</i>	75
<i>6.3.2 OVERSIKT OVER BETYDNINGEN AV § 79 VED SEKSUALLOVBRUDD</i>	76
<i>6.3.2.1 RETTSPRAKSIS OM PEDOFILI OG STRAFFESKJERPELSE ETTER § 79</i>	76

KAPITTEL 7: PEDOFILI OG REAKSJONSVALG, SÆRLIG FORVARINGSSTRAFF	78
<i>7.1 GJELDENDE REGLER FOR FORVARING ETTER § 40</i>	78
<i>7.2 BEGRUNNELSER BAK FORVARINGSINSTITUTTET</i>	79
<i>7.3 PEDOFILI, SEKSUALLOVBRUDD OG IDØMMELSE AV FORVARINGSSTRAFF</i>	80
<i>7.3.1 BRUKEN AV SAKKYNDIGVURDERINGER</i>	80

7.3.2 RETTSPRAKSIS OM PEDOFILI OG FORVARING ETTER STRL. § 40	81
7.4 RETTENS BEGRUNNELSER FOR Å IDØMME FORVARINGSSTRAFF TIL PERSONER MED PEDOFILIDIAGNOSE ETTER BEGÅTTE SEKSUALLOVBRUDD	83
7.4.1 SAMMENLIKNING AV TO SAKER MED ULIKT UTFALL: LB-2021-75038 OG LA-2020-138773	89
7.4.2 SAMLET OM ANALYSEN AV RETTSPRAKSIS TIL § 40	91
KAPITTEL 8: PEDOFILI OG STRAFFEGJENNOMFØRING	93
8.1 UTGANGSPUNKT OM STRAFFEGJENNOMFØRING	93
8.2 SITUASJONEN FOR INNSATTE MED PEDOFILE INTERESSER	93
8.3 GJENNOMFØRING AV STRAFF UTENFOR FENGSEL FOR PERSONER MED SEDELIGHETSDOM	94
8.4 PSYKOTERAPEUTISK BEHANDLING UNDER STRAFFEGJENNOMFØRING	98
8.4.1 GENERELT OM BEHANDLING AV PERSONER MED PEDOFILE INTERESSER	98
8.4.2 BASIS SOM TILTAK UNDER STRAFFEGJENNOMFØRINGEN	101
8.4.3 MULIGE UTBEDRINGSOMRÅDER FOR BEHANDLINGSTILBUD I NORGE	104
KAPITTEL 9: AVSLUTTENDE BETRAKTNINGER: VIKTIGE FUNN OG ENDRINGSFORSLAG	105
9.1 FUNN UNDER ANALYSEN AV STRAFFERETTSSYSTEMETS HÅNTERING AV PERSONER MED PEDOFILIDIAGNOSE	105
9.1.1 HVA TILSIER FUNNENE SAMLET?	106
9.2 HVA BØR GJØRES FOR Å FORBEDRE SITUASJONEN?	106
<u>KILDEREGISTER:</u>	108

Innledende bemerkninger

Kapittel 1: Introduksjon

1.1 Bakgrunn

«Tenk tilbake til første gang du følte deg forelsket eller betatt av et annet menneske. Kanskje var dette da du var barn selv, og kanskje var den du hadde et ekstra godt øye til en klassekamerat, nabojenten eller nabogutten. Mest sannsynlig fortsatte du å interessere deg for jevnaldrende etter hvert som du selv ble eldre, men hva hvis det ikke var slik? Hva hvis du, selv da du ble voksen, stadig følte seksuell interesse for personer som juridisk sett er å omtale som «barn» i seksuelt øyemed?»¹

For en overraskende stor del av verdens befolkning er dette realiteten: De har seksualiteten kjent som “pedofili” – et fenomen mange ofte har sterke meninger om. Termen «pedofil» benyttes hyppig som synonym til «overgriper» eller «barneovergriper». Som denne oppgaven vil vise, er det imidlertid nødvendig å skille mellom disse termene.² Ett moment det er verdt å merke seg allerede innledningsvis, er det følgende: Ikke alle som begår overgrep mot barn har pedofile interesser, og ikke alle med pedofile interesser begår overgrep mot barn.³ Forskning tyder på at fordelingen av overgrep mot barn begått av personer med pedofile interesser og personer uten slike interesser, er jevnt fordelt.⁴ Jeg ønsker å presisere dette tidlig, da jeg anser slik kunnskap som et viktig ledd i å bryte ned den indre motvilligheten mange gjerne har til å diskutere temaet pedofili. For at denne oppgaven skal virke til sin hensikt er det viktig at du som leser ikke er motvillig til å reflektere åpent rundt det som presenteres.

Ikke sjeldent benyttes termen «pedofil» feil av både medier, lekmenn og fagfolk, hvilket kan medføre spredning av feilinformasjon om fenomenet.⁵ Kanskje har slik feilinformasjon medført også lovgivning og rettsanvendelse som må anses uheldig i et moderne rettssamfunn? Både feilinformasjon og feilbenevning kan i hvert fall tenkes å bidra til å opprettholde et tabu som vanskeliggjør at personer med pedofile interesser oppsøker hjelp.⁶ En mulig konsekvens

---

¹ Inspirert av Kaplan (2014).

² Se kap. 3.

³ Richards (2011): «Not all child sex offenders are paedophiles and conversely, not all paedophiles are child sex offenders».

⁴ Se Gerwinn m.fl. (2018), Seto (2009) og The Earthly Delights Podcast (2021).

⁵ Stelzmann m.fl. (2020) fant at fagfolk estimerer at kun én av tre mediereportasjer om fenomenet portretterer det på realistisk vis.

⁶ I denne retning, se Glina m.fl. (2022), Jahnke (2015) og Stelzmann m.fl. (2022).

av manglende sosial og profesjonell støtte til personer med pedofile interesser, er at de begår overgrep.⁷ Ved ikke å ta et oppgjør med dagens tilnærming til og holdninger overfor personer med seksuell interesse for barn, mistes potensielt flere muligheter til å forhindre overgrep. Det er derfor nødvendig at fenomenet pedofili diskuteres nærmere også fra et juridisk perspektiv. Denne oppgaven vil gjøre dette, med fokus på om, og eventuelt hvordan, fenomenet gis betydning i sentrale vurderinger og veivalg i strafferettssystemet, som for straffeansvar, straffereaksjoner og straffegjennomføring.

1.2 Sentrale problemstillinger og perspektiver

Formålet med denne oppgaven er å avklare, og kritisk å diskutere, hvordan personer med pedofilidiagnose som har begått seksuallovbrudd mot barn under seksuell lavalder håndteres innenfor dagens strafferettssystem. Konkret drøftes hvorvidt en pedofilidiagnose i praksis gis, og eventuelt (ikke) bør gis, betydning for vurderinger om strafferettslig skylddevne, som formildende og skjerpene omstendighet ved straffutmåling, for valg av forvaring som straff, samt for tiltak under straffegjennomføring. Gjennom denne drøftelsen vil eventuelle utfordringer ved gjeldende regler og praktiseringen av dem identifiseres, og oppgaven vil til sist omfatte noen refleksjoner om mulige løsninger i tilfelle slike utfordringer.

Oppgaven tar altså et «systemperspektiv» der fenomenet pedofili, som oppgavens omdreiningspunkt, undersøkes i relasjon til flere ulike regler og vurderinger innenfor strafferettssystemet. Etter min mening er et slikt systemperspektiv, der jeg ser på flere sett med regler og praktiseringen av disse, nødvendig for på adekvat måte å avdekke eventuelle utfordringer i gjeldende rett.⁸ Slik sett vil også mulige områder for forbedring på tvers av reglene kunne vurderes inngående og opp mot fundamentale verdier strafferettssystemet skal ivareta. Utgangspunktene for kritisk å undersøke og vurdere strafferettssystemets håndtering av persongruppen, er grunnleggende rettferdighetsbetraktninger, straffens formål og begrunnelse, samt det vitenskapelige kunnskapstilfanget om fenomenet pedofili.⁹ Oppgavens tilnærming kan her omtales som en rettsempirisk og tverrfaglig systemanalyse, der én ambisjon er å bringe innsikt om fenomenet pedofili fra psykologi og psykiatri inn i jussen.

I relasjon til det overordnede formålet omfatter oppgaven flere problemstillinger:

---

⁷ Jahnke m.fl. (2015a).

⁸ Se mer i punkt 2.2.2.

⁹ *Ibid*; Systemanalysen følger «veivalgene» i strafferettssystemet slik disse skisseres i figur VI.

- i) Hva er gjeldende rett vedrørende strafferettslig utilregnelighet i dag, og hvilket forhold foreligger mellom strafferettslig skyld og fenomenet pedofili?
- ii) Har en pedofilidiagnose betydning for dagens regler for straffenedsettelse etter strl. §§ 78 og/eller 80? Bør det ha det?
- iii) Har en pedofilidiagnose betydning for dagens regler for straffeskjerpelse etter strl. §§ 77 og/eller 79? Bør det ha det?
- iv) Vil det å være diagnostisert med en pedofil forstyrrelse ha implikasjoner for straffeutmåling med hensyn til idømmelse av enten fengsels- eller forvaringsstraff? Bør det ha det?
- v) Foreligger det særregler for denne innsattegruppen i forbindelse med straffegjennomføring? Bør det gjøre det?
- vi) I lys av en samlet systemvurdering av de nevnte spørsmålene: Bør det gjøres endringer i strafferettssystemets håndtering av personer med pedofilidiagnose som har begått seksuelle overgrep mot barn under seksuell lavalder, og i så tilfelle – hvilke?

1.3 Terminologiske avklaringer

1.3.1 «Barn»

FNs barnekonvensjon gjelder fra 2003 som norsk lov. Etter konvensjonen art. 1 refererer termen «barn» til «ethvert menneske under 18 år, hvis ikke barnet blir myndig tidligere etter den lovgivning som gjelder for barnet». Etter norsk lov er myndighetsalder 18 år,¹⁰ og forståelsen av «barn» er dermed sammenfallende med reguleringen i barnekonvensjonen.

I barnekonvensjonen art. 34 oppstilles en særskilt plikt for tilsluttede stater til å «beskytte barn mot alle former for seksuell utnyttning og seksuelt misbruk». Dette gjøres i Norge blant annet gjennom lovgivningen i straffeloven §§ 299 flg. Straffeloven § 309 viser eksempelvis at samtlige barn under 18 år er vernet mot seksuell utnyttelse. Av §§ 302 og 304 kan man

---

¹⁰ Se Lov 26. mars 2010 nr. 9 om vergemål (vergemålsloven) § 2 tredje ledd, og unntak som fremgår av bestemmelsen.

imidlertid lese at den *seksuelle lavalderen* i Norge er 16 år. Lovgivers valg om seksuell lavalder medfører at barn under 16 år har et særskilt vern mot å utsettes for seksuelle handlinger.¹¹ I denne oppgaven vil alderen til «barn» det refereres til stadig fremgå tydelig. Den mest relevante persongruppen med henblikk til fenomenet pedofili og det norske strafferettssystemet, er imidlertid barn under seksuell lavalder, altså barn yngre enn 16 år.¹²

1.3.2 «Pedofili»

Pedofili betegner i all hovedsak det fenomen at man har seksuell interesse for prepubertale barn, altså barn opp til omtrent 11-13-årsalder.¹³ Der pedofile interesser medfører funksjonsnedsettelse for den enkelte eller utøvelse av handlinger som kan være skadelige for andre, kan interessen medføre diagnostisering av den psykiske lidelsen «pedofil forstyrrelse».¹⁴

I denne oppgaven velger jeg å skrive at personer kan «ha» en pedofil *interesse*, pedofil *orientering* eller *fått diagnosen* pedofili (pedofil *forstyrrelse*) fremfor å skrive at noen «er» pedofil. Gjennom slik benevnning fremgår det implisitt at persongruppen har barn som et foretrukket seksualobjekt, men samtidig at deres seksualitet ikke direkte er noe personen *er*. Dette sammenfaller altså med hvordan seksualitet er for folk flest, og benevnningen virker etter min mening stigmareduserende.¹⁵ Ytterligere begrunnelser for mine terminologiske valg tilknyttet fenomenet pedofili fremgår av kapittel 3.¹⁶

1.4 Avgrensninger

Av hensyn til temaets omfang, oppgavens tidsramme og maksimalt tillatte ordspenn, har det vært nødvendig for meg å gjøre noen avgrensninger. For det første avgrenser oppgaven helt mot en analyse av menneskerettigheter på feltet. Videre er rettspraksis begrenset til det som er tilgjengelig på Lovdata, og kun for gjeldende lovregler.¹⁷ Kunnskapstilfanget om fenomenet

---

¹¹ Vernet er dessuten sterkere jo yngre barnet er, se punkt 3.2.1.

¹² Se punkt 1.3.2 og kap. 3.

¹³ Se mer i kap. 3; Fenomenet «hebefili» statuerer seksuell interesse for barn i (tidlig) pubertal alder, og termen «pedohebefili» kan dermed benyttes ved seksuelle interesser for barn fra nyfødt til omtrent 16 år, se Blanchard m.fl. (2009) og Stephens m.fl. (2019).

¹⁴ Se F65.4 i DSM-5 og ICD-10, og 6D32 i ICD-11.

¹⁵ Generelt bør man utvise varsomhet i å betegne personer som å «være» sine diagnoser, fremfor å «ha» disse. Se liknende betraktninger om «å ha begått et lovbrudd» kontra «å være en lovbrøyer» i Kriminalomsorgen (2021).

¹⁶ Se særlig distinksjonen mellom termene *interesse*, *orientering* og *forstyrrelse* i punkt 3.1.1.

¹⁷ Se punkt 2.2.3.

pedofili er delvis begrenset til informasjon fra tilgjengelige metaanalyser og systematiske litteraturgjennomganger i søkemotoren Pubmed.¹⁸

På bakgrunn av at jeg drøfter fenomenet pedofili opp mot straffelovens regler om skyldvne, kunne det vært relevant å diskutere også særreaksjonene «tvungent psykisk helsevern» og «tvungen omsorg». Imidlertid velger jeg i all hovedsak å avgrense mot «utilregnelighetssporet» i det strafferettslige reaksjonssystemet,¹⁹ da jeg finner særreaksjonene mindre relevante etter gjennomgangen av pedofili og utilregnelighetsregelen i strl. § 20 andre ledd.²⁰

Selv om jeg tror en sammenlikning av mine resultater tilknyttet pedofil forstyrrelse med andre psykiske lidelser som er hyppig til stede hos personer som begår lovbrudd ville vært interessant, har ikke rammene for denne oppgaven muliggjort slike analyser. Også en sammenlikning av frekvensen for idømt forvaringsreaksjon til personer med og personer uten pedofilidiagnose, der begge gruppene har begått seksuallovbrudd mot barn under seksuell lavalder, kunne bidratt til å kartlegge potensielle implikasjoner av diagnosen for straffeutmåling og reaksjonsvalg. Av hensyn til oppgavens omfang må det imidlertid avgrenses mot slike sammenlikninger.

Jeg har videre måttet avgrense mot komparative sammenlikninger av det norske strafferettssystemets håndtering av personer med pedofilidiagnose og håndteringen i andre sammenlikningsrelevante land så som Sverige, Danmark og Tyskland.

1.5 Oppgavens videre struktur

I tillegg til dette innledningskapittelet består oppgaven av åtte kapitler. I kapittel 2 vil metodiske tilnærminger til oppgaven presenteres. Her vil jeg forklare hvordan jeg har innhentet både juridiske og psykologiske kilder benyttet i oppgaven, samt komme med argumenter om viktigheten av at juridiske problemstillinger betraktes i et tverrfaglig perspektiv. I kapittel 3 presenteres nødvendig bakgrunnskunnskap om fenomenet pedofili. Her presenteres også overordnet informasjon om prevalens, konsekvenser av seksuelle

---

¹⁸ Se punkt 2.3.2.

¹⁹ For forklaring av «utilregnelighetssporet», se kap. 4, jf. figur VI.

²⁰ Se kap. 5 der jeg finner at symptomtrykk fra pedofile interesser ikke anses relevant for manglende skyldvne grunnet utilregnelighet. Dermed aktualiseres heller ikke en vurdering av særreaksjoner; Manglende skyldvne grunnet alder vil ikke behandles i oppgaven.

overgrep og om forebyggende arbeid, som et bakteppe for oppgavens videre rettsempiriske analyser. I kapittel 4 presenteres «veivalg» i strafferettssystemet, der reglene om skyldene er grunnleggende for valget mellom straff og frifinnelse.

Oppgavens hoveddel tar for seg juridiske og særlig rettsempiriske vurderinger knyttet til strafferettslig skyldene (kapittel 5), straffutmåling (kapittel 6), reaksjonsvalg (kapittel 7) og tiltak under straffgjennomføring (kapittel 8). Samtlige deler omfatter både *de lege lata*- så vel som *de lege ferenda*-betraktninger fortløpende. Avslutningsvis (i kapittel 9) oppsummeres funn gjort under arbeidet med oppgaven. Her vil jeg fremheve mine tanker om endringsbehov og endringsmuligheter i forbindelse med strafferettssystemets håndtering av personer med pedofilidiagnose som har begått seksuallovbrudd mot barn under seksuell lavalder.

Kapittel 2: Metodiske betraktninger

2.1 Utgangspunkt om oppgavens tverrfaglighet

Jus spiller en viktig rolle i å reflektere og regulere samfunnets normer og behov for regler. Som de strafferettslige utilregnelighetsreglene er ett eksempel på, er imidlertid juridiske vurderinger i stor grad avhengig av kunnskap fra andre disipliner enn rettsvitenskap. For å kunne vurdere hvordan strafferettssystemet *bør* håndtere personer med pedofilidiagnose som har begått seksuallovbrudd mot barn under seksuell lavalder, ikke bare hvordan dette *gjøres*, er det ikke tilstrekkelig utelukkende å forholde seg til de tradisjonelle rettskildene.

Tverrfaglighet spiller da en viktig rolle.²¹ Innenfor de delene av strafferetten som oppgaven befatter seg med, er det i tillegg til rettsvitenskap særlig disiplinene psykologi, psykiatri, (biologisk) medisin og kriminalomsorg som er relevante bidragsyttere til kunnskap. Informasjon og perspektiver fra flere disipliner utgjør dermed grunnlaget for diskusjon.

Norsk retts primære rettskilde, lovtekst, utgjør et sett av relativt faste regler som typisk tar tid før endres. Vitenskapelig kunnskap om psyken er derimot stadig under revisjon og kan endres på kort tid. Nye studier fra ulike utvalg og andre populasjoner enn de fra før eksisterende kan medføre at eldre kunnskap forkastes, selv om man tidligere antok at kunnskapen var gyldig. Der de to fagfeltene jus og psykiatri møtes, kan det oppstå grunnleggende og vanskelig håndterbare problemstillinger. To individer diagnostisert med samme psykiske lidelse vil så å si aldri være eller opptre identisk, men lovreglene de må forholde seg til og vurderes etter ved begått lovbrudd er likevel utformet på én og samme måte.

På enkelte områder er det også så stor diskrepans mellom disiplinenes forståelse og håndtering av ett og samme fenomen, at tverrfaglighet kan føre til flere utfordringer enn det løser. Dette vanskelige foreningsarbeidet kan likevel anses å være noe av det viktigste ved tverrfaglig samarbeid: Verken rettsvitenskap eller psykiatri sitter hver for seg med de verktøyene som er nødvendige for blant annet å vurdere dagens håndtering av personer med pedofilidiagnose som har begått seksuallovbrudd mot barn under seksuell lavalder.

Problemstillingene denne oppgaven behandler, nødvendiggjør i stor grad en empirisk og tverrfaglig tilnærming. Oppgaven søker ikke kun å presentere gjeldende rett, men også å

---

²¹ For et slikt perspektiv, se Gröning m.fl. (2022); For mer om tverrfaglighet, se Langbach (2021) og Gröning & Melle (2022).

diskutere alternative løsninger og innfallsvinkler basert på et bredt spekter av ulike kilder – både rettslige, psykiatriske og brukerhistorier.²²

2.2 Rettslige perspektiver

2.2.1 Rettskilder

Juridiske analyser i oppgaven er gjort på bakgrunn av tradisjonell metodelære.²³

Rettskildefaktorer som er særlig relevante for oppgaven er *lovtekst, forarbeidsuttalelser* og *rettspraksis*. Samtlige av disse rettskildefaktorene har legitimeringsgrunnlag i vårt lands høyeste rettskilde – Grunnloven.²⁴ At en rettskilde har sitt legitimeringsgrunnlag i Grunnloven, medfører at rettskilden generelt er av stor relevans for avklaringen av juridiske spørsmål.

Utgangspunktet for oppgavens analyse av juridisk materiale er de relevante lovbestemmelsenes ordlyd. Lovtekst er særlig viktig på strafferettens område av hensyn til forutberegnelighet og det strenge lovskravet.²⁵ Uttalelser i lovforarbeider kan samtidig være en viktig supplerende faktor for å klarlegge lovtekstens innhold i tråd med lovgivers vilje.²⁶ Rettspraksis er også relevant der lovbestemmelsens ordlyd ikke er umiddelbar innlysende. Særlig rettspraksis fra Høyesterett er relevant på grunn av Høyesteretts autoritet til å dømme i siste instans, og høyesterettsavgjørelsers prejudikativ virkning.²⁷ Rettspraksis fra lagmannsretter og tingretter har lavere rettskildemessig vekt, men er også relevante for senere rettsanvendelse. Sistnevnte gjelder særlig på områder der høyesterettspraksis ikke foreligger,²⁸ slik tilfellet er for spørsmålene jeg behandler.²⁹ Oppgavens rettspraksisanalyse belager seg derfor på underrettspraksis.

---

²² Se punkt 2.4.

²³ Se mer om juridisk metodelære i Graver (2008) og Monsen (2012).

²⁴ Legitimeringsgrunnlaget er avledet for forarbeidsuttalelser, se Monsen (2012).

²⁵ Se mer i Tobiassen & Ulfstein (2022).

²⁶ Om legalitetsprinsippet, se Smith (2021) og Tobiassen (2022); Særlig relevante forarbeider for denne oppgaven er utarbeidet til de bestemmelser i straffeloven og straffegjennomføringsloven som behandles nærmere.

²⁷ Jf. Grunnloven § 88 første ledd første punktum; Om prejudikativ virkning, se Boe (2020) s. 136-139, Skoghøy (2018) og Rt. 2003.713 avsnitt 64.

²⁸ Se Skoghøy (2018) s. 227 og Monsen (2012) s. 39.

²⁹ Eksempelvis foreligger ingen høyesterettsavgjørelser til strl. § 20 etter lovendringen i 2020, og ingen relevante til søkekriteriet «pedofili» verken etter § 40 eller §§ 77-80, se punkt 2.2.3.

2.2.2 Utgangspunkt for oppgavens kritiske perspektiver

Bidrag fra rettskildene vil stadig ses i lys av vitenskapelig kunnskap om fenomenet pedofili for å muliggjøre en konstruktiv og nyansert rettsempirisk og tverrfaglig systemanalyse.³⁰ Utgangspunktet for oppgavens kritiske drøftelser og identifisering av eventuelle utfordringer i gjeldende rett og rettspraksis, er fundamentale verdier som styrer og bør styre en rettsstatlig strafferett.³¹ Mer konkret vektlegger jeg særlig hensyn til likebehandling, individers forutberegnelighet om straffeansvar og straff, og strafferettens koherens, i betydningen sammenhengen mellom strafferettens ulike regler, verdier og begrunnelser.³² I det tverrfaglige perspektivet vektlegges særlig sammenhengen mellom strafferettens antakelser om pedofili og kunnskapen om det. Hva jeg konkret vektlegger vil fortløpende fremgå av oppgavens analyser.

2.2.3 Kildeinnhenting fra Lovdata

Relevant rettskildemateriale er innhentet gjennom Lovdata. All kildeinnsamling har tatt utgangspunkt i og blitt gjort til de relevante, någjeldende bestemmelser i straffeloven av 2005. Søkeordet *pedofili* er benyttet i Lovdatas søkefunksjon til bestemmelsene. Jeg valgte å ikke benytte søkebegrepet *pedofil* i tillegg, da begrepet viste seg å avdekke mangfoldige dommer der termen er benyttet på en måte som ikke er av relevans for min oppgave.³³ Ved å benytte termen *pedofili* følte jeg meg tryggere på at treffene mine ville være kilder der spørsmålet om det psykiatriske fenomenet pedofili var behandlet. Enkelte ikke-relevante domsavgjørelser dukket imidlertid opp også her.

Nærmere informasjon om gjennomførte Lovdata-søk er presentert i tabell I. Det er dommer avdekket ved disse søkene oppgavens analyse prinsipielt har tatt utgangspunkt i, selv om senere avsagte dommer til samme søkeord er gjennomgått og vurdert den 13.03.2023. Ingen avgjørelser fra Høyesterett forelå da etter mitt søkekriterium.³⁴

---

³⁰ Slik vitenskapelig kunnskap kan kanskje anses å ha tilsvarende funksjon og vekt som «reelle hensyn». Rettskildefaktoren lar seg vanskelig konkretisere, men favner om elementer som kan være viktige for rettsanvendelse. Se mer i Boe (2020) s. 143-150.

³¹ For mer om rettsstatlige utgangspunkt for strafferetten, se Gröning m.fl. (2019).

³² Samlet kan praksis i tråd med disse hensynene anses å medføre større grad av rettferdighet.

³³ Eksempelvis som «skjellsord», se TOVRO-2016-33121.

³⁴ Mitt valg om ikke å benytte «pedofil» som søkebegrep, medførte at eksempelvis HR-2020-2136-A ble ekskludert fra analysemateriale til strl. § 40. Det uttales i dommen at de sakkyndige har lagt til grunn at vedkommende hadde en «pedofil legning» (avsnitt 125). Uttalelsen gjør det imidlertid ikke mulig å si om

Tabell I

Lovbestemmelse	Dato for søk	Antall treff	Tydelig ikke-relevante
Strl. § 20	08.09.2022	12 (6 LR, 6 TR)	1
Strl. § 40	26.09.2022	37 (30 LR, 7 TR)	3
Strl. § 77	24.10.2022	5 (3 LR, 2 TR)	0
Strl. § 78	21.11.2022	22 (16 LR, 6 TR)	2
Strl. § 79	24.10.2022	40 (30 LR, 10 TR)	0
Strl. § 80	21.11.2022	15 (11 LR, 4 TR)	0

LR = avgjørelse fra lagmannsrett; TR = avgjørelse fra tingrett.

2.3 Psykologiske kilder

2.3.1 Utgangspunkt om psykologisk forskning

Siden psykologisk forskning gjennomgående utgjør en viktig bidragsyter for denne oppgaven, er det innledningsvis nødvendig med en nærmere avklaring av slik forsknings posisjon, funksjon og rekkevidde. Ett av de kanskje viktigste aspektene å kjenne til ved psykologisk forskning, er at den i all hovedsak er gruppebasert. Det innebærer at man sjeldent kan trekke sikre slutninger basert på forskningen og anvende disse på enkeltindivider. Psykologisk forskning blir dermed en form for sannsynlighetsforskning: Gitt A eller B i dette individets familie, er det X % sannsynlighet for at vedkommende vil utvikle eller allerede har lidelse N som kan medføre konsekvens Z.³⁵ Mange faktorer kan spille inn på et individs mentale funksjoner og psykologiske tilstand, og dermed også på et individs atferd. Å forsøke å kartlegge påvirkningen ulike faktorer har på konkret atferd, er vanskelig. Flere av de potensielt relevante faktorene har man foreløpig lite eller ingen kunnskap om. Det man imidlertid vet sikkert, men like fullt på generelt grunnlag, er at både gener og miljø spiller inn.³⁶

Et annet viktig aspekt å være klar over ved psykologisk forskning, er at denne først og fremst foretas på borgere i såkalte WEIRD-land (western, educated, industrialized, rich,

---

diagnosen «pedofil forstyrrelse», som min oppgave omfatter, er stilt. Mitt valg om å benytte søkeordet «pedofili» er derfor opprettholdt. Se ellers mer om begrepsbruk tilknyttet fenomenet i punkt 3.1.1.

³⁵ Om kompleksitet i forskningen, se eksempelvis Sanbonmatsu m.fl. (2020) og Yarkoni & Westfall (2019).

³⁶ Miljø er funnet å kunne ha direkte påvirkningskraft på gener, som igjen vil kunne påvirke proteinsyntese. Om slik «epigenetikk», se Weaver m.fl. (2004).

democratic).³⁷ Dette medfører utvilsomt en bias (eller «skjevhet») i forskningsresultater som igjen medfører at det kan settes spørsmålstegn ved forskningens anvendelighet og generaliserbarhet til en mer internasjonal kontekst. Som ytterligere moment i denne sammenheng må man ha i mente at psykologiske diagnosekriterier utarbeides av store organisasjoner som American Psychology Association (APA) og World Health Organization (WHO), som henholdsvis er fra og representerer nettopp WEIRD-land. Organisasjonenes diagnosemanualer (henholdsvis DSM og ICD) legger i stor grad føringer for psykologisk forskning. Er de diagnostiske kriteriene svakt utformet, vil dette typisk gi gjenklang i at forskningen på det aktuelle området blir svak.³⁸

2.3.2 Kildeinnhenting fra Pubmed

For å innhente kvalitetskilder om fenomenet pedofili, valgte jeg å benytte søkemotoren Pubmed. Pubmed er en av verdens største og høyest anerkjente søkedatabaser for biomedisinsk litteratur. Med kriterium om at begrepet *pedophilia* måtte være nevnt minst ett sted i publikasjonen, ingen begrensninger i type publikasjon eller publikasjonsår, ga Pubmed per midt 2022 omtrent 1150 treff. Sammenliknet med situasjonen for eksempelvis *schizophrenia* som ved samme kriterier medførte omtrent 160.000 treff, avdekket mitt søk for pedofili lite materiale. Likevel måtte jeg avgrense dette ytterligere.

Jeg valgte å ta utgangspunkt i *metaanalyser* eller *systematiske litteraturgjennomganger*,³⁹ og fikk totalt 20 treff. Informasjon om fenomenet pedofili fra disse publikasjonene er ikke nødvendigvis benyttet direkte i oppgaven, men har likevel dannet et nødvendig bakteppe av kunnskap slik at jeg senere var i stand til å finne annen relevant informasjon samt presentere dette på så treffende og korrekt vis som mulig.

2.4 Innhenting av overordnet informasjon gjennom samtaler

Utover samtaler med Linda Gröning om det juridiske og oppgavens helhetsbilde, har Erik Risnes, Pål Grøndahl, Dr. Sara Jahnke, Dr. Psychol. Cato Grønnerød, Pia Theisen og Svein Kristian Øverland bidratt til innhenting av psykologisk materiale og samtaler om fenomenet pedofili. For å skape et helhetsbilde av tematikken innenfor strafferettssystemet og tilgrensende områder har også samtaler med Hanne Andreassen (Kripos), Eirik Stolt-Nielsen

---

³⁷ Om WEIRD-forskning, se Henrich m.fl. (2010).

³⁸ I denne retning, se Newson m.fl. (2021).

³⁹ Slike gir typisk en samlet fremstilling av tidligere publikasjoner.

(førstestatsadvokat), Leif Erik Andreassen (Politihøgskolen), Rune Bård Hansen (lagdommer), Bertil Christian Hast Rønnestad (advokat), Stian Haugen (Kriminalomsorgsdirektoratet), Julie Lie (kriminalomsorgen) og Heidi Jensen Sandvik (kriminalomsorgen) vært viktige. Som ytterligere supplement til resonnementer som presenteres kommer e-post-korrespondanse med Bly Rede («Virtuous Pedophiles») og Jostein Ådna (VID), samt samtaler med «C.W.» og «N.S.» i Bergen fengsel, Marion Zoe Ørseng (Statens Barnehus), Grethe Johnsen (NORCE), Abid Bajwa (programbetjent) og Ann Karin Swang (Norsk Sykepleierforbund). Alle nevnte bidragsytere har samtykket til å navngis i oppgaven.

Utgangspunkt og premisser om fenomenet pedofili og veivalg i strafferettssystemet

Kapittel 3: Fenomenet pedofili og seksuallovbrudd

3.1 Hva er «pedofili»?

3.1.1 Terminologi og diagnostiske kriterier

Fenomenet pedofili, nærmere bestemt delen som representerer pedofil *forstyrrelse*, omtales i dag i både ICD og DSM.⁴⁰ Den rådende oppfatningen innenfor dagens psykiatri, er dermed at fenomenet representerer en abnormalitet i mentalitet og kognisjon.⁴¹

Det mest fremtredende kjennetegn ved pedofili er at barn has som foretrukket seksualobjekt.⁴² «Barn» har i denne sammenheng ikke sammenfallende meningsinnhold med den juridiske termen.⁴³ Etter ICD-10 refererer ordlyden til personer som «vanligvis [er] i førpubertet eller tidlig pubertetsalder».⁴⁴ I DSM-5 klarlegges at det med barn menes «prepubescent [...] children (generally 13 years or younger)».⁴⁵ Av ICD-11 fremgår det gjennom henvisning til bruk av eksempelvis *Tanners skala* ved diagnosestilling,⁴⁶ at reell alder er sekundært for kartlegging av pedofile interesser: Det viktigste å avdekke på dette punkt er personens prefererte stadium for fysisk utvikling av kjønnsorganer og sekundære kjønnskaraktistika hos personen interessen rettes mot.⁴⁷

---

⁴⁰ Se diagnosen F65.4 i DSM-5 og ICD-10, og 6D32 i ICD-11.

⁴¹ Manualene inneholder beskrivelser, symptomer og øvrige kriterier for å diagnostisere mentale lidelser.

⁴² Etymologi, gresk: *pais* («child») og *philos* («loving»).

⁴³ Se punkt 1.3.1.

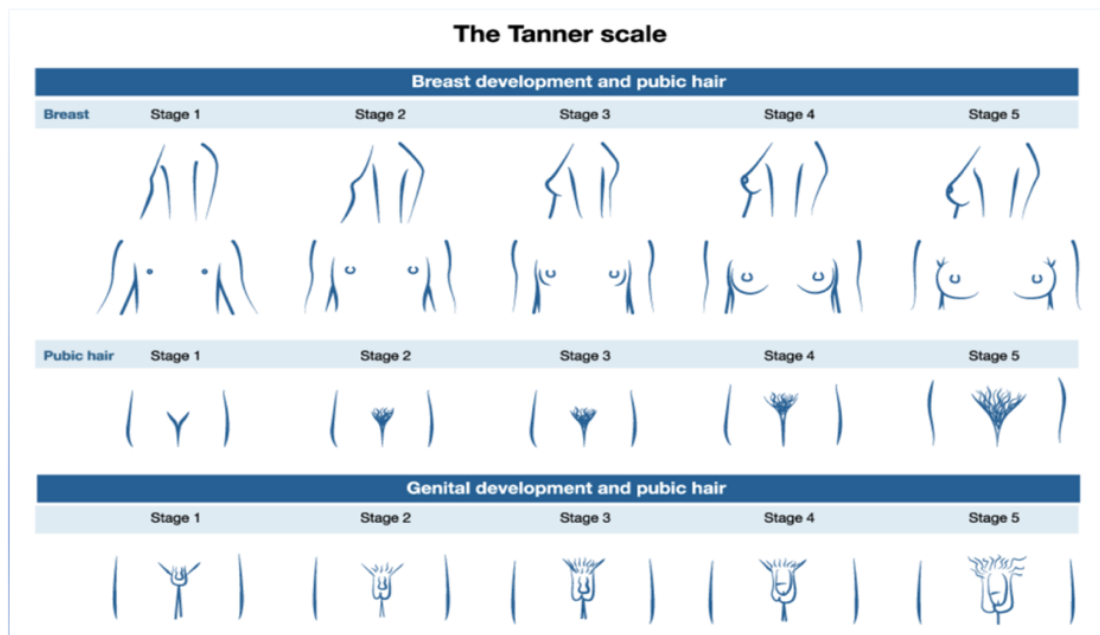
⁴⁴ Se F65.4 i ICD-10.

⁴⁵ Se F65.4 i DSM-5.

⁴⁶ Se figur I.

⁴⁷ ICD-11 er primo 2023 ikke offisielt innført i Norge, men brukes likevel i flere sammenhenger, se Direktoratet for e-helse (2022).

Figur 1

Hentet elektronisk.⁴⁸

Som DSM-5 statuerer tydelig er det mulig å ha en pedofil orientering, men ikke pedofil forstyrrelse.⁴⁹ Differensieringen mellom termene «pedofil interesse», «pedofil orientering» og «pedofil forstyrrelse», der kun sistnevnte representerer diagnosen, kan virke komplisert. En kvalitativ intervjustudie fra 2020 tyder på at fenomenet portretteres urealistisk i to-tredjedeler av alle mediereportasjer.⁵⁰ Feilfremstillinger kan skyldes manglende forskning på feltet, at forskningen som finnes gjerne er svak,⁵¹ og at fenomenet sjeldent diskuteres objektivt og på vitenskapelig grunnlag. Språk har makt og påvirker både menneskelige holdninger og handlinger.⁵² Etter min mening er det derfor viktig at benevning av fenomenet pedofili gjøres korrekt. Jeg anser det dermed nødvendig å gi en nærmere forklaring av de ulike omtalemåtene og grensedragninger mellom dem.

⁴⁸ https://www.pngitem.com/middle/hbwbRow_this-picture-depicts-the-stages-of-pubic-hair/.

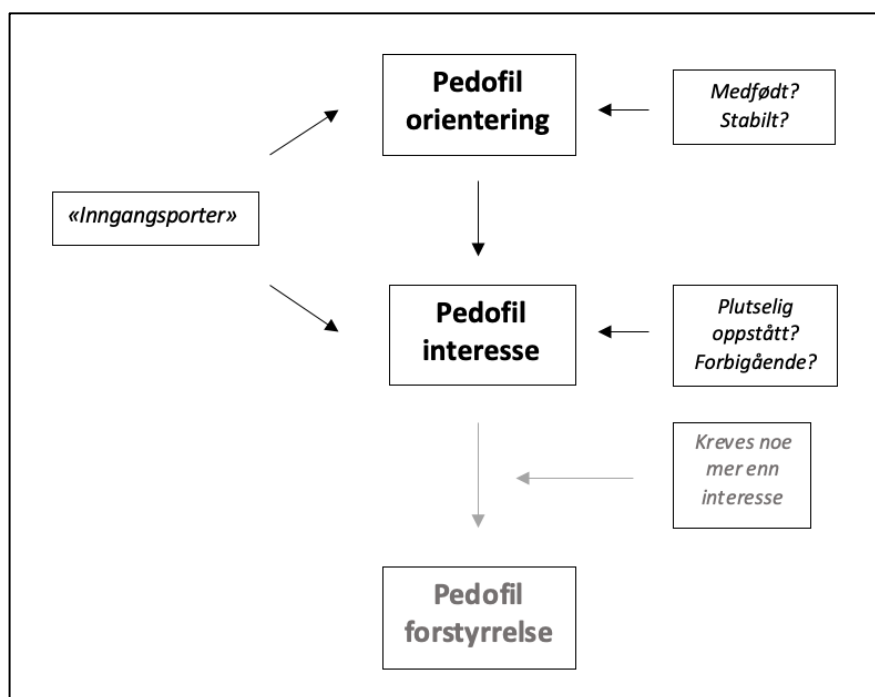
⁴⁹ Jf. «pedophilic sexual orientation but not pedophilic disorder» i DSM-5 til F65.4 Pedofili.

⁵⁰ Stelzmann m.fl. (2020); Se også Grøndahl m.fl. (2021).

⁵¹ Ett viktig forebyggende tiltak mot seksuelle overgrep er etter min mening å øke tilgjengelige forskningsmidler tilknyttet forskning på fenomenet pedofili.

⁵² Se Kriminalomsorgen (2021).

Figur II

Figuren viser «veien til» pedofil forstyrrelse, men det er ikke gitt at alle med pedofile interesser kvalifiserer for diagnosen.

Utgangspunktet når man snakker om pedofili, kan ses på som tilstedeværelsen av enten en seksuell *interesse* for barn eller en seksuell *orientering* mot persongruppen. Dersom man har en pedofil seksuell orientering, vil man hyppig oppleve også pedofil interesse, men man kan ha seksuelle interesser uten at disse er knyttet til ens seksuelle orientering.⁵³ Figur II skisserer derfor to mulige «inngangsporter» til pedofil forstyrrelse – orientering og interesse. Det er imidlertid lite forskning som skiller eksplisitt mellom disse termene, og «interesse» synes å være hyppigst brukt uten at grunnlaget for ordvalget tydeliggjøres. For oppgavens videre analyser benytter jeg hovedsakelig terminologi i samsvar med forskningen jeg henviser til.⁵⁴ Jeg ser imidlertid også problematiske aspekter ved å gjøre dette.⁵⁵

Felles for «kategoriene» pedofil orientering og pedofil interesse er at seksualiteten ikke nødvendigvis manifesterer seg i den ytre verden. Samtidig innebærer begge at man (periodevis og i ulik grad) føler seksuell interesse for barn. På tilsvarende måte som ved

⁵³ Ulike meninger eksisterer imidlertid også om dette. Enkelte mener at pedofile interesser kan anses som en type seksuell orientering i seg selv, se Wurtele m.fl. (2013).

⁵⁴ Oppgavens rammer muliggjør ikke en inngående vurdering av forskningsdata fra benyttede artikler.

⁵⁵ Eksempelvis vil diskusjoner av om det kan anses mindre klanderverdig å begå seksuallovbrudd med basis i en pedofil orientering enn på grunn av pedofile interesser vanskelig kunne gjennomføres på denne bakgrunn, se i denne retning punkt 5.3.

seksualitet rettet mot andre seksualobjekter, antas det likevel at interesser vil kunne oppstå og forsvinne, mens en orientering viser seg allerede i ungdomsalder og er stabil over tid.⁵⁶ I tillegg antas ens seksuelle orientering å være nært koblet til hjernens anatomi og biologi, og dermed at i stor grad bestemmes under fosterstadiet og neonatal periode, eventuelt i løpet av de første leveår.⁵⁷ Forskning på «ervertet pedofili», der ulike skader på hjernen antas å ha medført plutselige pedofile interesser, underbygger synspunktet om hjerneforankring for fenomenet.⁵⁸

Uavhengig av bakgrunn for pedofile interesser, foreligger to alternative tilleggskriterier for at man skal kunne snakke om en pedofil *forstyrrelse*. Disse fremgår tydelig av DSM-5 og ICD-11: Vedkommende må enten over lengre tid oppleve vesentlig funksjonsnedsettelse på grunn av interessen, eller ha handlet i tråd med den.⁵⁹ Det skal altså mer til for å diagnostiseres med en pedofil forstyrrelse enn at pedofile interesser påvises. Øvrige diagnostiske kriterier etter DSM-5 kan leses av i figur III.

Figur III

Pedophilic Disorder	
Diagnostic Criteria	302.2 (F65.4)
<p>A. Over a period of at least 6 months, recurrent, intense sexually arousing fantasies, sexual urges, or behaviors involving sexual activity with a prepubescent child or children (generally age 13 years or younger).</p> <p>B. The individual has acted on these sexual urges, or the sexual urges or fantasies cause marked distress or interpersonal difficulty.</p> <p>C. The individual is at least age 16 years and at least 5 years older than the child or children in Criterion A.</p> <p>Note: Do not include an individual in late adolescence involved in an ongoing sexual relationship with a 12- or 13-year-old.</p> <p><i>Specify whether:</i></p> <p>Exclusive type (attracted only to children)</p> <p>Nonexclusive type</p>	

Hentet fra elektronisk utgave av DSM-5.⁶⁰

⁵⁶ Seto (2012); Grundmann m.fl. (2016); Om manglende evidens for seksuelle orienteringers endringspotensiale, se Munsey (2009).

⁵⁷ Swaab (2008); Tenbergen m.fl. (2015).

⁵⁸ Scarpazza m.fl. (2021); Burns & Swerdlow (2003).

⁵⁹ Se figur III.

⁶⁰ https://archive.org/details/info_munsha_DSM5/page/n729/mode/2up.

På bakgrunn av handlingskriteriet («acted on [...]»), som kanskje er mest praktisk relevant for diagnosestilling, kritiserer enkelte forskere det faktum at pedofili i det hele tatt er inntatt i diagnosemanualene.⁶¹ Normen ved psykiske lidelser er at disse er skadelige for individet selv. Ved pedofil forstyrrelse «snus» dette og erstattes av et «skadelig for andre»-kriterium, slik at man kan si at det er «ondskapen» som blir patologisert.⁶² Vurderinger av om en handling anses skadelig, og eventuelt hvor skadelig, er videre forbundet med kulturelle og sosiale normer, som kan medføre at diagnosestilling blir vilkårlig.⁶³

3.1.2 Historie, bakgrunn og prevalens

Å klassifisere pedofili som psykisk lidelse er basert på både forskning og verdivurderinger.⁶⁴ Som samfunn ønsker vi å markere at fenomenet representerer et avvik fra normal seksualitet. Slik har ikke pedofili bestandig blitt betraktet. Eksempelvis ble ikke seksuell kontakt mellom barn og voksne ansett som problematisk eller skadelig i antikken, og var i hvert fall til dels akseptert.⁶⁵ Bibelen har heller ingen tekstpassasjer som direkte forkaster pedofil aktivitet: I Kristendommens to hellige bøker er kun homoseksuell utfoldelse (riktignok uten henblikk på alder) betraktet som synder i denne sammenheng.⁶⁶ Synet på seksuell kontakt mellom barn og voksne har altså endret seg markant med tiden, mye på grunn av økt kunnskap om negative konsekvenser seksuell omgang kan ha for unge barn, og tilhørende strafferegulering.⁶⁷

Begrepet «pedofili» med meningsinnhold slik vi kjenner det i dag, antas først presentert i år 1886 av den tyske psykiateren Richard von Krafft-Ebing.⁶⁸ Det ble inkorporert i medisinske ordbøker tidlig på 1900-tallet, og siden den gang har forskning forsøkt å avdekke både bakgrunn for seksualiteten, prevalens av fenomenet samt effekt av behandling for enten å endre seksualiteten i seg selv eller å forhindre atferd i tråd med den. Det foreligger noe evidens for eksistensen av reelle forskjeller i hjernens organisering og funksjon mellom grupper av personer med og uten pedofile interesser.⁶⁹ På grunn av utfordringer med å skaffe representative utvalg til forskning, blant annet fundert i stigma tilknyttet å oppgi seksuell

---

⁶¹ Se Münch m.fl. (2020).

⁶² *Ibid*, jf. «the «evil»».

⁶³ *Ibid*; For mer om sosiokulturs rolle i utvikling, se Malt m.fl. (2014) kap. 5 og National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2018).

⁶⁴ The Earthly Delights Podcast (2021).

⁶⁵ Se Aasgaard (2009) s. 17-25.

⁶⁶ Kilde: E-post fra Jostein Ådna (VID), gjengitt med tillatelse etter tilsendelse 19.08.2022.

⁶⁷ Om historisk syn og utvikling, se Gianoutsos (2006) og Nielsen (2012).

⁶⁸ Adams (2015); Ansett som “psycho-sexual perversion”, se Glina m.fl. (2022).

⁶⁹ Se Cantor m.fl. (2008).

interesse for barn, stammer det meste av eksisterende data fra fengselspopulasjoner. Gitt diagnosemanualenes handlingskriterium for diagnosestilling, er forskningen altså gjennomført prinsipielt på personer med pedofil *forstyrrelse*. Hovedvekten av forskningen er videre gjort på menn,⁷⁰ da det er flere menn enn kvinner som soner straffedommer.⁷¹ Kjønnforskjellene virker imidlertid ikke å medføre store negative implikasjoner på forskningens anvendelighet, da det klare flertall av personer med pedofili, både interesse og forstyrrelse, antas å være menn.⁷² DSM-5 oppgir eksempelvis at andelen kvinner som kvalifiserer for pedofil forstyrrelse er en «small fraction» av prevalensen for menn.⁷³

Forskning på prevalens er samtidig svært sprikende. I DSM-5 antas at 3-5 % av verdens mannlige befolkning (altså opp mot én av tjue menn) kvalifiserer til *diagnosen*.⁷⁴ Prevalens av pedofile *interesser* er dermed utvilsomt høyere enn dette. Forskningsbaserte estimater vitner om at opp mot 10 % av menn har seksuell interesse for barn under 13 år eller ville inngått i seksuelle relasjoner med individer i denne persongruppen dersom det ikke hadde konsekvenser for dem selv.⁷⁵ En metaanalyse som så på 30 studier av menns seksuelle interesse for barn under 16 år, når også seksuelle fantasier og hypotetisk seksuell kontakt ble tatt med, fant forekomst av slik interesse til å variere mellom 1.6 og 89.4 % (gjennomsnitt på 24.02 % når studienes deltakerstørrelse var korrigert for).⁷⁶ Med andre ord taler prevalensen for at pedofile interesser må anses som en naturlig variant av menneskelig seksualitet.

3.1.3 Måleinstrumenter for diagnostisering

Det eksisterer ingen sikre metoder eller tester for å fastslå om et individ kvalifiserer til en pedofilidiagnose.⁷⁷ Der personer med pedofile interesser oppsøker hjelp for sin seksualitet, vil en eventuell diagnose stilles på bakgrunn av samtale og øvrige tilgjengelige undersøkelser. Fokuset ligger hovedsakelig på hverdagslig fungering og ageringsatferd.

---

⁷⁰ Savoie m.fl. (2021).

⁷¹ SSB (2018); FPT (2022).

⁷² Cohen & Galynker (2002).

⁷³ Se F65.4 i DSM-5.

⁷⁴ I Norge anslås det at 110.000 menn har seksuell interesse for «barn» (ikke alderspresisert), se Hermstads uttalelse i Kringstad (2020).

⁷⁵ Se Jahnke (2015) med henvisning til Wurtele m.fl. (2013).

⁷⁶ Savoie m.fl. (2021).

⁷⁷ Ingen biomarkør for utvikling av seksuelle orienteringer er påvist, selv om tvillingstudier antyder en genetisk komponent, se Swift-Gallant m.fl. (2019) og Hatzenbuehler m.fl. (2013).

Av mer objektive verktøy som kan bidra til å avdekke graden av seksuell interesse og hvordan denne nærmere manifesterer seg, er blant annet Tanners skala som ble presentert innledningsvis i kapittelet.⁷⁸ The Revised Screening Scale for Pedophilic Interests (SSPI-2) er et annet måleinstrument ment for å avdekke seksuell interesse for prepubertale barn.⁷⁹ Undersøkelser som Penile Plethysmography (PPG) og Visual Reaction Time (VRT) kan også benyttes.⁸⁰ Under PPG registreres blodgjennomstrømning i kjønnsorganet ved ulike visuelle stimuli. Antakelsen som ligger til grunn, er at personer med pedofile interesser typisk vil ha større reaksjon enn «normalt» ved synet av barn.⁸¹ VRT-undersøkelser bygger på tilsvarende måte på en antakelse om at personer med pedofile interesser vil vie bilder av barn lengre tid enn de vier bilder av voksne.⁸² The Abel Assessment for Sexual Interest-3 (Abel Screening; ASSI-3) kan også benyttes av klinikere ved måling av seksuell interesse. ASSI-3 inneholder ti selvrapporteringsskjemaer og seks mer objektive mål for seksuell interesse, herunder VRT.

Samtlige eksisterende måleverktøy har imidlertid én betydelig svakhet. Dersom den som testes ønsker å manipulere resultatene, er dette mulig.⁸³ Usikkerhetsmomenter rundt diagnostisering av pedofil forstyrrelse – både måleverktøyenes begrensninger, at forskningen diagnosekriteriene bygger på er gruppebasert og helsepersonells normalt begrensede kunnskap om fenomenet – medfører at man bør utvise varsomhet i diagnostiseringsarbeidet overfor enkeltindivider.

3.2 Pedofili og seksuallovbrudd

3.2.1 De relevante lovbrudd i korthet

En grunnforutsetning for videre gjennomgang og analyser i denne oppgaven, er at den eller de kriminaliserte handlinger en person med pedofilidiagnose har begått, er seksuallovbrudd mot barn under seksuell lavalder. Jeg anser det derfor fordelaktig med en gjennomgang av bakgrunnen for straffelovgivningen på dette felt, samt en avklaring av hva som er å regne som seksuelle overgrep etter norsk rett.

---

⁷⁸ Se figur I.

⁷⁹ SSPI-2 er imidlertid funnet å fungere best som mål på pedohebefil interesse, altså seksuell interesse for barn fra omtrent 15-16 år og yngre, jf. Stephens m.fl. (2019). Resultater må tolkes med dette i mente.

⁸⁰ PPG benevnes «fallometri» på norsk.

⁸¹ Ulikheter i karakteristika ved barna (eksempelvis kjønn) bør hensyntas i forskning, se Cantor & McPhail (2015).

⁸² Malt m.fl. (2014) s. 654 og Godet & Niveau (2021).

⁸³ Se liknende i Freund & Blanchard (1989); Se også punkt 6.1.

De lovbrudd som er relevante for oppgaven, fremgår av straffeloven kapittel 26 – nærmere bestemt §§ 299 flg. Loven skiller mellom tre ulike kategorier av seksuelle overgrep: i) seksuelt krenkende atferd (eksempelvis kinking og blotting), ii) seksuelle handlinger (eksempelvis beføling av kjønnsorgan) og iii) seksuell omgang (eksempelvis samleie eller samleieliknende handlinger). Seksuell lavalder i Norge er i dag 16 år, og etter § 307 gjelder et «meget strengt» krav til aktsomhet om barnets alder.⁸⁴ I utgangspunktet er enhver form for voksnes seksuelle tilnærming til barn under 16 år å anse som overgrep, selv om straff kan bortfalle der eksempelvis «de involverte er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling», jf. § 308. Det strafferettslige vernet barn har mot å bli utsatt for seksuelle overgrep, er ment å være sterkt. Grove voldtekter av barn under 14 år har øvre strafferamme på 21 år fengsel, jf. § 301 første ledd, sammenfallende med den maksimale straffen som kan utmåles i norsk rett.⁸⁵ Vernet er også sterkere desto yngre barnet er, hvilket fremgår av § 301 andre ledd litra c om at «den fornærmedes alder på handlingstidspunktet» er et moment ved avgjørelsen av om en voldtekt var grov.⁸⁶

Straffereguleringen og tilhørende rettshåndhevelse har som siktemål å sikre barns rettigheter i tråd med EMK og reguleringen i barnekonvensjonen art. 34.⁸⁷ Etter EMK art. 1 påligger det norske myndigheter en positiv forpliktelse (en «sikringsplikt») om aktivt å foreta handlinger for å beskytte menneskerettighetene, jf. art. 3 og 8.⁸⁸ Barns rett til «vern om sin personlige integritet» er også inntatt i Grunnloven for å statuere viktigheten av blant annet lovgivning som verner barn mot seksuallovbrudd.⁸⁹

3.2.1.1 Varierende strafferettslig vern i ulike land

Det er et nært og delvis gjensidig forhold mellom vedtakelse av seksuallovgivning og seksualmoralen som råder i et samfunn: Seksualmoralen påvirker lovgivningen, og lovgivningen virker oppdragende med tanke på hvilken seksualmoral man bør ha i samfunnet.⁹⁰ Norges seksuelle lavalder reflekterer den seksualmoral som har vært rådende i vårt samfunn siden straffeloven av 1902.⁹¹ Etter norsk lov anses ikke barn under 16 år å være

---

⁸⁴ Jf. Rt. 2005.833.

⁸⁵ Med unntak for eksempelvis grov terrorisme, jf. strl. § 132; Se Elden (2023).

⁸⁶ Se også Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 443 og Andenæs & Fliflet (2017) s. 475-477.

⁸⁷ Jf. punkt 1.3.1.

⁸⁸ Tilsvarende inntatt i Grl. § 92, jf. «respektene og sikre»; Om sikringsplikten, se også Kierulf, A., *Norsk Lovkommentar: Grunnloven*, note 197A3, www.rettsdata.no (lest 04.04.23).

⁸⁹ Se § 104.

⁹⁰ Dette kan anses bidragsytende i å forme samfunnets holdninger overfor personer med pedofile interesser.

⁹¹ Se straffeloven av 1902 § 196.

tilstrekkelig modne eller utviklede til å ha full seksuell autonomi.⁹² I desember 2022 ble imidlertid et forslag fra Straffelovrådet om å senke den seksuelle lavalderen til 15 år fremlagt.⁹³ Tas forslaget til følge vil Norges seksuelle lavalder samsvare med den i Sverige og Danmark.⁹⁴ Med tanke på de ulike reguleringer som foreligger internasjonalt, synes valget om seksuell lavalder sterkere påvirket av samfunnsmoral enn vitenskapelig forskning på modning og utvikling: I Tyskland er seksuell lavalder 14 år, i Sør-Korea 20 år, i USA varierer lavalderen fra delstat til delstat, mens i Afghanistan må man være gift for lovlig å inngå i seksuelle relasjoner – og nedre grense for giftemål er der 18 år for menn og 16 år for kvinner.⁹⁵ Angola har en av verdens laveste seksuelle lavaldre per 2022, på 12 år.⁹⁶

Ulikhetene i lands seksuelle lavaldre er iøynefallende av flere grunner, blant annet gitt de diagnostiske kriteriene for å stille diagnosen pedofil forstyrrelse. I Norge, der nedre aldersgrense for diagnosestilling samsvarer med seksuell lavalder, vil man ikke bare straffefølges, men også kunne diagnostiseres med pedofil forstyrrelse dersom man i en alder av 18 år inngår i seksuell aktivitet med en 12-åring og dette ikke kan anses som en pågående seksuell relasjon.⁹⁷ I Angola vil den samme situasjonen føre til at diagnosen kan stilles, men rettslige konsekvenser vil som utgangspunkt ikke medfølge så sant 12-åringen «samtykket» til handlingen(e).

3.2.2 Overgrepstatistikk og implikasjoner

Statistiske undersøkelser viser at seksuelle overgrep mot barn er svært utbredt og stadig økende i omfang. En norsk undersøkelse fra 2019 avdekket at 6 % av ungdom mellom 12 og 16 år har opplevd en form for seksuelle overgrep fra voksne minst én gang, mens 4 % har opplevd dette gjentatte ganger.⁹⁸ Antallet anmeldte seksuallovbrudd begått mot barn under 16 år i Norge var i år 2021 på 2756, mot 2453 det foregående året.⁹⁹ Internettovergrep har også økt betydelig i antall de siste årene og utgjør en særskilt utfordring for rettshåndhevelse.¹⁰⁰ Fra 2020 til 2021 økte antallet anmeldelser knyttet til «overgrepsmateriale og pornografi» i Norge

---

⁹² Se Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 49; Synspunktet kan diskuteres, se NOU 2022: 21 kap. 29.

⁹³ NOU 2022: 21 s. 18.

⁹⁴ *Ibid*, kap. 29.

⁹⁵ AgeOfConsent.net (2023); Dawi (2022) hevder at giftemål av 11 år gamle jenter er lovlig under Taliban-styret.

⁹⁶ Evans (2023); ICMEC (2018).

⁹⁷ Se «ongoing sexual relationship» i DSM-5s kriterier, jf. figur III.

⁹⁸ Hafstad & Augusti (2019).

⁹⁹ Riksadvokaten (2022), regnet ut fra tabell 4, s. 5.

¹⁰⁰ Særlig fordi internettrelaterte overgrep har stort spredningspotensiale. Internasjonalt samarbeid, også mellom land med ulik seksuallovgivning, er dermed nødvendig, men kan være krevende.

med 39.1 %.¹⁰¹ Ved seksuelle overgrep begått mot barn er det ikke uvanlig at flere enn ett straffebud overtredes før overgrepene avdekkes.¹⁰² Med de siste års ekspansjon i antall overgrep begått over internett, har dette blitt enda tydeligere.¹⁰³ Politiet makter ikke å straffeforfølge alle seksuallovbrudd de har kjennskap til,¹⁰⁴ og mørketallene antas å være betydelige.¹⁰⁵

I februar 2023 fremla nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress en rapport om omfanget av vold og overgrep i den norske befolkningen.¹⁰⁶ Rapporten konkluderer at blant respondentene som oppga å ha opplevd seksuelle overgrep, endte 4 % i domfellelse.¹⁰⁷ Samtidig utgjorde sedelighetsdømte per 1. januar 2021 ca. 24 % av innsatte ilagt fengselsdom og ca. 48 % av personer ilagt forvaring.¹⁰⁸ Med årlige driftskostnader per fengselsplass på omtrent 950.000 kroner,¹⁰⁹ går omtrent 614 millioner kroner årlig til straffegjennomføring for personer dømt for seksuallovbrudd.¹¹⁰ Alt det nevnte vitner om at lovbrudd etter straffeloven kapittel 26 er et av dagens største samfunnsproblem. Samtidig ser antallet seksuallovbrudd ut til å være stigende, se figur IV.

---

¹⁰¹ Riksadvokaten (2022) s. 4-5.

¹⁰² Av mine tidlige Lovdata-søk omfattet 29 saker brudd på ett straffebud, mot 41 tilfeller av overtredelse av flere.

¹⁰³ Se også Kripos (2019).

¹⁰⁴ Jf. Munkvik (2023).

¹⁰⁵ Kripos (2016); Kripos (2019).

¹⁰⁶ Dale m.fl. (2023); Tallene er ikke aldersspesifiserte.

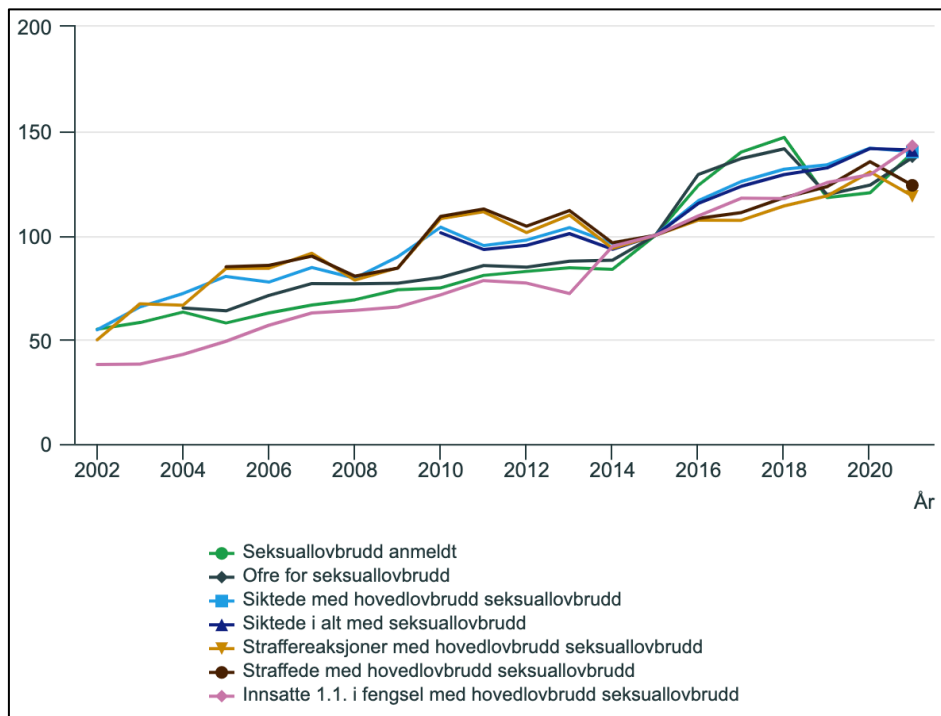
¹⁰⁷ *Ibid*, s. 138.

¹⁰⁸ Se SSBs statistikkbank. Tabell 10531: *Innsatte, etter fengslingstype, statistikkvariabel, år og hovedlovbruddstype*. Informasjon hentet ved å sammenholde treff for fengslingstype «fengselsdom, i alt» og «forvaring» med i) hovedlovbruddstype «seksuallovbrudd» og ii) «alle lovbruddsgrupper».

¹⁰⁹ Snitt for høy- og lavsikkerhetsfengsel i 2020. Utregnet på bakgrunn av tall gitt i kriminalomsorgens årsrapport for 2020 s. 8.

¹¹⁰ For 646 innsatte. Antallet er utregnet på bakgrunn av tall fra SSBs statistikkbank; Andre utgifter enn fengselsplass er ikke inkludert.

Figur IV

Oversikt over antall anmeldelser og fornærmede for seksuallovbrudd, siktelser, ilagt straff og fengslinger overfor sedelighetsdømte de siste 20 årene.¹¹¹

Et stort kildetilfang viser flere negative kortsiktige så vel som langsiktige konsekvenser for individer som har opplevd seksuelle overgrep, også i ung alder.¹¹² Tross individuelle forskjeller i hvordan erfaringene i realiteten manifesterer seg, assosieres seksuelle overgrep med utvikling av flere alvorlige psykiske lidelser og helseproblematikk senere i livet.¹¹³

3.2.3 Personer med pedofile interesser og seksuallovbrudd

Diagnosestilling av pedofil forstyrrelse skjer ofte i forbindelse med at seksuelle overgrep mot barn under 16 år er avdekket og skal prøves for retten, jf. diagnosekriteriet «acted on these sexual urges».¹¹⁴ Det er ikke uvanlig å se sakkyndiguttalelser om at «domfellelse her [innebærer] at tiltalte kan oppfylle kriteriene for diagnosen F65.4 Pedofili».¹¹⁵ Diagnosen «oppstår» altså gjerne i forbindelse med avsagt straffedom i etterkant av at sakkyndige har vurdert den tiltaltes seksualitet.¹¹⁶ Som nevnt kan imidlertid diagnosekriteriene og måleverktøy anses å medføre vilkårlighet i hvem som får diagnosen, og det er dermed

¹¹¹ Hentet fra Dyrstad & Stene (2022).

¹¹² Om seksuelle overgrep og konsekvenser, se eksempelvis Kim m.fl. (2023) og Hartman m.fl. (2023).

¹¹³ Se Hailes m.fl. (2019) og Sosial- og helsedirektoratet (2003) s. 12-13.

¹¹⁴ Se figur III.

¹¹⁵ Jf. LE-2020-55683. Tilsvarende uttalelse i LG-2018-60359.

¹¹⁶ Se mer i punkt 7.4.

vanskelig å si sikkert hvor mange av de som begår seksuelle overgrep mot barn som reelt har pedofile interesser. Det antas imidlertid at omtrent halvparten av seksuallovbrudd mot barn under seksuell lavalder foretas av personer med pedofile interesser.¹¹⁷ Omtrent 50 % av overgrepene antas altså å være motivert av andre faktorer.¹¹⁸

I 1987 fremla Abel og kollegaer en artikkel der de presenterte data fra ikke-fengslede personer med ulike parafile interesser, herunder pedofile interesser.¹¹⁹ Dataene stammer fra selvrapporing og kan dermed antas å være påvirket av subjektive faktorer, men viste samtidig at antallet fornærmede per respondent og antall begåtte seksualovergrep per fornærmet var langt høyere enn datidens litteratur ga anvisning på. Blant personer med pedofile interesser som begikk incestuøse overgrep, var medianen ved jenter som fornærmede på 1.3, og ved gutter på 1.2.¹²⁰ Antallet seksuelle handlinger denne persongruppen rapporterte om at var begått overfor hver fornærmet, lå i gjennomsnitt på 45.2 mot jenter og 36.5 mot gutter. Av overgrep begått av personer med pedofile interesser utenfor familieforhold, var medianen ved jenter som fornærmede også på 1.3, mens denne var 4.4 der gutter var fornærmede. Gjennomsnittsantallet på fornærmede for denne gruppen ble oppgitt å være 19.8 ved jenter som fornærmede og 150.2 ved gutter som fornærmede. Antall fullførte seksualhandlinger per fornærmet ble oppgitt å være 1.2 per jente og 1.9 per gutt.

Ved å oppgi både median og gjennomsnitt for ikke-incestuøse overgrep, viser studien at det er store individuelle forskjeller blant personer med pedofile interesser når det gjelder antall begåtte seksuallovbrudd. Studiens data antas å henvise til fysiske overgrep.¹²¹ Dersom internettovergrep hadde vært tatt i betraktning ved tilsvarende forskning i dag, ville trolig både antallet fornærmede og antallet begåtte lovovertridelser vært høyere enn de nevnte resultatene, særlig for gruppen som begår overgrep utenfor familien.¹²²

---

¹¹⁷ Gerwinn m.fl. (2018) og Seto (2009); Cantor mener antallet kan være lavere, se The Earthly Delights Podcast (2021).

¹¹⁸ Utvisning av «omsorg» uten grunnlag i egen seksualitet, makt, dyptgående følelser av ensomhet, rasjonalisering ved å tenke at «barna vil det selv» eller at «alder egentlig ikke betyr så mye» og også økt seksuell nytelse av lovstridige og sadistiske aspekter ved overgrepene anses som mulig motiverende faktorer, se Lorentzen (2021) og NRK (2022).

¹¹⁹ Abel m.fl. (1987).

¹²⁰ Et eventuelt skille mellom pedofil *interesse* og pedofil *orientering* fremgår ikke tydelig av artikkelen.

¹²¹ Gitt internetts utbredelse på 1980-tallet og manglende opplysninger om dette i artikkelen.

¹²² Jf. også punkt 3.2.2.

Artikkelen viser ellers det samme som dagens forskning om personer med pedofile interesser som begår overgrep mot barn: Persongruppen er heterogen.¹²³ Det er store gruppevariasjoner både i alder, sivilstatus, etnisitet, religionstilhørighet og utdannings- og inntektsnivå.¹²⁴ Likevel søker forskning stadig å avdekke karakteristika som er felles for grupper av personer med pedofile interesser, blant annet forskjeller mellom de som begår fysiske overgrep og internettrelaterte overgrep. En metaanalyse fra 2010 fant at «internettgruppen» tenderte å ha mer empati med fornærmede, sterkere seksuelle avvik, og lavere inntrykkskontroll enn de som begår fysiske overgrep.¹²⁵ Forskjellene sies å kunne forklares med at internettgruppen generelt har bedre selvkontroll og flere psykologiske barrierer mot ytre fysisk agering.¹²⁶

En annen metaanalyse utgitt av samme forfattere fem år senere konkluderer med at forskjellene mellom de to persongruppene gjerne kan ha «naturlige» årsaker ved at de som begår fysiske overgrep har lettere fysisk tilgang til barn, mens de som begår nettovergrep har bedre internetttilgang.¹²⁷ Forfatterne opprettholder samtidig tidligere funn om at de som begår overgrep over internett har mer empati med de fornærmede og sterkere psykologiske barrierer mot å begå fysiske overgrep. I tillegg fremholdes at personer som begår fysiske overgrep skårer høyere på antisosialitet, og at såkalte «blandingsovergripere», de som begår både fysiske- og internettovergrep, utgjør en gruppe med særlig høy risiko for gjentakelse.¹²⁸

3.2.4 Kort om implikasjoner av seksuell interesse for barn – i vid forstand

Mange med pedofile interesser oppgir utfordringer med depresjon, suicidale tanker og en historie med selvmordsforsøk.¹²⁹ Å oppleve seg seksuelt interessert i barn medfører gjerne parallelt en følelse av sosial isolasjon og utenforskap.¹³⁰ Slik «social alienation» og stigmarelatert stress kan øke sårbarhetsfaktorer som er tenkt at bidrar til høyere risiko for seksuelle overgrep, så som lav selvfølelse, isolasjon, vansker med emosjonsregulering og redusert behandlingsmotivasjon.¹³¹ Frykt for medinnstattes reaksjoner dersom disse skulle fått

---

¹²³ Om heterogenitet i gruppen personer med pedofile interesser, se Richards (2011) med videre henvisninger.

¹²⁴ Abel m.fl. (1987).

¹²⁵ Jf. Babchishin m.fl. (2010): «greater victim empathy, greater sexual deviancy, and lower impression management».

¹²⁶ *Ibid.*

¹²⁷ Jf. Babchishin m.fl. (2015).

¹²⁸ *Ibid.*: se «mixed offenders» og «particularly high risk group»; I metaanalysen vises likevel ikke uttrykkelig om deltakerne hadde reelle pedofile interesser eller ikke.

¹²⁹ Se Langfeldt (2015) og Sundby (2023).

¹³⁰ Gunnarsdottir (2018) med henvisning til Jahnke m.fl. (2015a) og Jahnke m.fl. (2015b).

¹³¹ Se Jahnke (2015) og Jahnke m.fl. (2015a) med videre henvisninger.

kjennskap til at en person soner for seksuallovbrudd mot barn, gjør også vellykket rehabiliteringsarbeid under straffegjennomføring vanskeligere.¹³² Flere forskere fremholder derfor at risikoen for overgrep potensielt kan reduseres dersom stigmatisering av persongruppen ikke finner sted.¹³³ Det er blant annet utarbeidet enkle lavkostnadsintervensjoner som viser statistisk signifikante effekter på å redusere stigmatiserende holdninger.¹³⁴

Den amerikanske nettsiden Virtuous Pedophiles har tilsvarende hensikt, blant annet ved å gi personer med pedofile interesser et ikke-dømmende miljø av likesinnede, så sant man avstår fra all upassende interaksjon med barn.¹³⁵ I april 2021 hadde nettsamfunnet over 6000 registrerte brukerkontoer, også norske.¹³⁶ Flere forskere støtter nettsamfunnet i jobben de gjør både med å tilby et fellesskap som hjelper enkeltindivider og derigjennom motvirker overgrep, samt for deres øvrige psykoedukasjonsarbeid.¹³⁷

Én frykt persongruppen nemlig gjerne har, og som kan tenkes bidragsytende i motvilligheten til å oppsøke behandling, er den manglende kunnskapen om fenomenet – også blant helsepersonell.¹³⁸ Manglende kunnskap kan blant annet medføre usikkerhet om når avvergingsplikt og taushetsplikt starter og slutter,¹³⁹ som igjen kan medføre at forhold varsles om og etterforskning iverksettes selv der dette ikke skulle vært gjort. At helsepersonell får kunnskap om individers seksuelle tanker og følelser for barn, er eksempelvis ikke tilstrekkelig til at taushetsplikt tilsidesettes. Heller ikke tilfeller av besittelse av overgrepsmateriale synes å rammes av avvergingsplikten: Lovbruddet er da ikke lenger mulig å «avverge», se strl. § 196 første ledd første punktum. Dersom det imidlertid «fremstår som sikkert eller mest sannsynlig» at lovbruddet, her besittelse av overgrepsmateriale, vil få lovstridige «følge[r]» som er mulig å avverge (eksempelvis videredistribusjon, ytterligere erverv eller dersom materialet er egenprodusert og man kan forvente ytterligere produksjon, se strl. § 311), aktualiseres avvergingsplikten.¹⁴⁰

---

¹³² Se punkt 8.2; Sande & Zerener (2021).

¹³³ Se Jahnke & Hoyer (2013) og Kjelsberg & Loos (2008).

¹³⁴ Jahnke m.fl. (2015b) viser at 6 minutter video og tekstlesing av 937 ord om fenomenet har positive implikasjoner på stigmareduisering.

¹³⁵ Se www.virped.org.

¹³⁶ *Ibid.*

¹³⁷ Se The Earthly Delights Podcast (2021) og Nielsen m.fl. (2020).

¹³⁸ Jf. The Earthly Delights Podcast (2021).

¹³⁹ Se strl. § 196, jf. helsepersonelloven kap. 5 og 6.

¹⁴⁰ Se uttalelser i Berggrav (2017) s. 34.

3.3 Forebyggende tiltak av relevans for strafferettssystemet: Etterforskning og behandling

Slik kapittel 3 til nå antyder, er forebyggende arbeid mot seksuelle overgrep nødvendig. Politiets innsats for å avdekke og ideelt sett forhindre overgrep ligger på flere måter tett opp til strafferettssystemet og danner et viktig bakteppe for å diskutere strafferettssystemets videre håndtering av personer med pedofilidiagnose. Jeg ønsker derfor å gi en kort redegjørelse for noe av deres forebyggende arbeid.

Myndighetenes utfordringer med avdekking, etterforskning og påtale av seksuelle overgrep, kan medføre uheldige konsekvenser der også sikringsplikten står i fare for å brytes.¹⁴¹ Forebyggende tiltak spiller da en særlig stor rolle. Ett slikt tiltak som Kripos var delaktige i utviklingen av, er Europol's prosjekt kalt «police2peer».¹⁴² Prosjektet innebærer at politiet laster opp datafiler på kjente fildelingssider for overgrepsmateriale, kamuflert under filnavn som hyppig forekommer på sidene. I stedet for reelt overgrepsmateriale inneholder filene uniformerte politibetjenter som informerer om lovstridigheten av og risikoen ved slik nedlastning og distribuering.

Figur V

«Police2peer»-illustrasjon.¹⁴³

For eksempelvideo, se: <https://www.youtube.com/watch?v=TMgOj5MI5B4>.

¹⁴¹ Jf. punkt 3.2.1.

¹⁴² Se *Europol*.

¹⁴³ Hentet fra Kripos' Twitter-konto: @Kripos_NCIS (postet: 3. mars 2017 kl. 12.17).

I 2019 var «police2peer»-filer lastet ned mer enn 11 millioner ganger i Norge alene.¹⁴⁴ Via prosjektet håper politiet på å redusere internettrelaterte overgrep, blant annet ved å øke følt oppdagelsesrisiko.¹⁴⁵ «Police2peer»-filene inneholder avslutningsvis også henvisning til nettstedet «helplinks.eu», der man kan finne sitt land og nasjonale hjelpetilbud ment for personer med seksuelle interesser for barn.¹⁴⁶ Politiets mulighet og rekkevidde til å komme i kontakt med personer som søker overgrepsmateriale på denne måten er viktig som ledd i å forhindre fortsatte overgrep.¹⁴⁷ Samtidig tror jeg tiltaket ville hatt bedre forebyggende effekt dersom filene ble laget i samarbeid med psykologspesialister, eksempelvis fra «Det finnes hjelp». Til tross for at informasjon om behandlingsmuligheter gis i «police2peer»-filer, kommer denne ofte på tidspunkt man ikke kan forvente at nedlasteren fremdeles har filen åpen.¹⁴⁸

«Det finnes hjelp» har også forebygging som overordnet siktemål. Tjenesten tilbyr behandling til personer i Norge som er over 18 år og har seksuelle interesser for barn. En begrensning ved tilbudet er imidlertid at behandling ikke tilbys personer som er under etterforskning for seksuallovbrudd.¹⁴⁹ Etterforskning ved mistanke om begåtte seksuallovbrudd kan potensielt vare lenge. Til tross for tilbudets potensiale til å hjelpe mange,¹⁵⁰ medfører denne begrensningen i hvem som kan benytte seg av det, at flere med pedofile interesser i realiteten står utenfor de lavterskel hjelpetilbudene som er etablert på landbasis.¹⁵¹

---

¹⁴⁴ Se Kripos (2019) s. 67.

¹⁴⁵ *Ibid.*

¹⁴⁶ Alder på eventuelle «barn» er ikke nærmere spesifisert i videoene jeg har sett. Dette kan tenkes å ha en naturlig forklaring blant annet i at filene kan lastes ned av personer bosatt i land med andre seksuelle lavaldrer enn Norges.

¹⁴⁷ Jeg snakker om «fortsatte» overgrep på bakgrunn av at også eventuell uaktsom anskaffelse og besittelse av fremstillinger av seksuelle overgrep mot barn og fremstillinger som seksualiserer barn er overgrep etter strl. § 311 første ledd, jf. tredje ledd.

¹⁴⁸ I videoen lenket til under figur V fremgår behandlingsinformasjon etter 53 sekunder (videoens totale varighet er 57 sekunder).

¹⁴⁹ Se <https://detfinneshjelp.no/>; At chattetjenesten har korte åpningstider (kl. 12-14 på hverdager) gjør også tjenesten vanskeligere tilgjengelig enn ideelt.

¹⁵⁰ Siden oppstart høsten 2020 har «Det finnes hjelp» totalt hatt 189 personer til behandling, jf. Sundby (2023).

¹⁵¹ Behandling hos BASIS tilbys kun domfelte, se punkt 8.4.2.

Kapittel 4: Nærmere om veivalg i strafferetten

4.1 Overordnet om formål og begrunnelser ved straff og straffelovgivning

Straff er det mest inngripende tiltaket en stat kan benytte seg av overfor sine borgere.¹⁵² I utgangspunktet har enhver rett til personlig frihet slik dette er nedfelt i EMK art. 5 og Grunnloven § 94. Av disse grunner må straff begrunnes: Hva søker man å oppnå med å straffe noen for sine illegitime handlinger?¹⁵³

Bruk av straff har etter norsk rett fremtidsrettede formål.¹⁵⁴ Disse er «å styre atferd i fremtiden, og herigjennom å bidra til et samfunn og en sameksistens som en ut fra gjeldende verdiprioriteringer anser som ønskelig».¹⁵⁵ Dagens straffelovgivning kan i stor grad sies å bygge på prinsippet om at et individs frihetssfære strekker seg langt, men ikke så langt at den blir uforenelig med andre individers frihetssfære.¹⁵⁶ Strafferettssystemets aktører forsøker på ulike vis å bidra til å skape et samfunn som passer for enhver og der den enkeltes rettigheter blir respektert. Slike siktemål medfører nødvendigvis at brudd på felles rettsregler medfører reaksjoner.

Straff begrunnes gjerne i de strafferettslige reaksjonenes antatte individuelle- og allmenne prevensjonsfunksjon.¹⁵⁷ Prevensjonstankegangen går ut på at illegitime handlinger kan forhindres ved at borgerne, på bakgrunn av reaksjonene man kan vente seg fra myndighetene ved brudd på rettsreglene, vil avstå fra å handle på en gitt måte og heller innrette seg i tråd med handlingsnormer samfunnet aksepterer. Selve straffetrusselen i de ulike straffebedene skal gi den enkelte et «varsel» som antas å redusere sannsynligheten for at vedkommende vil begå den kriminaliserte handlingen.¹⁵⁸ Dette er den individualpreventive delen av strafferettens funksjon, som innenfor straffegjennomføring blant annet kobler til rehabiliteringsbetraktninger. Straff og straffegjennomføring har nemlig også som siktemål å forhindre *gjentatt* kriminell atferd fra borgere.¹⁵⁹ Kriminalomsorgen opplyser selv om sin

---

¹⁵² Rui (2020); «Straff» refererer her til alle former for strafferettslige reaksjoner, se strl. §§ 29 og 30.

¹⁵³ For mer om straff, se eksempelvis Gröning m.fl. (2019).

¹⁵⁴ Elden (2022a).

¹⁵⁵ Jf. Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 77.

¹⁵⁶ Se Gröning m.fl. (2019) s. 41 og Hansen (2016).

¹⁵⁷ Om prevensjon, se Kinander (2013), Prop. 154 L (2016-2017) s. 24 og Gröning m.fl. (2019) s. 50-54.

¹⁵⁸ Se Gröning m.fl. (2019) s. 51.

¹⁵⁹ *Ibid*, kap. 2.

oppgave med å «[leggja] til rette for at lovbyttarar kan gjere ein eigen innsats for å endre det kriminelle handlingsmønsteret sitt» og om at deres visjon er «straff som endrar».¹⁶⁰

Den andre delen av strafferettssystemets preventive funksjon, som er den mest fremtredende begrunnelsen bak dagens strafferett, er straffens allmennpreventive funksjon. De to formene for prevensjon kan anses delvis overlappende i anvendelsesområde, men allmennprevensjonsdelen sikter hovedsakelig til straffens effekt på *alminnelig lovlydighet*, blant annet gjennom lovgivningens moralskapende funksjon. Allmennprevensjon innebærer eksempelvis at gjennom samfunnets reaksjon på Pers overtredelse av et straffebed, antas Pål og Espen å ville avstå fra å begå samme eller tilsvarende handling(er) i frykt for å ilegges samme reaksjon som Per.

I et historisk perspektiv har også straffens retributive funksjon, eller gjengjeldelses- og hevntankegang, vært fremtredende. Et slikt syn ble gjerne begrunnet i religion.¹⁶¹ I dagens norske strafferett verken er eller skal retribusjon være et formål ved straff i seg selv.¹⁶² Når straff omtales som et virkemiddel for å sikre rettferdighet for eventuelle fornærmede, begrunner ikke dette selve bruken av straff. Likevel er retribusjonstankegangen tydelig til stede ved utforming av straffebed gjennom proporsjonalitetsprinsippet: Reaksjoner skal stå i forhold til de kriminelle handlinger.¹⁶³ Ved utarbeidelse av straffelovgivning vurderer lovgiver slik forholdsmessighet, som er fundert i rimelighets- og rettferdighetsbetraktninger, opp mot straffelovens preventive formål. Det såkalte *klanderhensynet* er her fundamentalt og spiller inn med den virkning at jo mer klanderverdig en lovstridig handling er, desto strengere vil samfunnets reaksjon bli.

4.2 Skyldevne som grunnleggende systempremiss

Et klart utgangspunkt og fundamental tanke i rettsordenen, er at ethvert menneske er ansvarlig for sine handlinger. Dersom et individ begår en kriminalisert handling og dermed skaker borti samfunnets harmoni, er dette klanderverdig og kan medføre straffereaksjoner. Likevel er det ikke alltid slik at brudd på strafferettslige regler medfører straff, eller at identiske lovbrudd reageres likt mot. Ved vedtakelsen av strafferegulerende bestemmelser foretar lovgiver

---

¹⁶⁰ Jf. www.kriminalomsorgen.no.

¹⁶¹ Se talionsprinsippet om direkte proporsjonalitet mellom lovstridig handling og straffereaksjon.

¹⁶² Se Kinander (2013).

¹⁶³ Rui (2020); NOU 1974: 17 s. 165.

beslutninger som domstolene senere må vurdere og respektere, og som har betydning for både senere straffeprosess, straffeutmåling og straffegjennomføring. Én slik beslutning er å legge føringer for hvem som kan straffes, og hvem som må frifinnes.

Man kan si at lovgiver gjennom lovreguleringen åpner for ulike «veivalg» med tilhørende ulike «spor» i strafferettssystemet. I norsk strafferett er et grunnleggende vilkår for straffeansvar at personen som har brutt loven må ha hatt *skyldevne* på tidspunktet for den lovstridige handling.¹⁶⁴ Regelen om skyldevne fremgår av straffeloven § 20 og henviser til det strafferettslige skyldprinsippet. Prinsippet innebærer en grunnleggende tanke om at «kun den som kunne og burde ha handlet annerledes, kan klandres og holdes strafferettslig ansvarlig for sin handling».¹⁶⁵

Unntaksregelen fra strafferettslig ansvar i strl. § 20 omtales gjerne som en «unnskyldningsgrunn» og er uttømmende regulert.¹⁶⁶ Regelen har sitt fundament i anerkjennelsen av at ikke enhver evner å kontrollere, vurdere eller selv bestemme over sine handlinger. Dette kan eksempelvis skyldes lav alder på bakgrunn av antakelsen om alders kobling til utvikling og modenhet, jf. § 20 første ledd.¹⁶⁷ Dette grunnlaget for manglende skyldevne behandles ikke nærmere. I bestemmelsens andre ledd oppgis imidlertid tre rettslige definisjoner på ulike somatiske eller psykologiske tilstander som kan ramme individer og påvirke disse til en slik grad at vedkommende ikke anses strafferettslig ansvarlig. Det er på dette punkt de såkalte *utilregnelighetsvurderingene*, som vil behandles nærmere, kommer inn i straffesaker. Figur VI viser de to veivalgene strafferettssystemet åpner for med skyldevne (etter § 20 andre ledd) som grunnleggende premiss. De ulike punktene i figuren danner grunnlaget for oppgaven i det videre.

---

¹⁶⁴ For mer om skyldevne og klanderhensyn, se Gröning & Melle (2022) og Eskeland (2017) kap. 9.

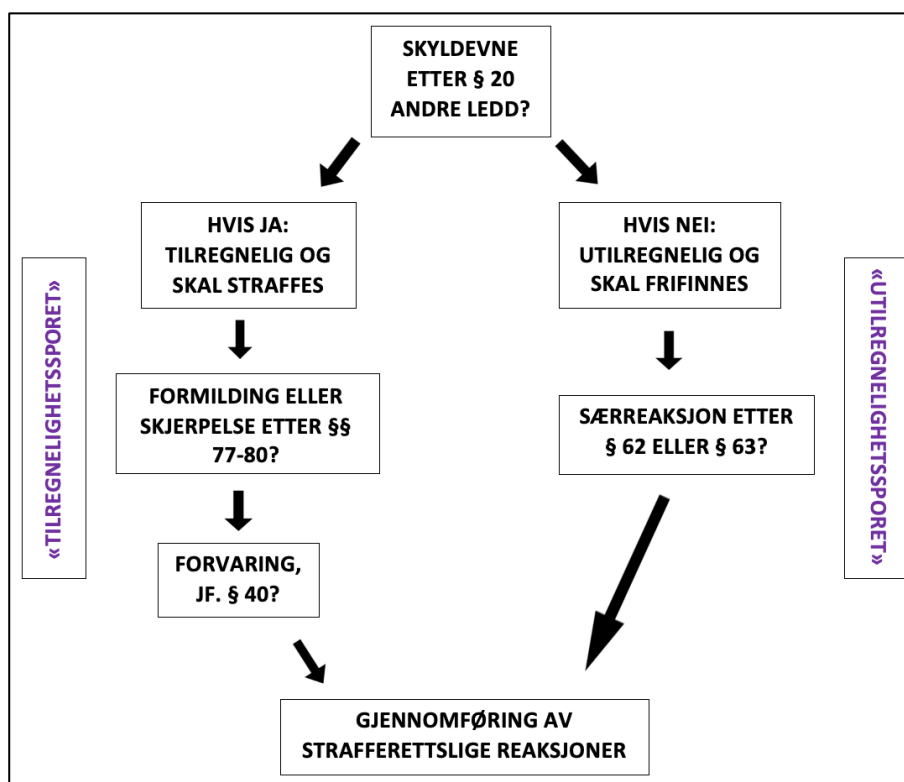
¹⁶⁵ Jf. Gröning & Melle (2022).

¹⁶⁶ Se Frøberg (2012) og Gröning m.fl. (2019) kap. 19-20.

¹⁶⁷ 15 år oppstilles der som nedre alder for strafferettslig ansvarlighet.

Figur VI

Veivalg: Det «tosporede systemet» i strafferetten med skyldevne som grunnleggende premiss.¹⁶⁸

Dersom det foreligger holdepunkter for at en tiltalt var utilregnelig på gjerningstidspunktet, skal dette vurderes i forbindelse med straffesaken.¹⁶⁹ De tre tilstandene kan medføre utilregnelighet etter andre ledd er: «[S]terkt avvikende sinnstilstand» (litra a), «sterk bevissthetsforstyrrelse» (litra b) og «høygradig psykisk utviklingshemming» (litra c).

Vurderingen av skyldevne hører prosessuelt til selve skyldspørsmålet, og dermed gjelder i utgangspunktet det strafferettslige prinsippet om at enhver rimelig tvil skal komme tiltalte til gode.¹⁷⁰ Med andre ord vitner systembetragtninger om at det må «bevises» at vedkommende kan klandres for sine handlinger for at § 20 ikke skal få anvendelse.¹⁷¹ Dersom retten konkluderer at vedkommende, på tidspunktet for lovovertrædelsen, var i en av

¹⁶⁸ Avgrenset mot manglende skyldevne grunnet alder, se første ledd.

¹⁶⁹ Gröning m.fl. (2019) s. 490.

¹⁷⁰ Om uskyldspresumsjonen og beviskrav, se Strandbakken (2003) og Kolflaath (2011).

¹⁷¹ Hvilket beviskrav som gjelder for utilregnelighetsspørsmålet, har vært omdiskutert. Ut fra rettspraksis synes kravet å være noe lavere enn det alminnelige strafferettslige beviskravet, se eksempelvis Rt. 1979.143, LB-2018-89084 og Gröning & Melle (2022) med videre henvisninger.

(utilregnelighets)tilstandene nevnt i § 20 andre ledd og denne tilstanden *medførte* at vedkommende var utilregnelig i juridisk forstand,¹⁷² vil straffeansvar bortfalle.¹⁷³

4.3 «Utilregnelighetssporet»

Dersom retten kommer til at vedkommende manglet skyldevne grunnet utilregnelighet i gjerningsøyeblikket, følges det sporet som er vist til høyre i figur VI. Konsekvensen av at vedkommende anses ikke å ha hatt skyldevne, er at hen må frifinnes. Dette er imidlertid ikke synonymt med at vedkommende unngår reaksjoner fra samfunnet. I disse tilfellene åpner loven for å ilegge individet strafferettslige særreaksjoner som opplistet i strl. § 30 litra c og d, jf. §§ 62 og 63.¹⁷⁴ Ved utilregnelighet gjelder særlig særreaksjonene tvungent psykisk helsevern (§ 62) og tvungen omsorg (§ 63).¹⁷⁵ Avgjørelsen av om disse særreaksjonene skal idømmes er skjønnspreget, jf. ordlyden «kan» i § 62 første ledd, som etter § 63 første ledd gjelder tilsvarende for den bestemmelsen. Vurderingen av om særreaksjon skal ilegges fattes med bakgrunn i flere konkrete faktorer opplistet i § 62. Blant annet ses det hen til handlingen som er begått samt gjentakelsesfaren for nye tilsvarende handlinger og samfunnets behov for å vernes mot slike.¹⁷⁶

Det siste punktet for dette «sporet», er det jeg har valgt å kalle «gjennomføring av strafferettslige reaksjoner». Å overføres til institusjon i medhold av §§ 62 eller 63 utgjør et tvangsinngrep i den enkeltes frihetssfære. På flere punkter er konsekvensene altså sammenliknbare med straffegjennomføringen en person som har begått lovbrudd og var tilregnelig på handlingstidspunktet må belage seg på. Terminologisk omtales også særreaksjonene etter §§ 62 og 63 som «strafferettslige reaksjoner» etter § 30. Likhetene er særlig fremtredende der strafferettslig ansvarlige idømmes den tidsbestemte, preventive reaksjonen forvaringsstraff etter strl. § 40, av hensyn til å sikre borgere mot krenkelser av liv, helse og/eller frihet.¹⁷⁷

---

¹⁷² Jf. ordlyden «på grunn av» i § 20.

¹⁷³ Se mer i Gröning & Melle (2022).

¹⁷⁴ Også inndragning kan foretas der gjerningspersonen manglet skyldevne etter § 20: Strl. § 67 første ledd tredje punktum viser dette eksplisitt for inndragning av «[u]tbytte av en straffbar handling»; Se også Ot.prp. nr. 8 (1998-1999) s. 18-19.

¹⁷⁵ For mer om særreaksjoner, se Prop. 154 L (2016-2017) s. 15, Gröning m.fl. (2019) s. 657 flg. og Gröning, L. *Karnov lovkommentar: Straffeloven*, til §§ 62 og 63, www.lovdatab.no (lest 18.04.23).

¹⁷⁶ Det er opp til rettens skjønn å avgjøre hva som er «den riktige [særreaksjonen] for den enkelte gjerningspersonen», jf. Prop. 154 L (2016-2017) s. 150.

¹⁷⁷ Se kap. 7 for mer om forvaring.

4.4 «Tilregnelighetssporet»

Hvis det ikke er tvil om at vedkommende var tilregnelig på gjerningstidspunktet eller retten etter vurdering av utilregnelighetsspørsmålet kommer til at terskelen for utilregnelighet ikke er nådd, anses personen skyldig og skal idømmes straff.¹⁷⁸ Vi følger da «tilregnelighetssporet», skissert til venstre i figur VI.

I mange tilfeller der utilregnelighet etter § 20 er vurdert, men ikke konkludert med, vil retten ved reaksjonsfastsettelsen vurdere om de foreliggende omstendigheter kan medføre en mildere straff, enten i form av mildere straffeutmåling eller mildere straffart, jf. strl. §§ 78 og 80.¹⁷⁹ Straffeutmålingen kan også påvirkes i motsatt retning for personer som var strafferettslig ansvarlige på tidspunktet for begått lovbrudd. Strl. § 77 omhandler såkalte skjerpene omstendigheter, og oppstiller eksempler på faktorer som medfører at en handling må anses så klanderverdig at straffeskjerpning er nødvendig. I § 79 fremgår straffeskjerpelsesprinsippet, som innebærer anvisning på hvordan straff skal utmåles der det enten er begått flere lovbrudd, en ny straffbar handling eller organisert kriminalitet.¹⁸⁰

En ytterligere vurdering som kan foretas når straffens varighet er utmålt, er hvorvidt fengselsstraff anses tilstrekkelig til å «verne andres liv, helse eller frihet». Dersom dette ikke finnes å være tilfellet, kan forvaring etter strl. § 40 idømmes.¹⁸¹

Uavhengig av vurderinger tilknyttet straffeutmåling og straffereaksjon, ender også «tilregnelighetssporet» i gjennomføring av strafferettslige reaksjoner; her av *straff*.¹⁸² De relevante formene for straffegjennomføring etter tilregnelighetssporet i forbindelse med denne oppgaven, er fengsels- og forvaringsstraffer.

4.5 Bruk av sakkyndige

I saker der utilregnelighet, særreaksjoner og ofte også forvaring vurderes, er jussen tett knyttet opp til kunnskap om medisinske og psykologiske tilstander. Sakkyndige benyttes når retten

---

¹⁷⁸ «Tilregnelighetssporet» gjennomgås i kap. 6-8.

¹⁷⁹ Se mer i punkt 6.2 flg.

¹⁸⁰ Se punkt 6.3 flg.

¹⁸¹ Se mer i kap. 7.

¹⁸² «Straff» refererer her til straffeformene vist i strl. § 29.

har behov for å innhente ekstra kunnskap om faglige spørsmål i en sak.¹⁸³ I forbindelse med spørsmål om (u)tilregnelighet innhentes rettspsykiatrisk sakkyndige – psykologer eller psykiatere. Innenfor grensene til mandatet de sakkyndige får av retten etter straffeprosessloven § 142 a, skal de foreta undersøkelser av tiltaltes (eller domfeltes) mentale tilstand, og avgi erklæring til retten om sine funn. Arbeidet fordrer inngående kunnskap om psykologi og eventuell relevant somatikk, noe dommere ikke er utdannet til å ha selvstendig ekspertise om. Tross det nødvendige samarbeidet, er lovgivers vilje etter gjeldende rett at det skal foreligge et klart skille mellom jus og psykiatri.¹⁸⁴ Rettsoppnevnte sakkyndige skal ikke vurdere eller konkludere på de rettslige utilregnelighetsvilkårene.¹⁸⁵ Den nærmere arbeidsfordelingen fastsettes gjennom instruksjoner klarlagt i mandatet.¹⁸⁶

---

¹⁸³ Dette er ett ledd for å innfri kravet om at retten skal «våke over at saken blir fullstendig opplyst», jf. strpl. § 294; Regler om sakkyndigbistand er ellers nedfelt i strpl. kap. 11; Disse skal ha spesiell kompetanse på det aktuelle fagfelt, se *Norges domstoler*.

¹⁸⁴ Se Gröning & Melle (2022); Se også Riksadvokatens uttalelser om dette i RA-2020-2.

¹⁸⁵ Prop. 154 L (2016-2017) s. 82-83.

¹⁸⁶ Jf. strpl. § 142 a første punktum; Sakkyndige «kan» da også uttale seg om hvorvidt et eller flere av grunnvilkårene i loven «kan» være innfridd, jf. RA-2020-2 punkt 1.1.

Hoveddel: Rettsempirisk systemanalyse og drøftelse av sentrale strafferettslige regler

Kapittel 5: Relevansen av pedofilidiagnose for strafferettslig skylddevne

5.1 Gjeldende regler om utilregnelighet i § 20 andre og tredje ledd

Unnskyldningsgrunnen strl. § 20 gir anvisning på, selv om dette ikke fremgår av lovteksten, bygger idémessig på tanken om at det vil være «urettferdig og urimelig å klandre gjerningspersonen for å ha begått en rettsstridig handling, fordi vedkommende ikke kunne forventes å ha handlet annerledes».¹⁸⁷ Det kan altså være uomtvistet at vedkommende har begått en kriminell handling, men likevel skal domskonklusjonen, dersom vedkommende finnes å ha vært utilregnelig på handlingstidspunktet, være frifinnelse. De norske utilregnelighetsreglene baserer seg i dag på et *modifisert blandet prinsipp*, der regelkonstruksjonen åpner for større rettslig skjønn ved selve utilregnelighetsvurderingen enn tidligere.¹⁸⁸ Regelen i § 20 gjelder for all straffelovgivning.¹⁸⁹ Hvilket lovbrudd som er begått er dermed irrelevant for skylddevnevurderingen etter norsk rett.

Straffeloven § 20 andre ledd oppstiller regelen om at man ikke er strafferettslig ansvarlig dersom man «på handlingstidspunktet er utilregnelig på grunn av

- a. sterkt avvikende sinnstilstand
- b. sterk bevissthetsforstyrrelse eller
- c. høygradig psykisk utviklingshemming».

Lovens *grunnvilkår* er at gjerningspersonen, på handlingstidspunktet, var i en «utilregnelighetstilstand som nevnt i annet ledd bokstav a til c».¹⁹⁰ Utilregnelighetstilstandene kan være kort- eller langvarige, men gir anvisning på tilstander som preger et individs sensoriske- og perseptuelle apparat, beslutningstaking, eller kroppslige kontroll og handlingsmønster. Samtidig vil man ikke være «utilregnelig» i § 20 sin forstand ved å innfri et av grunnvilkårene på handlingstidspunktet. *Tilleggsvilkåret* «på grunn av» vitner om at det kreves noe mer for å finnes utilregnelig.¹⁹¹

---

¹⁸⁷ Jf. Gröning & Melle (2022).

¹⁸⁸ *Ibid*; Se også Prop. 154 L (2016-2017) s. 7 og 13.

¹⁸⁹ Gröning & Melle (2022).

¹⁹⁰ Jf. Prop. 154 L (2016-2017) s. 229.

¹⁹¹ Man kan tenke seg at det foreligger en høy terskel for å finnes å ha vært i en tilstand som kan *tilsi* utilregnelighet, mens terskelen for å *finnes utilregnelig* ligger høyere enn denne.

Ved selve utilregnelighetsvurderingen «skal det legges vekt på graden av svikt i virkelighetsforståelse og funksjonsevne», jf. tredje ledd. Terskelen for utilregnelighet er ment å være høy, og tar i utgangspunktet kun sikte på «meget alvorlige, symptomtunge tilstander».¹⁹² Innfrielse av både et grunnvilkår og tilleggsvilkåret er grunnleggende premisser for at manglende skyldevne grunnet utilregnelighet skal foreligge etter andre ledd. Disse må videre ha vært innfridd «på handlingstidspunktet»,¹⁹³ selv om årsakssammenheng mellom utilregnelighetstilstanden og lovbruddet ikke kreves.¹⁹⁴ I det følgende vil bestemmelsens ulike vilkår og vurderingsmomenter gjennomgås nærmere.

For det første alternative grunnvilkåret i litra a, tyder ordlyden «sterkt avvikende sinnstilstand» på at det må være tale om en omstendighet der individet enten kort- eller langvarig befinner seg i en mental tilstand som er langt unna normalen. Om dette henspiller på en sammenlikning med enkeltindividets egne normale mentale tilstand eller en sammenlikning med den mentale tilstanden mennesker flest normalt sett befinner seg i, gir ikke en isolert ordlydstolkning anvisning på.¹⁹⁵ Forarbeidene lest i sammenheng vitner om at anvendelsesområdet til dagens vilkår er noe utvidet sammenliknet med hva som tidligere ble omfattet av «psykotisk»: Blant annet åpnes det for at «sammensatte (komorbide) diagnoser» kan gjøre enkelte så syke at grunnvilkåret innfris.¹⁹⁶ Likevel antas ikke virkeområdet å strekke særlig lenger enn til tilstander som innebærer samme art av symptomer som psykotiske episoder typisk gjør.¹⁹⁷ Det foreligger ingen høyesterettspraksis til dagens ordlydsutforming,¹⁹⁸ og det reelle anvendelsesområdet er dermed uklart. Ordlyden åpner eksempelvis isolert sett for at også sterke affekttilstander kan omfattes, noe Riksadvokaten fremhevet og kritiserte for å kunne medføre en uønsket rettstilstand.¹⁹⁹

---

¹⁹² Jf. Gröning & Melle (2022) med videre henvisninger.

¹⁹³ Jf. første ledd, jf. ordlyden «[d]et samme gjelder [...]» i andre ledd.

¹⁹⁴ Se Gröning & Melle (2022).

¹⁹⁵ Hva som er «normalt» er samtidig vanskelig å fastslå. I denne sammenheng kan man kanskje tenke seg at det «normale» innebærer evner til å kontrollere atferd og å tenke rasjonelt i tråd med majoriteten basert på biologisk og evolusjonært sett «korrekte» stimuli.

¹⁹⁶ Jf. Prop. 154 L (2016-2017) s. 230; Uttalelsen knyttet seg konkret til ordlydsforslaget «alvorlig sinnslidelse», men antas å gjelde tilsvarende for dagens ordlyd, se Gröning & Melle (2022).

¹⁹⁷ Se Prop. 154 L (2016-2017) s. 229 og NOU 2014: 10 s. 380; Psykotiske episoder kjennetegnes gjerne ved at tanker og persepsjon forstyrres på grunn av hallusinasjoner og vrangforestillinger. Dette påvirker den enkeltes virkelighetsforståelse. Se mer i Klæth & Hagen (2009) og NMH (2023).

¹⁹⁸ Verken i HR-2021-2462-U, HR-2022-534-A eller HR-2022-1822-U diskuteres den någjeldende bestemmelsens anvendelsesområde i forbindelse med utilregnelighetsvurderingen.

¹⁹⁹ Se Innst. 296 L (2018-2019) s. 10.

Alternativet i litra b lyder «sterk bevissthetsforstyrrelse».²⁰⁰ Ordlyden gir anvisning på situasjoner der bevissthet og viljestyrte kognitive funksjoner er påvirket i stor grad. Både absolutt bevisstløshet (eksempelvis koma) og såkalt *relativ bevisstløshet* (eksempelvis hypnose, søvngjengeri, epilepsi og visse febertilstander) omfattes.²⁰¹ Generelt for alle tilstander som kan falle innunder litra b, er at vedkommende ikke er «i stand til å utføre kognitive oppgaver».²⁰² Vilkåret er ikke relevant for denne oppgaven, da det ikke foreligger evidens for at pedofile interesser påvirker bevissthet og viljestyrte kognitive funksjoner.

Det siste alternativet som utgjør en utilregnelighetstilstand etter § 20 andre ledd, og som i det videre kan medføre at en person finnes å mangle strafferettslig skyldene, er «høygradig psykisk utviklingshemming», jf. litra c. Ordlyden tyder på situasjoner der en persons utvikling av kognitive evner er mangelfull eller forstyrret, og at utviklingssvikten er av omfattende grad. Etter forarbeidene omfattes i hovedsak personer med intelligensscore på 60 eller lavere av bestemmelsen, selv om en generell funksjonsvurdering er avgjørende.²⁰³

I vurderingen av spørsmålet om hvorvidt en utilregnelighetstilstand medførte utilregnelighet på handlingstidspunktet, skal som nevnt «graden av svikt i virkelighetsforståelse og funksjonsevne» vektlegges, jf. tredje ledd. Ordlyden legger opp til en skjønnsmessig helhetsvurdering av forhold ved den enkelte tiltalte, og etter forarbeidene er «symptomtyngden [...] avgjørende for om vedkommende anses å være utilregnelig».²⁰⁴ Utilregnelighetstilstanden, eller en kombinasjon av ulike relevante tilstander som faller innunder litra a i tilfeller av komorbide lidelser, er altså det som må medføre symptomtrykk med «svikt i virkelighetsforståelse og funksjonsevne» til et slikt nivå at vedkommende må anses utilregnelig i juridisk forstand.²⁰⁵ At symptomtrykket må ha foreligget «på handlingstidspunktet» kan tenkes å medføre vanskelige vurderinger der tilstanden var forbigående, særlig hvis tiden mellom lovovertrедelsen og sakkyndig utredning er lang.²⁰⁶

---

²⁰⁰ Anvendelsesområdet sammenfaller med ordlyden «bevisstløs» i straffeloven av 1902, og tidligere rettspraksis er derfor relevant for nåtidige tolkninger, jf. Grønning, L., *Karnov lovkommentar: Straffeloven*, note 5 til § 20 andre ledd litra b, www.lovdata.no (lest 06.04.23).

²⁰¹ Se Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 219-220 og Matningsdal, M., *Norsk Lovkommentar: Straffeloven*, note 132, www.retsdata.no (lest 06.04.23).

²⁰² Jf. Grønning m.fl. (2019) s. 500 med videre henvisninger.

²⁰³ Se Prop. 154 L (2016-2017) s. 230; Tolkning av skårer i IQ-testene WISC og WAIS, særlig for verbal intelligens, er etter min erfaring subjektivt. Dette kan medføre ulikheter i utmålt IQ, hvilket taler for funksjonsvurderingens viktighet.

²⁰⁴ Jf. Prop. 154 L (2016-2017) s. 230.

²⁰⁵ *Ibid*; Se Grønning & Melle (2022) for mer om komorbiditet og kumulasjon tilsynelatende kun innunder litra a.

²⁰⁶ Jf. § 20 andre ledd.

Ordlyden «svikt i virkelighetsforståelse» tyder på at omverdenen av den enkelte oppfattes og vurderes på abnormal måte. I forarbeidene omtales dette som at det må foreligge «en grunnleggende realitetsbrist».²⁰⁷ Ordlyden «svikt i [...] funksjonsevne» henspiller på situasjoner der den enkeltes anlegg for å operere og handle som normalt, er nedsatt. Utover dette gis ingen føringer for om ordlyden sikter til mentale eller fysiske funksjonsevner. På bakgrunn av den nære forbindelsen innad i § 20 og de ulike omstendighetene som litra a-c åpner opp for, er det formålstjenlig at ordlyden åpner for begge typer funksjonssvikt, selv om kognitive svikter nok er mest praktisk relevant i forbindelse med strafferettslige skyldnevurderinger.²⁰⁸ Forarbeidene legger også til grunn at «funksjonsevne» strekker langt, og at flere aspekter er relevante i vurderingen på dette punkt. Eksempelvis nevnes både «dagligdags, sosial og kognitiv funksjon», der «dagligdags» eksemplifiseres gjennom «evne til å kle på seg, pusse tennene, vaske seg, være i jobb» med videre.²⁰⁹

5.2 Begrunnelser for utilregnelighetsreglene i § 20

Utilregnelighetstilstandene som typisk omfattes av § 20 etter gjeldende rett er tilstander som skyldes ubalanse eller abnormalitet ved biologiske faktorer i hjernen. Disse er typisk medfødt eller har oppstått på senere tidspunkt som følge av ulike ikke-kontrollerbare interne eller eksterne faktorer.²¹⁰ Det veiledende utgangspunkt i vurderingen av hvorvidt en person må finnes utilregnelig, er om det, basert på dennes «helsemessige tilstand på handlingstidspunktet», anses «rimelig og rettferdig» å straffe vedkommende.²¹¹ Det er altså i realiteten tale om å unnskyldes lovbrudd begått i situasjoner der individet verken kan klandres for sin handling eller mentale tilstand, som omfattes av bestemmelsen.²¹² Dermed kan man si at *skyldprinsippet i vid forstand* er styrende for lovgivningen om utilregnelighet i dag: Som grunnmur for lovgivningen, og dermed veiledende norm for rettsanvendelse, ligger betraktninger om hva som oppleves rimelig og rettferdig, eller urimelig og urettferdig, at medfører straffereaksjoner.²¹³

---

²⁰⁷ Jf. Prop. 154 L (2016-2017) s. 230; Hvordan vi oppfatter verden påvirkes av både sanseapparater og perseptuelle systemer. Svikter kan oppstå på alle punkter fra informasjon detekteres til den er prosessert i ulike hjernedeler, og kan i tur påvirke hvordan vi forholder oss til omverdenen.

²⁰⁸ I hvert fall for utilregnelighet etter strl. § 20 andre ledd litra a og c.

²⁰⁹ Jf. Prop. 154 L (2016-2017) s. 230-231.

²¹⁰ Eksempelvis på bakgrunn av abnormal hjerneutvikling, patofysiologi som følge av traumer eller lesjoner, degenerasjon av hjernedeler, mv.

²¹¹ Jf. Prop. 154 L (2016-2017) s. 231.

²¹² Se unntak ved selvforskyldt rus i fjerde ledd.

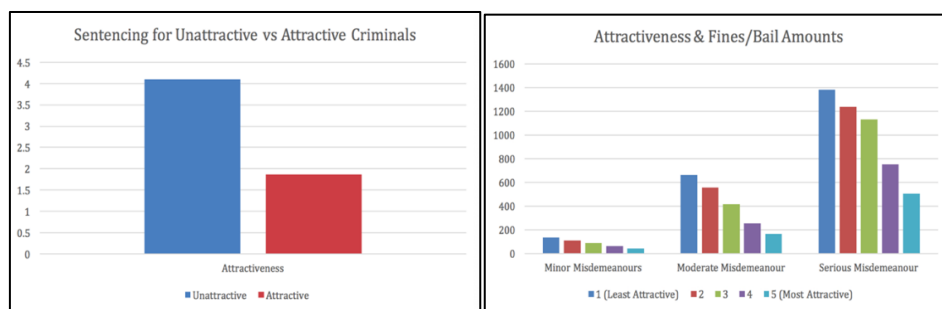
²¹³ Dette kan igjen sies å ha en side inn mot straffens begrunnelse (prevensjon), samt mot forholdsmessighetsbetraktninger tilknyttet den gamle retribusjonstankegangen, se punkt 4.1.

Rettferdighetsbetraktninger kan her anses å styre enkeltvurderinger av skyldevne. Samtidig skal utilregnelighetsvurderinger foretas uten henblikk til hva som er ønsket resultat av «utilregnelighetssporet» og «tilregnelighetssporet».²¹⁴ Verken allmennpreventive hensyn eller en «alminnelig rettsfølelse» skal vektlegges i vurderingen.²¹⁵ At betraktninger om hva som er rimelig og rettferdig at medfører straff styrer utilregnelighetsvurderinger, har i tillegg en side til funksjonsdelingen mellom sakkyndige og retten: Hadde det vært opp til sakkyndige alene å konkludere på medisinske kriterier som dermed direkte førte til juridisk straffeansvar eller frifinnelse, ville ikke rettferdighetstankegangen hatt plass i denne delen av strafferettssystemet.²¹⁶ Eksistensen av både et skille og et samarbeid mellom psykiatri og jus virker derfor naturlig og som en nødvendighet når det gjelder strafferettslige utilregnelighetsvurderinger.

I denne sammenheng kan det problematiseres om retten klarer å applisere reglene på alle de ulike fasettene som eksisterer innenfor psykiatriske tilstander, og som kan påvirke sinnet og tilhørende atferd, på en måte som ikke er preget av mer subjektive vurderinger. Innenfor psykologisk forskning finnes eksempler på at blant annet likebehandlingsprinsippet settes til side på bakgrunn av det fysiske utseendet til personer som har begått lovstridige handlinger, se figur VII.²¹⁷ Det er derfor ikke utenkelig at tilsvarende subjektive perspektiver øver innflytelse på utilregnelighetsvurderinger: Noen tilstander har vi kanskje lettere for å «unnskyld» enn andre.

Figur VII

Figurene viser at attraktivitet kan ha betydning for straffutmåling.²¹⁸

²¹⁴ Se Prop. 154 L (2016-2017); Jf. figur VI.

²¹⁵ Om «alminnelig rettsfølelse», se Frøseth m.fl. (2016); Se punkt 8.3.

²¹⁶ Se også punkt 4.5.

²¹⁷ Se Hollier (2021); Fenomenet blir kalt «the physical attractiveness bias in the legal system».

²¹⁸ Hentet fra Hollier (2021).

På bakgrunn av skjønnsaspektet som jussen åpner for ved utilregnelighetsvurderinger, kan det også stilles spørsmål ved om dagens praksis tilknyttet påviste utilregnelighetstilfeller er for snevert sammenliknet med tilstander som ut fra et psykiatrisk perspektiv reelt sett kan tenkes å ha samme effekt på sinnet. Kanskje burde flere situasjoner, særlig der den som har begått lovbrudd er påvirket av et variert og sammensatt symptomtrykk, men uten å innfri et av grunnvilkårene, diskuteres opp mot utilregnelighetsregelen? Kanskje et henblikk til hva som er best egnede resultat faktisk kan gjøre rettsstillingen både mer rimelig og rettferdig?²¹⁹

5.3 Pedofilidiagnose og utilregnelighet etter § 20

Som rettslig og prinsipielt utgangspunkt skal ikke diagnostiske «merkelapper» være styrende for juridiske vurderinger av utilregnelighet. Eksempelvis er personlighetsforstyrrelser, herunder dyssosial personlighetsforstyrrelse, eksplisitt nevnt i forarbeidene at ikke omfattes av § 20.²²⁰ Likevel kan en gjennomgang av typisk forekommende symptomer og hjerneabnormaliteter ved ulike psykiatriske lidelser danne et godt utgangspunkt og rammeverk for diskusjon: Ofte stammer kunnskap om symptomer som kan være relevante for utilregnelighet fra forskning gjort på utvalg av individer som er diagnostisert med spesifikke lidelser.

De psykiatriske lidelsene som gjerne snakkes om som typetilfeller til § 20 andre ledd litra a og c, er F20 schizofreni (litra a) og nedre halvdel av F70 lett psykisk utviklingshemming (IQ under 60; litra c).²²¹ Tradisjonelt skyldvnerrelevante symptomer ved disse, er henholdsvis det positive symptomet hallusinasjoner, og sterkt svekkede kognitive ferdigheter. Tilstandene er «globale» i den forstand at de påvirker overordnet atferd og kognisjon. Dette kan medføre at affekteerte, som følge av symptomtrykket, foretar lovstridige handlinger på tilfeldige handlingsfelt, altså slik at det ikke nødvendigvis er noen klar årsakssammenheng mellom tilstanden og lovbruddet. Etter LB-2019-156730 vil påvirkning på «et fragment av virkelighetsoppfatningen – en begrenset realitetsbrist», tilsynelatende ikke være tilstrekkelig for å anses utilregnelig.²²²

---

²¹⁹ Om dette synspunktet, se punkt 5.4.

²²⁰ Se Prop. 154 L (2016-2017) s. 14, jf. Innst. 296 L (2018-2019) s. 14-15.

²²¹ Se diagnosekodene i DSM-5 og ICD-10, henholdsvis 6A20 og 6A00 i ICD-11.

²²² Dommen er avsagt før ordlydsendringen i 2020. Betydningen av eventuell årsakssammenheng synes ikke inngående behandlet.

Spørsmålet i det videre er om det kan påvises tilsvarende utilregnelighetsrelevante faktorer eller symptomtrykk ved fenomenet pedofili. Kan pedofili påvirke et individs atferd og kognisjon i en slik grad at det utgjør tilfeller som, basert på rettfærdighetsbetraktninger, er ment å omfattes av frifinnelsesregelen i strl. § 20? Jeg tar altså utgangspunkt i «merkelappen» pedofil forstyrrelse for å presentere vitenskapelig evidens som kan forklare ulike symptomer og eventuelt tilhørende atferd hos personer med pedofilidiagnose. Fremgangsmåten er imidlertid noe kunstig på bakgrunn av at «symptomet» ved pedofil forstyrrelse i mange tilfeller vil være lovstridig seksuell atferd.²²³ I et forsøk på å følge dagens praksis og resonneringsoppbygning rundt utilregnelighetsrelevante lidelser, anser jeg likevel en slik fremgangsmåte mest hensiktsmessig.²²⁴ Imidlertid beveger jeg meg også bort fra «symptomet» presentert over, til fordel for å diskutere pedofile interesser i sin helhet som et mulig symptom for hjerneabnormalitet med mulig påvirkning på funksjonsevne og virkelighetsforståelse. Før jeg går inn i den konkrete vurderingen av pedofili og de enkelte utilregnelighetstilstandene, vil jeg presentere relevant, men gruppebasert, forskning om hjernens funksjon og anatomi med mulige konsekvenser for funksjonsevne hos personer med pedofile interesser.

5.3.1 Overordnet om hjernefaktorer og pedofili

Hjernens strukturelle og funksjonelle anatomi og nevrobiologi spiller en helt avgjørende rolle for menneskers personlighet, kognitive ferdigheter og utviste atferd, også når det gjelder seksualitet. Dagens kunnskap om seksualitets mer konkrete opprinnelse i hjernen er likevel mangelfull.²²⁵ Det finnes per i dag ingen entydig konklusjon på hva pedofile interesser skyldes. At det klare flertall av personer med pedofile interesser er menn, kan underbygge et synspunkt om at gensekvenser på Y-kromosomet koder for seksualiteten.²²⁶ Høy prevalens taler også for en nevrobiologisk forklaring.

Metaanalysen om «ervert pedofili» nevnt i punkt 3.1.1, avdekket at 95 % av de påviste hjernelesjonene var del av et felles nettverk med funksjonell konnektivitet til posteriorliggende midtlinjestrukturer, herunder thalamus.²²⁷ Disse hjernedelene spiller blant

---

²²³ Jf. diagnosekriteriet «acted on these sexual urges».

²²⁴ Samtidig som diagnosen som nevnt ikke skal være styrende for juridiske vurderinger.

²²⁵ Slik blant annet Malt m.fl. (2014) kap. 21 vitner om.

²²⁶ Se punkt 3.1.2; Jf. NRK (2022).

²²⁷ Termen «lesjon» er en fellesbetegnelse for varierende typer skader; For mer om thalamus' rolle i seksualitetsutvikling, se eksempelvis Votinov m.fl. (2021).

annet viktige roller for sosial kognisjon, «theory of mind» (evnen til å forstå andres sinnstilstand), og emosjonell- og motorisk inhibisjon (hemme; stoppe). På bakgrunn av utvalgets begrensede størrelse ($n = 13$) er det ikke mulig å trekke slutning om at det påviste nettverket er avgjørende for seksualitetsutvikling. Det er likevel bred konsensus om at thalamus spiller en viktig rolle for seksualitet, slik at man kan anta at skader på hjernedelen vil kunne gi ikke-kontrollerbare utslag tilknyttet seksuelle interesser.²²⁸

Annen forskning på personer med pedofile interesser har avdekket at disse på gruppebasis har redusert mengde både hvit og grå substans i orbitofrontal korteks og basalgangliene med substantia nigra.²²⁹ Disse hjerneområdene har viktige funksjoner for blant annet sosial oppførsel, beslutningstaking, impuls kontroll, inhibisjon samt belønning/motivasjon.²³⁰ Et særlig viktig kretsløp i hjernen for (lystbetonte) aktiviteter slik som seksuell atferd, er det såkalte belønningssystemet («mesolimbic pathway»)²³¹ Systemet involverer blant annet neurotransmittoren dopamin, som produseres i nevnte substantia nigra, samt flere sentrale limbiske hjernestrukturer.²³² Belønningssystemet er evolusjonært forankret og essensielt for å sikre overlevelse, blant annet gjennom å spille en viktig rolle for libido som fremmer artsoverlevelse.²³³

Aktivering av dopaminerge baner og utskillelse av dopamin oppleves som godt, og hjernen forsøker derigjennom å sikre at handlingen som utløste aktiviteten i kretsløpet gjentas.²³⁴ Nevrobiologiske ulikheter mellom individer kan forklare forskjeller i seksuell atferd knyttet til eksempelvis opphisselse, motivasjon for handling og tilhørende opplevd nivå av belønning. I all hovedsak foregår prosesser i belønningssystemet subkortikalt, raskt og automatisk.²³⁵ Den umiddelbare påvirkningsmuligheten fra kortikale områder, der vår bevisste tenkning og evne til impuls kontroll oppstår og foregår, kan dermed antas begrenset.²³⁶ For personer med

---

²²⁸ Se Votinov m.fl. (2021).

²²⁹ Se Poepl m.fl. (2013), Schiltz m.fl. (2007) og Cantor m.fl. (2015).

²³⁰ Se Kuusinen m.fl. (2018).

²³¹ Også kalt «reward pathway».

²³² Se Sonne m.fl. (2022). For mer om limbiske hjernestrukturer, se Jansen & Holck (2021).

²³³ Michel-Chávez m.fl. (2015); Everitt (1990).

²³⁴ Lewis m.fl. (2022): «Reward is a natural process during which the brain associates diverse stimuli (substances, situations, events, or activities) with a positive or desirable outcome. This results in adjustments of an individual's behavior, ultimately leading them to search for that particular positive stimulus»; Se også punkt 8.4.1.

²³⁵ «Subkortikalt»: Under hjernebarken (korteks).

²³⁶ For overordnet informasjon om (sub)kortikale hjernestrukturer, se Helsingen (2015); Samtidig foreligger betydelig konnektivitet til kortikale områder. Selv om det tar noe lengre tid, vil viljestyrte tanker kunne påvirke

pedofile interesser antyder forskning som vist i tillegg et redusert massevolum i relevante kortikale områder.²³⁷

En umiddelbar følelse av opphisselse betinget i belønningssystemet ved synet av barn, vil med andre ord vanskelig kunne forhindres hos personer med pedofile interesser, selv ved bevisst tenkning. Signaler fra korteks om ikke fysisk å agere på opphisselsen, vil imidlertid normalt mottas i de subkortikale områder og påvirke den videre prosessen før atferd igangsettes. Samtidig kan selve aktiveringen av belønningssystemet og tilhørende opphisselse oppleves godt til et slikt nivå at senere gjentakelse bevisst søkes,²³⁸ og dette kan tenkes å skje parallelt med at psykologiske barrierer mot atferd brytes ned. Belønningssystemet spiller en viktig rolle ved alle former for avhengighet, og det er følgelig sterke mekanismer involvert i dopaminnettverket.²³⁹ Selv om mindre substansmengde i substantia nigra, slik forskning viser for grupper av personer med pedofile interesser, kunne tydet på redusert opplevd belønning og dermed fravær av gjentakelsesatferd, kan dette isteden gi utslag på den enkeltes evne til impuls kontroll og inhibering av motoriske impulser, samtidig som belønningsnettverket kan tenkes uaffektert.²⁴⁰

Samlet tilsier dette at personer med pedofile interesser kan antas å ha større utfordringer enn normalt med impuls kontroll, inhibisjonsevne, samt sosial kognisjon og sosial oppførsel, samtidig som deres seksualdrift er normalt sterk.²⁴¹ Utfordringene skyldes videre ikke-kontrollerbare hjernefaktorer.

5.3.2 Pedofili og utilregnelighet på grunn av «sterkt avvikende sinnstilstand»

Ordlyden «sterkt avvikende sinnstilstand» i strl. § 20 litra a åpner for svært mange tilfeller av mentale tilstander av kortere eller lengre varighet som avviker markant fra det normale. Slik antakelsen bak PPG- og VRT-undersøkelser viser,²⁴² påvirker pedofile interesser den enkeltes interaksjon med omverdenen, og har etter alt å dømme sitt grunnlag i hjernen. Dermed kan

---

automatisk igangsatte prosesser raskt. Balderston m.fl. (2014) fant at signaler fra amygdala (subkortikal struktur) til korteks og deretter tilbake til amygdala, tok omtrent 170-200 ms ved målt fryktrespons.

²³⁷ Selv om betydningen av redusert hjernemasse kan anses noe uvisst, antas en sammenheng mellom funksjon og massevolum, se i denne retning Poepl m.fl. (2013), Schiltz m.fl. (2007) og Cantor m.fl. (2015).

²³⁸ Lewis m.fl. (2022).

²³⁹ *Ibid.*

²⁴⁰ Se Sonne m.fl. (2022); Kuusinen m.fl. (2018).

²⁴¹ Det er imidlertid viktig å huske at forskningen er gruppebasert, og at det heller ikke er konsensus om forskningsfunnene.

²⁴² Jf. punkt 3.1.3.

fenomenet betraktes som en mental tilstand av utstrakt varighet. Subsidiært er det å være seksuelt opphisset en tilstand som til tross for sin fysiologiske manifestering har grunnlag i hjerneprosesser. På denne måten kan opphisselsestilstander sies både å være betinget av sinnet samt oppleves psykologisk. Basert på biologiske prinsipper representerer fenomenet et sterkt avvik fra den «evolusjonsmessige normalen». Særlig tilfeller av seksuell interesse for barn som ikke er kjønnsmodne har ingen naturlig forklaring i libido som grunnleggende kraft for å sikre artsoverlevelse. Ved fenomenet pedofili er det selve seksualobjektet som medfører at den vedvarende mentale tilstanden, eller den mer forbigående opphisselsestilstanden, kan anses som «sterkt avvikende», i hvert fall sammenliknet med det samfunnet vanligvis betrakter som normalt.²⁴³ Med andre ord kan både psykologiske og fysiologiske faktorer forbundet med pedofili medføre at «symptomene» innfrir den bredt utformede ordlyden «sterkt avvikende sinnstilstand» i litra a.

Imidlertid er funksjonsevne og virkelighetsforståelse på handlingstidspunktet det avgjørende for utilregnelighetsvurderingen.²⁴⁴ Ett av kriteriene som kan medføre diagnosestilling av pedofil forstyrrelse, er at seksuelle lyster eller fantasier tilknyttet interessen gir «marked distress or interpersonal difficulty».²⁴⁵ Det kan altså sies at lovens vilkår om svikt i «funksjonsevne» er innfridd dersom diagnosen stilles på dette grunnlag, og kriteriet kan være innfridd parallelt med at vedkommende har «acted on these sexual urges».²⁴⁶ Mentale tilstander som følge av nedsatt funksjon kan igjen tenkes å påvirke, og derigjennom endre, ens totale virkelighetsforståelse. Fenomenet «kognitiv dissonans» viser eksempelvis at mennesker generelt er kapable til å endre egne tanker og holdninger i utstrakt grad for å unngå ubehagelig konflikt mellom disse og foretatte handlinger.²⁴⁷ Fenomenet «confirmation bias» («bekreftelsestendens») viser at mennesker tenderer å prioritere prosessering av informasjon som anses relevant og å tolke informasjon i tråd med eksisterende antakelser.²⁴⁸ Fra et slikt perspektiv er det altså mulig å argumentere for at svikt i både virkelighetsforståelse og funksjonsevne kan foreligge for personer med pedofile interesser.

---

²⁴³ Også etter SVR-20 omtales pedofili som et «seksuelt avvik», se mer i punkt 7.3.1.

²⁴⁴ Jf. § 20 andre og tredje ledd.

²⁴⁵ Se figur III.

²⁴⁶ *Ibid.*

²⁴⁷ Se mer i Svartdal (2023).

²⁴⁸ Se Svartdal (2019).

En tolkning som den skisserte vil imidlertid medføre at så sant man er diagnostisert med en psykisk lidelse på tidspunktet for begått lovstridig handling, så frifinnes man: Normen ved diagnosestilling er nemlig symptomtrykkets medførte svekkelser i fungeringsevne.²⁴⁹ Slik er ikke utilregnelighetsregelen ment å være.²⁵⁰ Tolkningen av ordlyden «sterkt avvikende sinnstilstand» mot symptomtrykk ved pedofile interesser bryter med både lovgiverviljen og tidligere rettspraksis om hvilke sinnstilstander som er ment omfattet av alternativet. Også rettferdighetsbetraktninger vil kunne settes på spill ved å følge en slik tolkning: Til tross for både kognitiv dissonans og «confirmation bias» sine mulige innvirkninger på individers virkelighetsforståelse, forsøker de fleste med pedofile interesser å holde informasjon om interessen skjult i frykt for andres reaksjoner. Dette taler etter mitt syn for en ikke-alternert virkelighetsforståelse.²⁵¹ Forskning som konkluderer at kun et fåtall av personer med pedofile interesser begår seksuelle overgrep,²⁵² viser at den grunnleggende tanken om at enhver er i stand til å kontrollere egen atferd og kan klandres ved lovbrudd, gjelder også her. Det er videre viktig at diagnoser ikke gis selvstendig betydning i juridiske vurderinger, da de ikke er utarbeidet med tanke på slike formål.

5.3.3 Pedofili og utilregnelighet på grunn av «høygradig psykisk utviklingshemming»

At en person har «høygradig psykisk utviklingshemming» innebærer i juridisk forstand at vedkommende har evne- og fungeringsnivå som medfører markant svekkede kognitive funksjoner. En veiledende grense for når fungeringsnivået er så lavt at det er relevant for utilregnelighet, er ved IQ lavere enn 60.²⁵³ Det foreligger evidens for at personer som selv sier de har pedofile interesser og som også viser større aktivitet i kjønnsorganet ved visuelle stimuli av barn under PPG-tester, på gruppebasis har lavere IQ enn gjennomsnittet i befolkningen.²⁵⁴ IQ-scorene deres tilsvarer et to-tredjedels standardavvik under befolkningsgjennomsnittet på 100, hvilket medfører et IQ-snitt på omtrent 90 for denne persongruppen.²⁵⁵ Med IQ på 90 er det vanskelig å se for seg et svekket funksjonsnivå til det

---

²⁴⁹ Ellers ville det ikke vært tale om en «lidelse» eller «forstyrrelse».

²⁵⁰ Jf. blant annet uttalelsen om personlighetsforstyrrelser i Prop. 154 L (2016-2017) s. 14, jf. Innst. 296 L (2018-2019) s. 14-15.

²⁵¹ Min mening basert på kunnskap om Dark Web, overgrepstatistikk, og historier fra overgrepsutsatte som har blitt bedt om å holde overgrepene hemmelig.

²⁵² Se Gerwinn m.fl. (2018); Seto (2009).

²⁵³ IQ-mål er probabilistiske, hvilket innebærer at de ikke kan forutsi et individs funksjon, men fungere som en pekepinn for reelt funksjonsnivå; Diagnostisk samsvarer veiledende juridiske IQ-grense med nedre sjikt av den psykiatriske diagnosen «lett» psykisk utviklingshemming (IQ på omtrent 50-69), se F70 i ICD-10.

²⁵⁴ Blanchard m.fl. (2007); The Earthly Delights Podcast (2021).

²⁵⁵ *Ibid.*

nivå at utilregnelighet etter alternativet om «høygradig psykisk utviklingshemming» foreligger. På gruppebasis er det altså ikke faktorer ved fenomenet pedofili som medfører frifinnelse etter dette alternativet.

Uansett slik gruppebaserte kunnskap må juridiske vurderinger stadig forholde seg til enkeltindividet: Den enkeltes kognitive ferdigheter og disses påvirkning på virkelighetsforståelse og funksjonsevne, er avgjørende. Personer som har begått seksuelle overgrep mot barn under seksuell lavalder betinget i pedofile interesser, kan altså innfri vilkåret uavhengig av seksualiteten, så sant evalueringer av dem tilsier IQ lavere enn omtrent 60 med tilhørende svakt funksjonsnivå.²⁵⁶ Den lavere IQ-scoren personer med pedofilidiagnose på gruppebasis antas å ha, kan imidlertid tyde på at ved begått seksuallovbrudd og mistanke om pedofil forstyrrelse, så bør IQ-tester og funksjonsvurderinger hyppig gjennomføres.²⁵⁷

5.3.4 Pedofili og utilregnelighet på grunn av sameksisterende psykiatriske tilstander?

Ett spørsmål som på bakgrunn av gjennomgangene tilknyttet strl. § 20 litra a og litra c synes aktuelt å diskutere for personer med pedofilidiagnose, er kumulering på tvers av alternativene. Loven åpner ikke for slik kumuleringsadgang, og problematisering rundt det er ikke foretatt i lovforarbeidene.²⁵⁸ Trolig på denne bakgrunn er spørsmålet heller ikke reist i rettspraksis.

Siden reell funksjon er avgjørende for utilregnelighetsvurderingen, er det imidlertid gode grunner som taler for en kumuleringsadgang. Et individs funksjonsevne kan tenkes svekket i markert grad på bakgrunn av eksempelvis et sammensatt lidelsesbilde av tilstander nært opptil litra a og psykisk utviklingshemming, selv om verken terskelen i litra a eller litra c hver for seg anses innfridd. En kumuleringsadgang vil etter min mening da kunne sikre reell likebehandling og koherens i tilknytning til klanderbetraktningene som ligger bak lovgivningen.

For personer med pedofilidiagnose kan det i visse tilfeller altså tenkes relevant å vurdere utilregnelighet på bakgrunn av kumulasjon. Særlig der vedkommende i tillegg har avvikende IQ i lavere retning og øvrige symptomer tilknyttet svekket evne til impuls kontroll og/eller

---

²⁵⁶ Slik tilfellet var i THOD-2020-150899, jf. punkt 5.3.5.

²⁵⁷ Jf. også det presenterte i punkt 5.3.2 og 5.3.4.

²⁵⁸ Se også Gröning & Melle (2022).

inhibisjon, som eksempelvis kan foreligge ved ADHD og hos enkelte med autismespekterforstyrrelser.²⁵⁹ I saken inntatt i LB-2022-148620 vurderes utilregnelighet etter litra a på bakgrunn av blant annet impulskontrollforstyrrelse betinget i medisiner mot Parkinson-sykdom. Etter min mening kunne også eventuell påvirkning fra tiltaltes «legemiddelindusterte» pedofili vært diskutert.²⁶⁰

I tillegg til evidens for lavere IQ på gruppebasis, tyder forskning på at komorbiditet er vanlig blant personer med pedofil med interesser.²⁶¹ Særlig gjelder dette komorbiditet med personlighetsforstyrrelser (i cluster B og C),²⁶² seksuelle dysfunksjoner og selvrapporterte ADHD-symptomer.²⁶³ Økt prevalens for stemningslidelser,²⁶⁴ andre parafilier,²⁶⁵ rusmisbruk og barndomserfaringer med neglekt og mishandling er også assosiert med pedofili.²⁶⁶ Disse lidelsene, symptomene og opplevelsene har hver for seg påvirkningspotensiale på funksjonsevne. Ved ulike sammensetninger av slike, kan situasjonen altså være slik at individet har like lite forutsetninger for å kontrollere egne handlinger som ved de typiske utilregnelighetstilfellene.

I de situasjoner der personer med pedofilidiagnose har blitt vurdert opp mot utilregnelighetsreglene i norsk rettspraksis, er dette i all hovedsak fundert i en tilstedeværende psykisk utviklingshemming og dermed drøftet etter litra c.²⁶⁷ Ett eksempel som viser at en kumulasjonsadgang kan være nødvendig, og der pedofile interessene eksplisitt kunne vært vurdert i denne sammenheng, finner vi i LB-2021-150760. I saken ble en 29 år gammel mann dømt for blant annet fire tilfeller av seksuell omgang med en jente på 14 år.²⁶⁸ Mannen var vurdert til å ha en IQ på rundt 70 og oppfylte følgelig ICD-kriterier til diagnosen F70, lett psykisk utviklingshemming. Av de sakkyndige omtales denne som en «alvorlig psykisk

---

²⁵⁹ Dersom mangel på impulskontroll og/eller inhiberingsevne skyldes rus eller øvrige preparater, bør vurderingen trolig tilsvare fjerde ledd, som ikke går nærmere inn på her; Om autisme og inhibisjon samt impulskontroll, se Hill (2004) og *Autism Center of Learning*.

²⁶⁰ Saken er interessant hva gjelder utilregnelighetsdiskusjoner på feltet, men da utilregnelighet ikke ble konstatert samtidig som forholdene ble ansett formildende, har jeg valgt å omtale saken i kapittelet om straffeutmåling, se punkt 6.2.3.

²⁶¹ Jf. Gerwinn m.fl. (2018): «psychiatric comorbidities [are] common among paedophiles».

²⁶² Cluster B: personen virker ofte dramatisk, emosjonell eller feilagerer emosjonelt eller i handlinger. Cluster C: personen virker ofte engstelig eller fryktsom.

²⁶³ Gerwinn m.fl. (2018).

²⁶⁴ Depresjon; angst.

²⁶⁵ Forstyrrelser i seksuelle objektvalg, se F65 i ICD-10.

²⁶⁶ Raymond m.fl. (1999); Fagan m.fl. (2002).

²⁶⁷ Rettspraksis stammer fra tingretter og lagmannsretter. Ingen slike saker har vært oppe til behandling i Høyesterett per 11.04.2023.

²⁶⁸ Saken omhandlet også tiltale for voldtekt av to jenter over seksuell lavalder.

lidelse». Mannen ble i tillegg funnet å innfri kriterier for diagnosene F40-48, nevrotiske lidelser; F84.9, uspesifisert gjennomgripende personlighetsforstyrrelse; F65.8, andre spesifiserte forstyrrelser i seksuelle objektvalg (hebefili) samt F65.4, pedofili. Vedkommende må altså ha opplevd flere symptomer som ikke tvilsomt påvirket både hans kognisjon og atferd.

Hvorvidt vedkommende var å anse som utilregnelig på bakgrunn av reelt fungeringsnivå vurderes likevel ikke nevneverdig i saken: Lagmannsretten henviser kun kort til tingrettens dom, som under henvisning til tiltaltes IQ hadde bemerket at han var «innenfor et fungeringsnivå hvor han anses å være strafferettslig tilregnelig».²⁶⁹ Hans øvrige diagnoser synes ikke å være viet oppmerksomhet ved skyldnevurderingen, tross påvirkningen samlede symptomer fra disse utvilsomt kan ha hatt på mannens evner til konsekvenstenkning, kroppslige kontroll og generelle situasjonelle- og relasjonelle virkelighetsforståelse.²⁷⁰ Det kan dermed tenkes at hans reelle funksjonsevne tilsvarte situasjoner som gjerne medfører strafferettslig utilregnelighet. På generelt grunnlag synes jeg derfor det er nødvendig å reise spørsmål ved om dagens gjeldende rett og tilhørende praksis etter § 20 klarer å innfri formålet om å være rimelig og rettferdig så lenge kumulasjon på tvers av grunnvilkårene ikke er åpnet for.

Ved første øyekast kan det anses hensiktsmessig og nødvendig at adgangen for frifinnelse etter § 20 er snever: Hvis hovedregelen er at man straffes for lovbrudd, utgjør dette et insentiv for etterlevelse av samfunnets aksepterte handlingsnormer. Imidlertid verken har eller bør slike betraktninger ha plass ved spørsmål om manglende skyldvne grunnet utilregnelighet: Bakgrunnen for unnskyldningsgrunnen er at det ikke er rimelig og rettferdig å straffe enkelte på grunn av deres manglende evne til å utvise strafferettslig relevant skyld. Da aktualiseres heller ikke straffens begrunnelser (prevensjon) som vanlig, slik disses funksjoner ble skissert i punkt 4.1.

Uttalelsen i forarbeidene, om at komorbide lidelser kan ha betydning for en samlet litra a-vurdering,²⁷¹ kan tyde på at kumulering generelt er relevant. At kumulering på tvers av

---

²⁶⁹ Jf. dommens punkt 1.2; Det bør påpekes at verken aktor eller forsvarer bestred tingrettens konklusjon på utilregnelighetsspørsmålet.

²⁷⁰ Av sakkyndige uttales at han «ikke [har] psykoselidelse» i forbindelse med risikovurdering for fremtidig seksuell vold.

²⁷¹ Se Prop. 154 L (2016-2017) s. 230.

vilkårene ikke er vurdert, blir da vanskelig å forstå. Dersom man ikke er langt unna en «sterkt avvikende sinnstilstand» eller veiledende IQ for «høygradig psykisk utviklingshemming», taler gode grunner for at symptomenes ulike påvirkningsnivå eksplisitt bør ses i sammenheng som mulig grunnlag for utilregnelighet. En kumuleringsadgang vil etter min mening kunne medføre større sikkerhet for at straffereaksjoner ikke ilegges der personen som har begått lovbruddets reelle funksjonsevne var markant svekket. Dette vil gjøre lovgivningen mer helhetlig, ivareta den øvrige systematikken lovgiver gir anvisning på, og derigjennom fremstå bedre i tråd med utilregnelighetsinstituttets begrunnelser.

5.3.5 Pedofili og utilregnelighetsvurderingen i praksis

Av tilgjengelig rettspraksis til dagens § 20-regulering er det kun én situasjon der en person med pedofilidiagnose er funnet å ha vært utilregnelig på handlingstidspunktet etter å ha begått seksuallovbrudd.²⁷² Overgrepene ble begått etter vedkommende hadde utviklet den nevrodegenerative lidelsen Alzheimers. Utilregnelighet ble konstatert med bakgrunn i de tilstedeværende demenssymptomenes innvirkning på hans virkelighetsforståelse og funksjonsevne, med basis i litra c.²⁷³ I samme saksforhold sto mannen tiltalt for overgrep mot barn begått omtrent 30 år tidligere da han enda ikke hadde utviklet demensformen, og for disse forholdene ble han funnet tilregnelig. Slik utilregnelighetsinstituttet er bygget opp i dag, er konklusjonen lett å forstå. Alzheimers er en progredierende lidelse som vil medføre symptomtrykk med innvirkning på virkelighetsforståelse og funksjonsevne etter hvert som degenerasjonen blir mer omfattende. Lidelsen er «global» og påvirker mer overordnet kognisjon. Det er dermed ingen automatikk i at personer med lidelsen begår én bestemt kriminalitetstype dersom affekterte først foretar lovstridige handlinger.

Som nevnt er lovbruddstype irrelevant for utilregnelighetsvurderingen og det kreves ingen årsakssammenheng mellom utilregnelighetstilstand og lovbrudd: Enten var ens funksjonsevne så svekket på handlingstidspunktet at straff ikke skal idømmes, eller så skal ens lovstridige handlinger medføre straff. Det er vanskelig å finne evidens for at en pedofil forstyrrelse påvirker «globalt» fungeringsnivå slik som utilregnelighet etter § 20 tilsynelatende krever. Samtidig er det ikke umulig å se for seg at enkeltes virkelighetsforståelse og funksjonsevne

---

²⁷² Se THOD-2020-150899; Per 24.04.23.

²⁷³ Se dommens punkt 4.6.

tilknyttet seksuell atferd, også overfor barn, kan være vesentlig redusert med grunnlag i hjernefaktorer og den seksuelle interessen.

Kanskje bør det altså være mulig å konstatere manglende skyldevne for personer med pedofil forstyrrelse basert på et samlet symptomtrykk der seksuallovbrudd etter strl. §§ 299 flg. er begått, selv om vedkommendes svikt i virkelighetsforståelse og funksjonsevne ikke er «global»? Kanskje bør utilregnelighetsvurderinger av personer med pedofil forstyrrelse isteden fordre årsakssammenheng mellom symptomtrykket og det begåtte lovbrudd, i den forstand at realitetsbrist på et avgrenset atferdsmessig felt kan være tilstrekkelig for frifinnelse?²⁷⁴ Dersom symptomtrykket tilsier svikt i virkelighetsforståelse og funksjonsevne begrenset til individets seksualitet eller individets overbevisning om barns seksualitet,²⁷⁵ med basis i hjernefaktorer den enkelte ikke kan klandres for, er kanskje ikke straff en rimelig og rettferdig reaksjon?²⁷⁶ Sammenholdt med prevalensen for pedofile interesser og statistikk over seksuallovbrudd,²⁷⁷ er det iøynefallende at det per i dag ikke foreligger juridiske verk eller rettspraksis som eksplisitt vurderer problemstillingene.²⁷⁸

Til tross for at jeg reiser de nevnte spørsmålene, har jeg samtidig betenkeligheter mot en slik praksis. Selv om det må antas at pedofile interesser basert på en pedofil seksuell orientering har fundament i hjernefaktorer individet ikke selv kan påvirke, har også denne persongruppen som klart utgangspunkt selvstendige evner til å styre impulser og atferd. Jeg har vanskeligheter med å se for meg at manglende evner til slik atferdsmessig kontroll skal mangle på ett felt, men foreligge på andre, i hvert fall på de måter som er strafferettslig relevante.²⁷⁹ I tillegg kommer betraktninger om usikkerhetsmomenter ved diagnosestilling inn.²⁸⁰ En rettsstilling som gjør det «attraktivt» å diagnostiseres med pedofili for å unngå strafferettslig ansvar der man har begått seksuallovbrudd mot barn under seksuell lavalder, er heller ikke rimelig eller rettferdig. Slik jeg ser det foreligger det ikke faktorer ved pedofile interesser, heller ikke der diagnosen pedofil forstyrrelse er stilt, som i seg selv tilsier manglende skyldevne grunnet utilregnelighet.

---

²⁷⁴ Jf. uttalelsen i LB-2019-156730 i punkt 5.3 om at det der ikke var tilstrekkelig for utilregnelighet at «en begrenset realitetsbrist» forelå.

²⁷⁵ I den forstand at man selv er overbevist om at barnet selv ønsker seksuell omgang eller ikke tar skade av det.

²⁷⁶ Motsatt ved eksempelvis ruspåvirket kjøring: Symptomtrykk fra en pedofil forstyrrelse vil ikke gjøre det urettferdig å straffe slike lovbrudd.

²⁷⁷ Jf. punkt 3.2.2 og 3.1.2.

²⁷⁸ Så vidt meg bekjent foreligger ikke slikt per 03.05.23.

²⁷⁹ Der individet ikke «kunne forventes å ha handlet annerledes», jf. Gröning & Melle (2022).

²⁸⁰ Se punkt 3.1.3.

5.4 Bemerkninger tilknyttet pedofili og særreaksjoner

Etter gjeldende rett skal skyldnevneringen etter § 20 gjennomføres uten henseende til om «fengselsstraff eller særreaksjon anses mest hensiktsmessig».²⁸¹ Slik synes ikke den gjengse oppfatning bestandig å ha vært, jf. den tidligere sikringsordningen. Ved lovendringen i 2002 ble ordningen med sikring erstattet av tre systemer vi kjenner i dag: Forvaring for såkalt «farlige» tilregnelige personer som har begått lovbrudd, samt tvungen psykisk helsevern eller tvungen omsorg for personer funnet utilregnelige. Sikring hadde i likhet med dagens forvaringsinstitutt som formål å «ivareta samfunnsvernet mot personer som hadde begått alvorlige eller gjentatte lovbrudd»,²⁸² men var i likhet med særreaksjonene tvungen psykisk helsevern og tvungen omsorg formelt sett ikke å regne som «straff».

Den norske lægeforening sluttet seg til en uttalelse fra Norsk Psykiatrisk Forening da de i 1956 uttalte: «[N]år det gjelder homoseksuelle handlinger overfor mindreårige, bør det ikke i første rekke bli tale om å reagere med straff, men med *egnede former for sikring* – om mulig *legebehandling*» (mine uthevninger).²⁸³ Uttalelsen må leses i tidsriktig kontekst: Homofili var kriminalisert i Norge frem til 1972 og ble først i 1990 tatt ut av ICD-systemet som diagnose.²⁸⁴ Den nevnte uttalelsen vitner om en utdødd oppfatning om at homofili er en sykdom som må behandles, men likefullt tiltrådte norske helseforeninger en mening om at straff, i ordets tradisjonelle forstand, ikke var riktig for persongruppen. Dette gjaldt også dersom den seksuelle kontakten var med «mindreårige», som jeg antar omfattet barn under seksuell lavalder.

Selv om det er store forskjeller i homofil aktivitet generelt og seksuelle overgrep begått av personer med pedofile interesser,²⁸⁵ vitner uttalelsen om at helsepersonell mente behandling ville være å foretrekke fremfor straff i slike tilfeller. Kanskje har uttalelsen noe for seg ved nåtidige diskusjoner tilknyttet strafferettssystemets håndtering av personer med pedofilidiagnose som har begått seksuallovbrudd mot barn under seksuell lavalder? Kanskje bør man ved utilregnelighetsvurderinger åpne for også å diskutere hvilken reaksjon – tvungen behandling i helsevesenet eller straff under kriminalomsorgen – som er best egnet til å oppnå

---

²⁸¹ Jf. Prop. 154 L (2016-2017) s. 231.

²⁸² Jf. Elden (2022b).

²⁸³ Jf. Ot.prp. nr. 5 (1971-1972) s. 6.

²⁸⁴ Hofgaard (2010).

²⁸⁵ Som også fremgår av begrepsbruken: Gjensidig homofil aktivitet er ikke overgrep, mens all seksuell tilnærming fra voksne overfor barn under seksuell lavalder per definisjon er det.

det mer overordnede formålet i strafferetten, om å forhindre gjentakelse? Kanskje bør det for denne persongruppen opprettes behandlingstilbud som samtidig er å anse som straff?²⁸⁶

---

²⁸⁶ Enkelte motforestillinger mot en slik ordning på bakgrunn av uvisshet om behandlings reelle effekt og forutsetninger som må foreligge for at effekt skal kunne antas, fremgår i punkt 8.4 flg.

Kapittel 6: Pedofili og straffeutmåling etter §§ 77-80

6.1 Utgangspunkt

Den høye terskelen for hva som anses å medføre frifinnelse etter § 20 andre ledd, jf. tredje ledd, innfris etter min mening ikke ved å ha symptomtrykk fra en pedofil forstyrrelse alene. Utgangspunktet for den videre drøftelsen følger dermed «tilregnelighetssporet».²⁸⁷ Spørsmålet i dette kapitlet er om det foreligger aspekter ved fenomenet pedofili som bør ha betydning for *straffeutmåling*. Straffeutmåling skal gjenspeile handlingens «straffverdighet», og klanderhensynet er i stor grad styrende også for denne delen av strafferetten.²⁸⁸

Ved drøftelsen som følger er det viktig å huske utfordringer tilknyttet diagnosestilling av pedofili.²⁸⁹ Dersom aspekter ved fenomenet skulle tilsagt formildning eller skjerpelse, kan dette få implikasjoner for individens egeninteresse i å påvirke undersøkelsesresultater.²⁹⁰ I det videre vil jeg først se på fenomenet pedofili og straffeformildning etter §§ 78 og 80, og deretter straffeskjerpning etter §§ 77 og 79.

6.2 Pedofili og straffeformildning etter §§ 78 og/eller 80

6.2.1 Oversikt over bestemmelsenes betydning

Visse aspekter ved fenomenet pedofili gjør det verdt å undersøke og problematisere hvorvidt pedofili bør ha betydning i *formildende* retning. Å vektlegge momenter i formildende retning er ikke ensbetydende med at den begåtte lovstridige handling blir forsvart eller i seg selv unnskyldt. Formildende omstendigheter er momenter som snarere setter handlingen i en kontekst og fremhever både interne og eksterne aspekter som kan medføre at handlingen bør anses mindre klanderverdig.²⁹¹ Sorenskriver Helge Bjørnestad i Stavanger tingrett og strafferettsprofessor Ståle Eskeland ved Universitetet i Oslo kom allerede i 2010 med uttalelser om at det å ha en pedofilidiagnose kan få betydning for straffeutmålingen i formildende retning.²⁹² Eskeland fortsetter imidlertid med at det trolig vil være «sterke motforestillinger mot det», og sier at dersom en domstol finner det som et formildende aspekt, kan det likevel være at det «ikke får betydning fordi lovbruddene er så alvorlige».²⁹³

---

²⁸⁷ Se figur VI.

²⁸⁸ Gröning m.fl. (2019) s. 694 flg.

²⁸⁹ Se punkt 3.1.3.

²⁹⁰ Jf. samtidig det faktum at diagnoser ikke bør styre rettsanvendelse, se punkt 5.3.

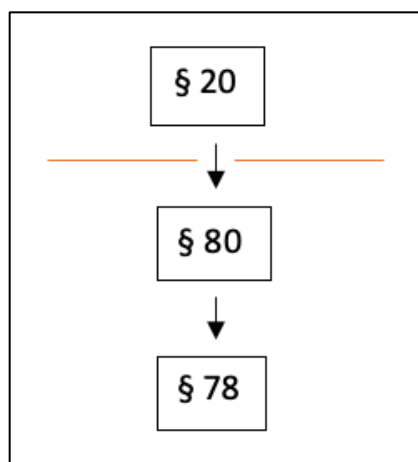
²⁹¹ Se mer i Hellerslia (2023) og Eskeland (2017) del 18.2.

²⁹² Østebø (2010); Grimen (2010); Eilertsen (2010).

²⁹³ Jf. Eilertsen (2010); Jeg har ikke funnet utsagn om pedofili og straffeformildning i Eskeland (2017).

Hvis momenter av betydning for straffeutmåling i formildende retning påvises, «skal» disse imidlertid tas i betraktning ved straffeutmålingen, jf. strl. § 78. At formildende omstendigheter tas i betraktning skal som utgangspunkt resultere i at den opprinnelig tiltenkt utmålte straffeperioden reduseres. Paragraf 80 regulerer tilsvarende situasjoner der straffen kan settes under straffebudets minstestraff, eller der straffarten kan formildes på grunn av omstendigheter som gjør handlingen mindre klanderverdig. Ut fra straffelovens systematikk, med utgangspunkt i hva som representerer lavest grad av klander, vil vurderinger om straffeformildning foregå som skissert i figur VIII.

Figur VII

Linjen er ment å illustrere skillet mellom regler om ansvar og regler om straff.

De særlig relevante alternativer for straffeformildningsspørsmål og pedofili, befinner seg i § 78 litra d-h og § 80 litra f og g. Disse omhandler blant annet tiden som har gått siden lovbrudd, betydningen av tilståelse, belastningen straff vil ha for den domfelte og rehabiliteringsutsikter. I punkt 6.2.2 flg. gjennomgår disse momentene nærmere.

Paragraf 78 litra d og § 80 litra f regulerer situasjoner som minner om utilregnelighetstilstandene i § 20 andre ledd litra a-c, men der terskelen for innfrielse er lavere. Terskelforskjellen er nødvendig av hensyn til koherens i lovgivningen.²⁹⁴ I § 78 fremgår forskjellen til § 20 av ordlydene «reduisert» virkelighetsforståelse på grunn av «avvikende sinnstilstand» (fravær av «sterkt»), «lettere psykisk utviklingshemming» (ikke «høygradig»), fraværet av «sterk» ved ordlyden «bevissthetsforstyrrelse», og gjennom

²⁹⁴ Hadde §§ 20, 78 og 80 hatt sammenfallende terskler, ville to av bestemmelsene vært overflødige; Om koherensideal, se Askeland (2013) s. 20-21.

tilleggsalternativet «sterk sinnsbevegelse». I § 80 vises forskjellen gjennom ordlyden «betydelig» svekket virkelighetsforståelse som følge av en relativt lik tilstand som utilregnelighetstilstandene, men samtidig uten at vedkommende «er utilregnelig etter § 20 annet ledd». Ordlydene holdt mot hverandre viser at terskelen for innfrielse etter § 80 er høyere enn den etter § 78.²⁹⁵ Også disse ulike tersklene, som kan forklares ut fra klanderbetragtninger, er nødvendige av hensyn til koherens i lovgivningen. Terskelforskjellene muliggjør samtidig ytterligere nyansering av ulike tilfeller under rettsanvendelsen.

Etter bestemmelsene i §§ 78 og 80 er det ikke noe krav om årsakssammenheng mellom mental tilstand og den kriminelle handlingen som er begått. Høyesterett har imidlertid uttalt at «spørsmålet om slik årsakssammenheng foreligger, vil være av betydning for den skjønsmessige vurderingen av om straffen skal [endres i formildende retning]», trolig i den forstand at der årsakssammenheng kan påvises, vil dette tale for anvendelse og altså kunne ha betydning for straffeutmålingen.²⁹⁶ Med andre ord later Høyesterett til å åpne for betraktninger om årsakssammenheng mellom hva symptomtrykket retter seg mot og lovbruddet som er begått, slik jeg kommenterte i punkt 5.3.5 at kanskje bør drøftes i relasjon til pedofile interesser og brudd på strl. §§ 299 flg. Spørsmålet i det videre blir da som følger: Er det momenter som tilsier redusert grad av klander dersom seksuallovbrudd mot barn under seksuell lavalder begås av personer med pedofile interesser? I så fall – hvilke?

Basert på presentert forskning om fenomenet, kan det sies å foreligge grunner som taler for at en pedofilidiagnose bør kunne anses som en straffeformildende omstendighet. Seksualitet er en helt grunnleggende menneskelig drivkraft med betydelig evolusjonær forankring. Fra et psykologisk perspektiv er det dermed mulig å forstå at en persons atferd påvirkes og handlingsvalg i utstrakt grad styres av libido. Når individer ikke kan klandres for sin seksualitet, kan det argumenteres for at det er noe mindre klanderverdig også ved atferd utvist med bakgrunn i seksualiteten. Samtidig gjelder hele tiden den grunnleggende forventningen om at enhver både har inhibisjonsevner og impuls kontroll, og dermed selv kan kontrollere sine faktiske handlinger. Det må altså kunne kreves noe utover også en medfødt seksuell interesse og dennes «symptomtrykk» for at det skal anses rettfærdig å endre straff i formildende retning ved begåtte seksuallovbrudd.

---

²⁹⁵ Slik skissert i figur VIII.

²⁹⁶ Jf. Rt. 2004.1324 avsnitt 25. Uttalelsen omhandlet konkret straffeformildning etter strl. 1902 § 56.

Situasjoner som etter min mening bør lede til straffeformildning, sammenfaller i stor grad med de som er nevnt i kapittel 5. Disse er eksempelvis der personen med pedofil forstyrrelse også påvirkes av symptomtrykk fra lavere kognitive ferdigheter generelt, samt har utfordringer med impuls kontroll og evne til å inhibere særlig motoriske utfall.²⁹⁷ De to siste faktorene vil kunne tilsi at overgrep som krever særlige forberedelser typisk ikke bør kunne medføre straffeformildning. En utstrakt grad av planlegging kan indikere at utfordringer med impuls kontroll og inhibisjon ikke var tilstrekkelig store.

6.2.2 Relevans av pedofili for § 78 litra d og § 80 litra f

Aktuelle argumenter fra diskusjonen om utilregnelighet for § 78 litra d og § 80 litra f, er særlig de som viser til hyppig forekommende komorbide lidelser ved pedofil forstyrrelse, og som taler for at et samlet symptomtrykk kan påvirke individets funksjonsevne. I tillegg viser gjennomgangen i punkt 5.3.2 at den bredt favnende ordlyden «sterkt avvikende sinnstilstand» kan anses innfridd ved psykologisk opplevd opphisselsestilstand som følge av pedofile interesser, hvilket taler for innfrielse av den tilsvarende ordlyden med lavere terskel i § 78 litra d og § 80 litra f. Straffereduksjon er imidlertid aldri gitt, og tilsynelatende heller ikke vurdert, i rettspraksis med grunnlag i aspekter ved fenomenet pedofili.

Etter § 78 litra d er det kun utviklingshemming som er vektlagt som formildende omstendighet der personer med pedofilidiagnose er funnet skyldig i overgrep mot barn under seksuell lavalder, se eksempelvis LB-2021-150760 og LA-2016-196503. Retten kommenterer ikke i dommene hvorvidt vedkommendes seksuelle orientering er av betydning for straffeutmålingsspørsmålet. Straffereduksjon gis utelukkende på grunnlag av utviklingshemming og dennes påvirkning på fungeringsevne (IQ-score på henholdsvis «rundt 70» og «godt i overkant av IQ 60»). Samtidig begrenses betydningen av utviklingshemmingen på grunn av «sterke allmennpreventive hensyn som gjør seg gjeldende ved befatning med barnepornografisk materiale [...]» i LA-2016-196503.²⁹⁸ Avgjørelsen kan på dette punkt sies å være diskutabel.

---

²⁹⁷ Jf. punkt 5.3.4 og 5.3.5; Uansett hvor vanskelig seksuelle drivkrefter kan være å undertrykke, kan en seksuell orientering alene ikke anses straffeformildende etter min mening. Selv om personer med såkalt «eksklusive» pedofile interesser (de som ikke har noen annen seksualitet enn pedofili) da aldri vil kunne få lovlig utløp for sin seksualitet på annen måte enn ved bruk av fantasi, må fravær av overgrepstater kunne forventes også av disse. Ved tilleggssymptomer kan situasjonen imidlertid stille seg annerledes.

²⁹⁸ Her i relasjon til å gjøre hele fengselsstraffen betinget; Jeg vil påpeke at domfelte var straffet for tilsvarende handlinger tidligere; Termen «barnepornografi» bør ikke benyttes. Det er tale om «overgrepsmateriale», se eksempelvis NRK (2022).

Å legge det som kan fremstå som avgjørende vekt på allmennpreventive hensyn er iøynefallende: Begrunnelsen for muligheten til straffeformildning etter §§ 78 og 80 er at graden av klander kan variere fra én situasjon til en annen. Der det påvises individuelle forskjeller som har betydning for utvist klander, «skal» dette tas i betraktning etter § 78. Dersom reduksjonen anses å måtte begrenses, bør dette kanskje ikke bero på «allmennpreventive hensyn»: Adgangen til strafferettslig frifinnelse etter § 20 litra c begrunnes ut fra at personer med «høygradig» psykisk utviklingshemming ikke har skyldene, og dermed at preventive hensyn som bærende strafferettslig begrunnelse ikke gjør seg gjeldende slik som i normaltilfellene. Koherensbetraktninger tilsier at det samme bør være tilfellet når det gjelder slike § 78-situasjoner: Betraktninger tilknyttet allmennprevensjon er kanskje ikke like aktuelle i tilfeller der personen som har begått seksuallovbrudd har en markert lavere IQ og kognitiv funksjonsevne enn den gjengse borger.

Ved IQ på omtrent 70, slik som i LB-2021-150760 der straffereduksjonen også ble begrenset, antas mental alder å være på rundt 12 år.²⁹⁹ For å trekke en tydelig parallell, er dette under Norges kriminelle lavalder: Individer under 15 år frifinnes automatisk for straffeansvar etter § 20 første ledd uavhengig av reelt fungeringsnivå, og uten at dette er funnet problematisk i relasjon til straffens begrunnelser. I et metaperspektiv på strafferetten virker det dermed lite koherent når straffereduksjon begrenses for personer med reelt mentalt fungeringsnivå godt under kriminell lavalder under henvisning til allmennpreventive hensyn.³⁰⁰ I et slikt perspektiv burde sakene inntatt i LA-2016-196503 og LB-2021-150760 medført ikke-begrenset reduksjon i straffeutmålingen på bakgrunn av individenes fungeringsnivå. At de lovstridige seksuelle tilnærmingene ble begått mot barn som personenes mentale alder tilsvarte,³⁰¹ og var betinget i deres ikke-kontrollerbare seksuelle orientering, kan sies å tale for at handlingene var mindre klanderverdige enn i andre overgrepssaker.³⁰² De nevnte momentene sammenholdt vitner om at dommenes begrensning i utmålt straffereduksjon ikke uten videre er tilstrekkelig begrunnet ut fra særlig koherensbetraktninger.

---

²⁹⁹ Se Helsedirektoratets rundskriv (2018) punkt 5.

³⁰⁰ Jf. LA-2016-196503.

³⁰¹ Se mer om unntaksregelen i § 308 i punkt 6.2.4.

³⁰² *Ibid.*

6.2.3 Rettspraksis om pedofili og straffutmåling i formildende retning

En ny sak inntatt i LB-2022-148620 viser at impulskontrollforstyrrelser kan ha betydning som formildende omstendighet, selv om verken §§ 78 og 80 kom direkte til anvendelse.³⁰³ Tiltalte hadde begått seksuallovbrudd etter blant annet strl. §§ 299 og 304. Han ble diagnostisert med «legemiddelindusert» pedofili som følge av medikamenter foreskrevet for sin Parkinson-sykdom.³⁰⁴ Medisinene økte blant annet hans libido. Saken er komplisert, blant annet fordi vedkommende ble antatt å ha påbegynt utvikling av «demens ved Parkinson sykdom» flere år før seksuallovbruddene.³⁰⁵ Hvilket symptomtrykk tiltalte led av på handlingstidpunktet, er dermed vanskelig å si sikkert, men ut fra diagnosene kan dette antas å ha vært betydelig.³⁰⁶

Til tross for at lagmannsretten ikke betvilte at «tiltalte faktisk ikke klarer å avstå fra å få utløp for den trangten som plutselig oppstår» og «heller ikke nødvendigvis der og da [evner] å forstå at det han gjør er galt», la de til grunn at «tiltalte fremstår å være i stand til å regulere visse sider ved slike impulskontrollforstyrrelser».³⁰⁷ Reguleringsevnen beskrives blant annet ved at tiltaltes seksuelle atferd opphørte dersom han ble «oppdaget». Lagmannsrettens samlede vurdering var at tiltaltes fungering på handlingstiden ikke tilsa at han da hadde en «sterkt avvikende sinnstilstand», og fant det dermed «strengt tatt ikke nødvendig å vurdere om tiltalte var utilregnelig».³⁰⁸ Hans «sykdom og symptomer på handlingstiden» ble imidlertid ilagt betydning i formildende retning, tilsynelatende fordi «de straffbare handlingene skyldes impulskontrollforstyrrelser oppstått som følge av medisiner mot Parkinson».³⁰⁹

I tillegg til å berøre forholdet mellom utilregnelighetsvurderinger (§ 20) og vurderinger av formildende omstendigheter (§§ 78 og 80), viser dommen kompleksiteten som kan oppstå i slike saker. Den representerer etter min mening et godt forsøk på å ta opp i seg nyanser som

---

³⁰³ Saken ble tilgjengelig på Lovdata den 20.03.23 og inngår ikke i mitt øvrige analysemateriale.

³⁰⁴ På bakgrunn av opplysninger om gjennomgått «deep brain surgery» (operasjon for dyp hjernestimulering) i 2009 og 2010 for Parkinson, se dommens punkt 1, må hans symptomer ha vært særlig forstyrrende.

³⁰⁵ F02.3 i ICD-10 og DSM-5; Langtkommen demenslidelse medfører gjerne utilregnelighet, slik THOD-2020-150899.

³⁰⁶ Vedkommende var diagnostisert med vane- og impulsforstyrrelser, blottning, pedofili, hypomani, mild organisk kognitiv lidelse, Parkinson og mild depressiv episode i tillegg til demens ved Parkinson.

³⁰⁷ Jf. dommens punkt 3.3.3.

³⁰⁸ Rettens bemerkning om at det «klart taler mot utilregnelighet» at tiltalte underkommuniserte symptomtrykket til helsevesenet, finner jeg merkelig. Dersom ens virkelighetsforståelse og fungeringsevne er sterkt påvirket, kan dette klart føre til manglende innsikt også om slike forhold. Uteblitt informasjonsgivning kan dermed ha naturlige årsaker som taler for nettopp det motsatte. Jf. også uttalelser i dommen om at det «ikke [er] uvanlig at pasienter med Parkinson underkommunerer symptomtrykket» og at det fra 2015 forelå vedtak for svikt i helsebehandling basert på opplysninger tiltalte hadde gitt om økt libido og manglende kontroll over dette.

³⁰⁹ Jf. dommens punkt 5.

bør ses hen til ved individuelle vurderinger for personer med pedofilidiagnose som møter strafferettssystemet. Samtidig synes ikke en eventuell årsakssammenheng mellom på den ene siden Parkinson-lidelsen, medisineringen, den ervervede pedofile interessen og hans generelle kognitive svekkelser, og på den andre siden de seksuelle lovbruddene, å vurderes inngående som mulig argument for straffeformildning. Dommen vitner om tilstedeværende tvil om årsaksforhold, og dette burde kanskje kommet den tiltalte til gode i større grad. Etter min mening er det vanskelig å si at beviskravet for tilregnelighet, som lagmannsretten la til grunn var «strengt og ikke ligger langt fra det alminnelige beviskravet i straffesaker» utvilsomt var innfridd på handlingstidspunktene.³¹⁰

I øvrige saker som omhandler lovbrudd etter strl. §§ 299 flg. begått av personer diagnostisert med pedofil forstyrrelse, er straffereduksjon kun gitt etter § 78 litra f og g. Litra f åpner for straffereduksjon der personen har gitt en «uforbeholden tilståelse» eller i «vesentlig grad [har] bidratt til oppklaring av andre lovbrudd», og er den klart mest benyttede av alternativene i § 78 for oppgavens tematikk. Ofte ender de aktuelle overgrepssakene med innrømmelser om faktiske forhold.³¹¹ Likevel reduseres tilståelsesrabatten hyppig, selv der tilståelsen var «uforbeholden» og personen har forenklet politiets etterforskning, under henvisning til «sakens alvor og hensynet til fornærmete».³¹² I utgangspunktet synes tilståelsesrabatter etter § 78 litra f ved seksuallovbrudd å ligge på opp mot 30 %.³¹³ I tilfeller der seksuallovbrudd er begått, ordet «pedofili» er nevnt i dommen etter § 78 og diagnosen pedofil forstyrrelse er stilt, ligger imidlertid tilståelsesrabattene jevnt over på omtrent 10-20 %.³¹⁴ Forskjellene i utmålt straff kan på denne måten potensielt bli store og virke både vilkårlige og urettferdige.

Den lavere straffereduksjonen begrunnes gjerne med at all seksuell kontakt med barn under seksuell lavalder er alvorlig. Det kan det utvilsomt være.³¹⁵ Likevel bør gjenspeilingen av en slik konsekvenstankegang foretas gjennom de opprinnelig tiltenkte strafferammene i hvert enkelt straffebud, slik antydning i punkt 4.1. Når det «skal» tas i betraktning om forhold som nevnt i § 78 er til stede med tanke på straffeformildning, og en etablert praksis for utmålt

---

³¹⁰ *Ibid*, punkt 3.1.

³¹¹ I 12 av 16 lagmannsrettssaker til § 78, se punkt 2.2.3, forelå tilståelser av ulik grad.

³¹² Jf. LA-2020-138773; Se også LB-2017-176279.

³¹³ Se punktet «tilståelsesrabatt» i LA-2020-138773.

³¹⁴ Se eksempelvis LB-2020-172325 og LA-2018-171257.

³¹⁵ Jf. punkt 3.2.2 med videre henvisninger.

tilståelsesrabatt ved seksuallovbrudd allerede eksisterer, er det iøynefallende at tilståelsers betydning stadig synes å reduseres for personer med pedofilidiagnose.³¹⁶

Etter § 78 litra g kan konsekvensene lovbruddet eller straffereaksjonen vil ha for personen som foretok den straffbare handling ilegges vekt i formildende retning. Mine søk avdekket ett saksforhold der § 78 litra g ble anvendt og ilagt betydning for en person med pedofilidiagnose som hadde vært i besittelse av overgrepsmateriale.³¹⁷ Dette var på bakgrunn av at fengsel ville «bli en stor belastning for ham» under henvisning til kombinasjonen av hans ADHD-lidelse og psykiske utviklingshemming.³¹⁸ Lidelsene ble ansett utslagsgivende for at en større del av fengselsstraffen på ni måneder ble gjort betinget. Imidlertid ble lidelsene samtidig benyttet som grunnlag for å utvide prøvetiden fra to til tre år på bakgrunn av «likeartete forbrytelser tidligere og fordi dette anses formålstjenlig av individualpreventive grunner».³¹⁹ Det noe selvmotsigende i at lidelsene på ett punkt benyttes som straffeformildende argument før de i det neste medfører en utvidelse av prøvetiden på hele 50 %, kommenteres ikke nærmere av lagmannsretten utover at «det foreligger et slikt særlig tilfelle» som tilsier økt prøvetid.

Foruten de nevnte tilfeller er ikke straffereduksjon gitt ved direkte anvendelse av §§ 78 eller 80 der seksuallovbrudd etter §§ 299 flg. er begått av personer med pedofilidiagnose.

Reduksjon ble vurdert i ett saksforhold opp mot litra e, men uten at dette synes å ha ført frem.³²⁰ Litra e omhandler tiden som er gått siden lovbruddet fant sted eller der saksbehandlingstiden var lengre enn rimelig ut fra lovbruddets art og der den som har begått lovbruddet ikke er skyld i tidsbruken. Hva som anses som «rimelig» saksbehandlingstid vil altså variere sterkt fra sak til sak. Det er «sommel» hos myndighetene som skal gi utslag i redusert straffeutmåling etter dette alternativet.³²¹

---

³¹⁶ Sagt med forbehold om min avgrensning mot gjennomgang av situasjonen ved begåtte seksuallovbrudd mot barn av personer uten pedofilidiagnose.

³¹⁷ LA-2016-196503.

³¹⁸ *Ibid*, se «lagmannsrettens bemerkninger»; I dette tilfellet kunne kanskje mulighet om henblikk til best egnede reaksjonsform allerede før straffeutmåling vært nyttig, jf. punkt 5.4.

³¹⁹ Jf. dommens punkt «lagmannsrettens bemerkninger»; Jf. betraktninger om begrunnelse i punkt 6.2.2.

³²⁰ Se LG-2018-60359: Tingretten la «noe» vekt i formildende retning på at saken hadde tatt lang tid å irtteføre, men lagmannsrettens flertall øker straffen med seks måneder sammenliknet med tingretten og nevner ikke eventuell straffereduksjon etter § 78 litra e.

³²¹ Jf. Husabø, E. J. *Karnov Lovkommentar: Straffeloven*, note 6 til § 78 første ledd litra e, www.lovdato.no (lest 14.04.23).

For det første alternativet i litra e er det relevant å vite at det generelt rapporteres om en gjennomsnittstid på mer enn 17 år fra overgrep mot barn er begått til disse anmeldes.³²² Med andre ord vil tidsperioden fra «lovbruddet fant sted» til dom i saken faller, gjerne være lang. Dette taler for at litra e første alternativ burde vært anvendt hyppig. Samtidig kan en anvisning på hvorfor dette ikke er tilfellet finnes i foreldelsesregelen i strl. § 91 første ledd andre punktum. Der heter det at «fullbyrdede overtredelser av §§ [...] 299 og 302 [ikke foreldes]». Tilsvarende gjelder for straffeбудenes tilhørende, skjerpene bestemmelser.³²³ Et stort antall seksuallovbrudd mot barn rammes av nettopp bestemmelsene i §§ 299-303. Når lovbruddene ikke foreldes, vises tydelig lovgivers standpunkt om at disse bør etterforskes og pådømmes uavhengig av medgått tid. Systemkoherens sikres da ved at dette tidsaspektet heller ikke medfører straffereduksjon. For de øvrige seksuallovbruddene, i strl. §§ 304 flg., ville det imidlertid vært interessant å se rettens argumentasjon tilknyttet mulig straffereduksjon etter § 78 litra e for personer med pedofilidiagnose.

De gjennomgåtte dommene vitner om at retten per i dag ikke finner det relevant å diskutere straffeformildning på bakgrunn av *pedofilidiagnose*. Selv om domskonklusjonene (å ikke gi straffereduksjon på dette grunnlag) kan anses korrekte, mener jeg eksplisitte vurderinger av pedofile interesser sin mulige påvirkning på kognisjon og atferd bør foretas. Jeg mener dette vil være særlig relevant der det i tillegg til seksualiteten foreligger andre symptomer og der disse samlet kan tenkes å påvirke individets funksjonsevne og handlingsvalg. Lovbrudd begått med basis i seksualiteten bør da ikke få som konsekvens at reduksjonen begrenses, men isteden diskuteres som en faktor med mulig relevans for handlingens straffverdighet.³²⁴ Å vurdere lavere straffverdighet kan anses særlig relevant der seksuallovbruddet besto i en uplanlagt og kortvarig handling som kan tenkes utført på bakgrunn av kumulerte symptomers påvirkning på impuls kontroll og inhibisjonsevne.³²⁵ Selv om alle former for seksuelle overgrep mot barn er alvorlig, er det av hensyn til særlig likebehandling viktig at de momenter som kan ha betydning for straffeutmåling, også reelt vurderes i den forbindelse.

Eksempelvis er det verdt å merke at ingen med pedofilidiagnose er vurdert for straffeformildning etter § 78 litra h. Bestemmelsen åpner for vektlegging av hvorvidt det er

---

³²² Se Steine m.fl. (2017). «Barn» er ikke nærmere spesifisert i artikkelen.

³²³ Jf. Prop. 64 L (2014-2015) s. 48.

³²⁴ Jf. punkt 6.1; Smh. uttalelser i Rt. 2004.1324 avsnitt 25.

³²⁵ Slik som i LB-2022-148620; Jf. også punkt 5.3.4 og 5.3.5.

«gode utsikter til rehabilitering». Selv om behandlingseffekt for personer diagnostisert med pedofil forstyrrelse synes usikker,³²⁶ er momentet aktuelt å diskutere. Egenmotivasjon for behandling er eksempelvis en faktor som øker sannsynligheten for behandlingseffekt.³²⁷ Foreligger behandlingsmotivasjon kan altså litra h tenkes relevant.³²⁸ Behandlingsmomentet ble nevnt under drøftelse av gjentakelsesfare ved forvaringsspørsmål i HR-2008-1856-A idet mindretallet (dissens 4-1) uttaler: «Jeg har for min del vanskelig for å forstå at ikke pedofile legninger eller tilbøyeligheter vil kunne ha ulik karakter og styrke, og at behandlingsutsiktene følgelig vil kunne variere, ikke minst avhengig av behandlingsmotivasjonen».³²⁹ Etter min mening har uttalelsen mye for seg, og burde, tross at den stammer fra mindretallsvotum, anses å gi anvisning på at momentet på generelt grunnlag er relevant for personer med pedofile interesser.

6.2.4 Mulige særtilfeller for straffeformildning etter § 78

Paragraf 78 er ikke uttømmende regulert, jf. «især». Høyesterett er forutsatt at skal «kunne utvikle nye straffeutmålingsmomenter» til bestemmelsen.³³⁰ Dette åpner for at øvrige generelle betraktninger tilknyttet fenomenet pedofili kan tas i betraktning, og det er potensielt slike Bjørnstad og Eskeland siktet til i 2010. Til tross for forutsetningen om individers inhibisjonsevne og kontroll over egen atferd, er det kanskje noe mindre klanderverdig ved at enkelte med pedofile interesser inngår i seksuelle relasjoner med barn under seksuell lavalder. Særlig når barna nærmer seg grensen for seksuell lavalder, eller der vedkommende selv har mental alder godt under 16 år, kan det tenkes relevant å reise spørsmålet.³³¹

Seksuell lavalder er satt for å skaffe et nasjonalt felles gjeldende minimum, der det som utgangspunkt ikke er nødvendig å foreta skjønnsmessige vurderinger av den enkeltes utvikling og modning. Likevel vil enkeltsituasjoner kunne være at en 15-åring er langt mer moden og utviklet enn eksempelvis en 18-åring – også i seksuelle henseender. En del slike problemstillinger er forsøkt avhjulpet ved strl. § 308 sin regel om at straff etter §§ 299 flg. kan bortfalle dersom «de involverte er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling». Likevel gir

---

³²⁶ Se punkt 8.4.1.

³²⁷ Se Medalia & Saperstein (2011).

³²⁸ Og kanskje virke som insentiv for at også andre oppsøker behandling.

³²⁹ Høyesterettsdommen er ikke del av mitt analysemateriale. Se søkekriterier presentert i punkt 2.2.3 og ytterligere forklaringer i fotnote.

³³⁰ Matningsdal, M. *Norsk Lovkommentar: Straffeloven*. Note 624 med henvisning til note 608, www.rechtsdata.no (lest 14.04.23); For et utvalg faktorer av betydning, se Eskeland (2017) s. 439-469.

³³¹ Etter fylte 15 år forutsettes enhver som hovedregel å være strafferettslig ansvarlig, hvorfor anses man da ikke kapabel til selv å velge seksuelle relasjoner?; Se også NOU 2022: 21.

kanskje ikke unntaksregelen i ethvert tilfelle et tilstrekkelig «vern» også for den som anses å ha brutt loven. Vilkårene i § 308 krever ikke bare at fysisk- og psykisk utviklingsnivå er omtrent likt,³³² men også at de involvertes «alder» ikke differensierer i for stor grad. Kan, og bør, betraktninger tilknyttet unntaksregelen overføres til situasjoner med spørsmål om straffeformildning for personer med pedofilidiagnose?

6.2.4.1 Barnet nærmer seg seksuell lavalder

I den sist avsatte høyesterettsdommen med uttalelser om mulig aldersdifferanse etter § 308, der ei jente på 15 år og fem måneder var kjæreste med en syv år eldre gutt og disse hadde inngått i gjentatte tilfeller av seksuell omgang, heter det at: «Er aldersforskjellen mer enn om lag 4-5 år, får bestemmelsen ikke direkte anvendelse».³³³ Dersom uttalelsen følges ved tilfeller av seksuell omgang mellom en person med pedofilidiagnose og et barn under 16 år, vil tilfellet altså etter alt å dømme falle utenfor unntaksregelen.³³⁴ I den nevnte høyesterettsavgjørelsen er ikke spørsmål om pedofil forstyrrelse for 22-åringen nevnt. Etter min mening virker dette korrekt basert på at seksuelle relasjoner av den der presenterte art ikke nødvendigvis kan anses å skyldes *forstyrrelser* i seksualobjekt hos den eldste part.³³⁵ Samtidig *kunne* diagnosen, gitt at jenta måtte anses å være i tidlig pubertet basert på sitt fysiologiske utviklingsnivå, blitt stilt.³³⁶

At jentas alder plasserte henne i det «øvre alderssjiktet etter straffeloven § 302» endret ikke utgangspunktet om ubetinget fengsel, men ble samtidig ansett som «et moment ved straffutmålingen». Mannen ble idømt samfunnsstraff pålydende 120 timer, etter tilståelsesrabatt på en-tredjedel. Jeg er usikker på om tilsvarende ville blitt resultatet dersom vedkommende var diagnostisert med en pedofilidiagnose. Gjennomgangen av rettspraksis til nå kan tyde på det motsatte, og i hvert fall at reduksjonen ville blitt begrenset. Av hensyn til likebehandling og forutberegnelighet, håper jeg imidlertid situasjonen ville blitt behandlet på samme måte dersom en diagnose forelå. Det er nemlig *handlingen*, ikke personen, som bør

---

³³² Jacobsen, J. *Karnov Lovkommentar: Straffeloven*. Note 2 til § 308. www.lovdatab.no (lest 24.04.23).

³³³ HR-2021-2145-A avsnitt 16; Per 24.04.23.

³³⁴ Se figur III og diagnosekriteriet om minst fem års aldersforskjell.

³³⁵ Jf. også diagnosekriteriet om «ongoing sexual relationship» vist i figur III, selv om den 22 år gamle mannen er eldre enn «late adolescence».

³³⁶ Jf. punkt 3.1.1.

være gjenstand for vurdering.³³⁷ Psykiske lidelser og diagnostiske «merkelapper» bør ikke styre juridiske vurderinger.³³⁸

6.2.4.2 Den som har begått lovbruddets mentale alder nærmer seg barnets

I Rt. 2007 s. 61 ble en 41 år gammel mann dømt for seksuell omgang med en jente på 13 år og 11 måneder.³³⁹ Mannen hadde en IQ på 71, og høyesterett tiltrådte enstemmig førstvoterendes uttalelse om at det ble ansett straffeformildende at «domfeltes mentale alder nærmer seg fornærmedes». Uttalelsen ser ikke ut til å være fulgt opp i senere praksis, men slike betraktninger kan etter min mening, basert på kunnskap om pedofili, seksualdrift og kognitive ferdigheter i lavere sjikt, anses relevant.

Den domfelte 29-åringen med pedofilidiagnose i LB-2021-150760 ble oppgitt å ha et reelt kognitivt fungeringsnivå tilsvarende en 9-12-åring. Etter strl. § 78 litra d medførte hans psykiske utviklingshemming en «begrenset» reduksjon i straffen, på under 10 %, blant annet fordi det ikke kunne påpekes en «direkte sammenheng mellom tiltaltes utviklingshemming og handlingene han dømmes for». Dersom domfeltes reelle funksjonsnivå og mentale alder hadde blitt sammenholdt med hans pedofile interesse, ville straffereduksjonen kanskje ikke blitt begrenset i tilsvarende grad. Etter min mening kan koblingen mellom fysiologisk alder (med innvirkning på libido) og mental alder samt pedofile interesser (med innvirkning på foretrukket seksualobjekt) vitne om en tydelig årsakssammenheng.

Selv om det kan antas at flere med psykisk utviklingshemming likevel er klar over at deres handlinger er rettstridige, bør rettssystemet vårt evne å ta opp i seg slike nyanser og drøfte disse når en rimelig og rettferdig straff skal utmåles. Det virker vanskelig å si at det ikke eksisterer forskjeller i utvist klander fra en situasjon der en person med pedofil forstyrrelse og evne- og funksjonsnivå tilsvarende en 12-åring utviser seksualisert atferd overfor 12-årige barn, til situasjoner der en evnemessig «normalt fungerende» 60-åring med pedofil forstyrrelse, men uten øvrige tilleggslidelser gjør det samme. Kommer man til at ulikheter i grad av klander foreligger, også basert på den pedofile interessens påvirkningskraft, bør dette etter min mening gjenspeiles i straffeutmålingen.

---

³³⁷ For et slikt perspektiv, se Jacobsen (2017).

³³⁸ Jf. punkt 5.3.

³³⁹ For overtredelse av strl. 1902 § 195; Mannen ble ikke vurdert for pedofil forstyrrelse.

6.3 Pedofili og straffeskjerpning etter strl. §§ 77 og/eller 79

6.3.1 Oversikt over betydningen av § 77 ved seksuallovbrudd

I strl. § 77 reguleres såkalte «skjerpene omstendigheter». Bestemmelsen lister opp tolv ulike forhold som anses å gjøre lovbrudd så graverende at det bør reflekteres i straffeutmålingen i skjerpene retning. Heller ikke denne bestemmelsen er uttømmende, jf. ordlyden «især» i første punktum, og Høyesterett har også her en videreutviklende rolle tilsvarende den etter § 78.³⁴⁰

I utgangspunktet er det slik at selve strafferammene i §§ 299 flg. tar opp i seg det skjerpene ved å begå overgrep mot barn under en gitt alder, og straffenivåene er skjerpene de siste årene.³⁴¹ Basert alene på seksuallovgivningen kan retten differensiere mellom både ulike typer overgrep og grovhet ved overgrepene.³⁴² Ytterligere straffeskjerpning på annet grunnlag anses da sjeldent nødvendig. Trolig av denne grunn foreligger lite relevant rettspraksis til § 77 for analyse av håndteringen av personer med pedofilidiagnose.³⁴³

6.3.1.1 Rettspraksis om pedofili og straffeskjerpelse etter § 77

To tilfeller der straffeskjerpning etter § 77 likevel er gjort og domfelte hadde pedofilidiagnose, finnes i LB-2019-153095 og LF-2019-147603. Her benyttes litra k som moment for å skjerpe straffen. Denne viser at det anses straffeskjerpene dersom lovbruddet «er begått av noen som tidligere er ilagt en strafferettslig reaksjon for liknende handlinger eller andre handlinger som er av betydning for saken». I de nevnte sakene begrunnet litra k sitt første alternativ straffeskjerpelsen. I førstnevnte sak ble straffen skjerpene med nesten 40 % (fra fire år til fem år og seks måneder) og i sistnevnte ble straffen skjerpene med 25 % (fra åtte til ti år).

I en annen sak, inntatt i LG-2019-43211, ble straffen skjerpene med omtrent 19 % (fra 16 til 19 år) etter lagmannsrettens behandling sammenliknet med tingrettens, men uten at § 77 er nevnt eksplisitt. En mann sto tiltalt for flere tilfeller av ulike typer nettovergrep mot barn bosatt på Filippinene. Tingretten hadde idømt den tidligere ustraffede mannen 16 år fengsel, men lagmannsretten skjerpene straffen til 19 år og fant i tillegg grunnlag for forvaringsstraff. Som skjerpene momenter pekte lagmannsretten blant annet på at «selv om tiltalte ikke dømmes

---

³⁴⁰ Se Matningsdal, M., *Norsk Lovkommentar: Straffeloven*, note 607 og 608, www.rettsdata.no (lest 14.04.23); Jf. punkt 6.2.4.

³⁴¹ Se Prop. 97 L (2009-2010) punkt 5.

³⁴² Jf. punkt 3.2.1.

³⁴³ Totalt fem dommer, se punkt 2.2.3.

for medvirkning til menneskehandel, kjøper han seg seksuell tilfredsstillelse ved utnyttelse av både voksne og barns fattigdom og nød. Det kan han umulig ha vært uvitende om», og at det er «særlig skjerpene at det ytes eller loves betaling og at det overføres live, med de muligheter for opptak som er nevnt [tidligere i dommen]». De fremhevede momentene viser tydelig at handlinger som anses særlig klanderverdige, møtes med strengere straff.

6.3.2 Oversikt over betydningen av § 79 ved seksuallovbrudd

Som nevnt vil situasjonen ved overtredelse av straffereguleringen i §§ 299 flg. ofte være kompleks: Én tiltalt kan ha begått mange lovovertridelser mot flere barn under seksuell lavalder.³⁴⁴ Dette nødvendiggjør at en fellesstraff for lovbruddene må utmåles. Paragraf 79 regulerer rettens adgang til å fastsette straff «ut over lengstestrafen» og viser at vi i norsk rett opererer med et *straffeskjerpelsesprinsipp* når én person har begått flere lovovertridelser.³⁴⁵

Straffeskjerpning etter § 79 kan medføre at «fengselsstraffen forhøyes inntil det dobbelte, men ikke i noe tilfelle med mer enn 6 år, og aldri ut over 21 år», jf. første punktum. Blant annet kan det utmåles straff ut over lengstestrafen i det enkelte straffebed dersom personen ved «én eller flere handlinger har begått flere lovbrudd», jf. litra a, eller når «en tidligere domfelt person på ny har begått en straffbar handling av samme art som han tidligere er dømt for», jf. litra b. De nevnte alternativene er hyppig benyttet ved straffeutmåling for personer med pedofilidiagnose.³⁴⁶

6.3.2.1 Rettspraksis om pedofili og straffeskjerpelse etter § 79

Det er på bakgrunn av prinsipalt § 79 litra a at tiltalte i nevnte LG-2019-43211 ble idømt 19 år forvaring for forhold der det eksempelvis uttales at: «[F]or overtredelse av postene III og IV ligger [straffen] på fengsel i rundt 3 år for ett tilfelle. Disse postene vedrører 88 barn». Hadde vi operert med et kumulasjonsprinsipp for straff i norsk rett, ville tiltalte alene på bakgrunn av disse to tiltalepostene blitt idømt fengsel i 264 år. I tillegg til de to nevnte tiltalepostene, forelå bevis for at vedkommende hadde begått (flere) brudd på elleve andre straffebed.

---

³⁴⁴ Jf. punkt 3.2.2 og 3.2.3.

³⁴⁵ For mer om straffeskjerpelsesprinsippet og konkurrans, se Torgersen (2017) og Gröning m.fl. (2019) kap. 31.

³⁴⁶ 40 saksforhold, jf. punkt 2.2.3.

Straffeskjerpelsesprinsippet og § 79 ivaretar norsk retts valg om å operere med 21 år som generell lengstestraff.³⁴⁷ Dette har også en side inn mot rehabiliteringstankegangen som straffegjennomføring bygger på.³⁴⁸ Likevel anses ikke tidsbestemt straff som tilstrekkelig reaksjon i ethvert tilfelle av begåtte seksuallovbrudd mot barn under seksuell lavalder. Forvaringsinstituttet som opereres med i norsk rett, medfører at den «strengeste straffen» man kan idømmes,³⁴⁹ der vilkårene for slik straff er innfridd, er forvaring med minstetid på 21 år. En gjennomgang av reaksjonsformen forvaring og personer med pedofilidiagnose som har begått seksuallovbrudd mot barn under seksuell lavalder, vil foretas i kapittel 7.

---

³⁴⁷ Se Elden (2023).

³⁴⁸ Jf. punkt 4.1.

³⁴⁹ For et slikt perspektiv, se Gröning m.fl. (2019) s. 620 flg. og Jacobsen (2020) som virker kritisk til at forvaringsstraff har «teke steget frå å vere ein særregel for farlege, til å verte «lovens strengeste straff» - potensielt livet ut».

Kapittel 7: Pedofili og reaksjonsvalg, særlig forvaringsstraff

7.1 Gjeldende regler for forvaring etter § 40

«Når fengselsstraff ikke anses tilstrekkelig til å verne andres liv, helse eller frihet, kan forvaring [...] idømmes», jf. strl. § 40 første ledd første punktum. En grunnforutsetning for å idømme forvaring, er at personen som har begått lovbrudd finnes å ha hatt skyldene på gjerningstidspunktet. Som ordlyden viser idømmes forvaring *istedenfor* fengselsstraff. Bestemmelsen tar sikte på å verne samfunnet mot «farlige lovbrøyttere».³⁵⁰ Tidsrammen på forvaringsstraff skal normalt tilsvare lengden på den tidsbestemte fengselsstraffen som alternativt ville blitt utmålt.³⁵¹ Likevel kan forvaringsstraff forlenges til potensielt å vare det gjenstående av den domfeltes liv, jf. § 43 første ledd fjerde punktum. «[F]orvaring, som tidsubestemt straff, er en særdeles tyngende reaksjon».³⁵² Blant annet på bakgrunn av det (psykiske) stressmomentet en straff med mulighet for livslang forlengelse utgjør, bør det forbeholdes særlig alvorlige situasjoner.³⁵³ Det er derfor strenge vilkår som må være oppfylt for at forvaring skal kunne idømmes, og departementet har gitt uttrykk for at forvaring i hovedsak er aktuelt der den alternative fengselsstraffen er fra «noen måneder opp til 6-8 år».³⁵⁴ Terskelen for å idømme forvaringsstraff heves også i takt med økende tidsramme.³⁵⁵

Ved vurderingen av om forvaring skal idømmes, skilles det mellom situasjoner der det aktuelle lovbruddet var av «alvorlig» og «mindre alvorlig» art, jf. § 40 henholdsvis andre og tredje ledd. Ved «mindre alvorlig[e]» lovbrudd er det strengere krav til å avdekke det man kan omtale som et kriminelt «mønster» ved personens handlingsvalg: Er et slikt lovbrudd det aktuelle, kreves det at vedkommende tidligere har begått eller har forsøkt å begå et alvorlig lovbrudd, at det er sammenheng mellom det tidligere (forsøket) og det aktuelle lovbruddet, samt at det er «særlig nærliggende» fare for at vedkommende på nytt vil begå et alvorlig lovbrudd, jf. tredje ledd. Var det aktuelle lovbruddet av «alvorlig art» kreves «nærliggende fare» for at et nytt alvorlig lovbrudd vil begås, jf. andre ledd. Altså stilles det ved lovbrudd av «alvorlig art» ikke noe krav om at vedkommende tidligere har handlet lovstridig.

---

³⁵⁰ Jf. Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 278.

³⁵¹ Se eksempelvis HR-2018-675-A avsnitt 50.

³⁵² Jf. Rt. 2004.606 avsnitt 12.

³⁵³ Se Prop. 135 L (2010-2011) s. 167; Rosenqvist & Sandal (2015).

³⁵⁴ Jf. Ot.prp. nr. 87 (1993-1994) s. 87.

³⁵⁵ Se Rt. 2006.641 avsnitt 12 og Rt. 2007.187 avsnitt 23.

Risikovurderinger tilknyttet gjentakelsesfare er sentralt for forvaringsvurderinger. Både de(t) begåtte lovbrudd(ene) og vedkommendes «atferd og sosiale og personlige funksjonsevne», jf. fjerde ledd, er da særlig relevant. På domstidspunktet må faren for tilbakefall til alvorlig kriminalitet som rammer noens liv, helse eller frihet, være «reell og kvalifisert», selv om kravene til faregrad kan variere ut fra alvoret i de straffbare handlinger som er begått og hvilke fremtidige lovbrudd det er fare for.³⁵⁶ Et ytterligere vilkår for forvaringsidømmelse, er at risikoen for nye lovbrudd også antas å foreligge på det tidspunktet den alternative fengselsstraffen er sonet fullt ut.³⁵⁷ Dersom vedkommende ikke antas å ville «utgjøre en fare for [liv, helse eller frihet] på dette senere stadiet», antas ordinær fengselsstraff å gi tilstrekkelig vern.³⁵⁸ Dermed vil ikke samtlige vilkår for idømmelse av forvaringsstraff være innfridd. Finnes vilkårene innfridd, er idømmelsen likevel en «kan»-vurdering, men der det «bare helt unntaksvis» er aktuelt ikke å idømme forvaring.³⁵⁹

7.2 Begrunnelser bak forvaringsinstituttet

Forvaringsordningen har vært, og er, omtvistet.³⁶⁰ Reaksjonen kan sies å stå i et spenningsforhold til skyldprinsippet. Når forvaring idømmes blir den som har begått lovbrudd ikke bare gitt en straff som reaksjon til det klanderverdige vedkommende *har gjort*. Straffen innebærer et tilleggsmoment ved at reaksjonen ilegges på bakgrunn av hva samfunnet skal vernes mot at vedkommende *kan komme til å gjøre i fremtiden*. Forvaringsinstituttet tjener altså andre formål enn kun å uttrykke klander,³⁶¹ og dette medfører at begrunnelse for opprettholdelse må søkes annensteds. I juridisk teori har nødrettsbetraktninger blitt fremholdt som noe som kan forsvare forvaringsinstituttet: «Der gjentatte, svært alvorlige forbrytelser mot enkeltindivider gir sterk grunn til å frykte nye slike forbrytelser, bør hensynet til potensielle offer få gjennomslag på bekostning av skyldprinsippet».³⁶²

Seksuallovbrudd nevnes eksplisitt å kunne aktualisere forvaringsstraff, jf. § 40 første ledd første punktum. Siden § 40 andre ledd ikke oppstiller krav om at det er begått flere lovbrudd, kan man i realiteten idømmes livslang straff for én enkelt overtredelse av straffebud i §§ 299 flg., gitt at overtredelsen var av «alvorlig art». Bruddet med skyldprinsippet på dette punkt

---

³⁵⁶ Se HR-2020-976-A avsnitt 13 og Gröning m.fl. (2019) s. 621-624.

³⁵⁷ Se eksempelvis Rt. 2012.129 avsnitt 31.

³⁵⁸ Jf. HR-2020-976-A avsnitt 57.

³⁵⁹ Jf. HR-2020-1218-A avsnitt 55.

³⁶⁰ For et slikt perspektiv, se Gröning m.fl. (2019). s. 621 med videre henvisninger.

³⁶¹ Jf. punkt 4.1.

³⁶² Jf. Gröning m.fl. (2019) s. 621.

virker vanskeligere å forsvare ut fra nødrettsbetraktninger. Straffelovkommisjonen foreslo et generelt krav om at det må være begått gjentatte lovbrudd for at idømmelse av forvaring skulle være mulig, nettopp fordi fraværet av et slikt krav rokker ved «den prinsipielle grunnforutsetningen som ga forvaringsordningen legitimitet».³⁶³ Forslaget ble imidlertid ikke tatt til følge av Justis- og beredskapsdepartementet.³⁶⁴ Hovedregelen er likevel at det kreves gjentatte lovbrudd for at forvaring skal anses nødvendig,³⁶⁵ og terskelen for idømmelse av reaksjonsformen ved førstegangs lovovertrødelse antas dermed særlig høy.

På grunn av forvaringsstraffs inngripende karakter og brudd med skyldprinsippet, bør vi som samfunn kunne kreve at vurderinger som gjøres ved spørsmål om idømmelse av reaksjonsformen er av høy kvalitet. Dette fordrer nødvendigvis ofte også et godt tverrfaglig samarbeid mellom sakkyndige som foretar risikovurderinger tilknyttet gjentakelsesfare og retten som skal fatte avgjørelse i enkelttilfeller. I det videre vil jeg se nærmere på hvordan forvaringsstraff benyttes og begrunnes der det er begått seksuallovbrudd mot barn under seksuell lavalder av personer med pedofilidiagnose.

7.3 Pedofili, seksuallovbrudd og idømmelse av forvaringsstraff

Forvaring kan være aktuelt ved overtrødelse av samtlige straffebud i §§ 299 flg.³⁶⁶ Slike seksuallovbrudd blir hyppig ansett å være av «alvorlig art».³⁶⁷ Barn bør ha et sterkt vern mot å utsettes for seksuelle handlinger fra voksne, og i dette henseende kan preventive tiltak, slik forvaring kan anses å være, være nødvendig.

7.3.1 Bruken av sakkyndigvurderinger

I mange tilfeller der forvaring vurderes i norsk rett, er det enten allerede før rettssakens oppstart gjennomført sakkyndigvurderinger av tiltalte, eller retten finner det nødvendig å oppnevne sakkyndige for å kartlegge den tiltaltes mentale funksjoner.³⁶⁸ I saker om seksuallovbrudd benyttes hyppig verktøyet «Sexual Violence Risk-20» (SVR-20) for å foreta strukturerte, vitenskapelig funderte vurderinger av en persons risiko for å begå seksuell

---

³⁶³ Jf. NOU 2002: 4 s. 253.

³⁶⁴ Jf. Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) punkt 21.2.3.4.

³⁶⁵ Jf. Ot.prp. nr. 46 (2000-2001) punkt 4.3.3.

³⁶⁶ Jf. «seksuallovbrudd» i § 40 første ledd første punktum; Se også punkt 3.2.1.

³⁶⁷ Jf. strl. § 40 andre ledd; Det kreves imidlertid en konkret vurdering av dette, jf. Mo, M. H. Karnov *lovkommentar: Straffeloven*, note 11 til § 40, www.lovdata.no (lest 04.05.23).

³⁶⁸ Se straffeprosessloven kap. 11.

vold.³⁶⁹ SVR-20 inneholder 20 ulike risikofaktorer inndelt i kategoriene «psykososial tilpasning», «seksuelle overgrep» og «fremtidsplaner» som alle skal vurderes. Punkt 1 i første kategori omhandler tilstedeværelsen av «seksuelt avvik». Seksuelle avvik antas å medføre forhøyet risiko for gjentakelse.³⁷⁰ Å være diagnostisert med en parafili etter DSM eller ICD er tilstrekkelig til å kode risikofaktoren, og personer med pedofil forstyrrelse omfattes altså av dette risikovurderingspunktet i SVR-20.³⁷¹ Skårene på de ulike risikofaktorene blir avslutningsvis sammenholdt for å danne en total risikovurdering basert på evaluererens samlede oppfatning. Den samlede risikoen for seksuallovbrudd presenteres deretter på en trepunktsskala; lav-middels-høy.³⁷²

Figur VIII

<p>SVR-20:</p> <p>Psykososial tilpasning:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Seksuelt avvik 2. Problemer med seksuell helse 3. Utsatt for overgrep eller omsorgssvikt som barn 4. Psykopatisk personlighetsforstyrrelse 5. Alvorlig psykisk lidelse 6. Problemer med rusmidler 7. Selvmords-/drapstanker 8. Relasjonelle problemer 9. Problemer med arbeid 10. Ikke-seksuelle lovbrudd <p>Seksuelle overgrep:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Gjentatte seksuelle overgrep 2. Grad av variasjon i seksuelle overgrep 3. Fysisk skade ved seksuelle overgrep 4. Psykisk tvang ved seksuelle overgrep 5. Eskalering av seksuelle overgrep 6. Ekstrem bagatellisering/benektning av seksuelle overgrep 7. Holdninger som støtter eller unnskylder seksuelle overgrep <p>Fremtidsplaner:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Manglende realistiske planer 2. Negativ holdning til intervensjon 3. Negativ holdning kontrolltiltak

Innhold hentet fra: <https://sifer.no/verktoy/svr-20/>.

7.3.2 Rettspraksis om pedofili og forvaring etter strl. § 40

Til § 40 i straffeloven av 2005, gir søkeordet «pedofili» 43 treff på Lovdata per 24.04.2023. Av disse er åtte tingrettsdommer og 35 lagmannsrettsdommer. Ingen dommer med søkeordet er avsagt av Høyesterett til bestemmelsen.³⁷³ Ved analysen i det følgende har jeg tatt

³⁶⁹ Se *SIFER*.

³⁷⁰ Boer m.fl. (2017), jf. «increased risk for reoffence» s. 27.

³⁷¹ *Ibid.*, jf. «sufficient to code the risk factor present» s. 38.

³⁷² *Ibid.*, s. 22-24.

³⁷³ Begrunnelse for mine søkekriterier er gitt i punkt 2.2.3.

utgangspunkt i lagmannsrettsdommene på grunn av deres tyngre rettskildemessige vekt. Av de 35 dommene som da foreligger, benyttes termen «pedofili» på en måte som anses ikke-relevant i fire tilfeller.³⁷⁴ Analysene belager seg følgelig på funn fra de resterende 31 lagmannsrettsdommene. Tabell II oppsummerer overordnede funn fra domsanalysen.

Tabell II

Pedofil forstyrrelse?	Tidligere domfelt for tilsvarende handling?	Straff	Totalt
Ja	Ja	Forvaringsinstituttet	15
Ja	Nei	Forvaringsinstituttet	11
Nei	Ja	Forvaringsinstituttet	2
Ja	Nei	Fengsel	2
Nei	Nei	Fengsel	1

«Forvaringsinstituttet» refererer både til personer som ble idømt forvaring, og straffedømte som fikk forlenget sin forvaringsstraff eller ikke fikk godkjent prøveløslatelse fra forvaring.³⁷⁵

De 31 analyserte sakene varierer sterkt både i saksforhold og domskonklusjon. Majoriteten av sakene omhandler tiltaleposter på bakgrunn av både fysiske overgrep og internettovergrep,³⁷⁶ tre omhandler incestuøs omgang med egne barn, og én av sakene berører spørsmål om forlengelse av forvaring for en som ble idømt sikring i 1984. Den mildeste opprinnelig utmålte straffen er forvaring i to år og tre måneder, mens den strengeste er forvaring i 19 år.³⁷⁷ Innenfor kolonnene i tabell II kalt «forvaringsinstituttet» er 18 saker om idømmelse av forvaring, mens de resterende 10 omhandlet spørsmål om forlengelse av forvaring – der samtlige endte med forlengelse. Fire av sakene omhandlet også begjæring om prøveløslatelse fra forvaring. I alle tilfeller ble dette nektet.³⁷⁸

³⁷⁴ I to tilfeller benyttes ikke «pedofili» i sammenheng med seksuallovbrudd begått av tiltalte. I én sak omhandlet det konkrete spørsmålet forvaring på grunn av drap begått mens tiltalte var på prøveløslatelse etter begått seksuallovbrudd: Han hadde fått diagnosen pedofili da, men jeg velger å ikke ta med dommen i analysen da saksforholdet ikke knytter seg direkte til seksuallovbruddet. En sak trekkes videre fra fordi samme saksforhold var oppe til to *separate* behandlinger om spørsmål tilknyttet i) forlengelse av forvaring og ii) prøveløslatelse fra forvaring.

³⁷⁵ LB-2018-90791 og LG-2016-93678 er medregnet i første kolonne selv om konklusjonen på pedofil forstyrrelse her var «kan ikke utelukkes» og «mest sannsynlig».

³⁷⁶ At «mixed offenders» er funnet å utgjøre en «particularly high risk group» for gjentakelse, se punkt 3.6, er så vidt jeg kan se ikke vektlagt i norsk rettspraksis verken som argument for forvaring i slike tilfeller, eller mot forvaring i situasjoner der kombinasjonsovergrep ikke foreligger. Kunnskapen går ikke nærmere inn på her.

³⁷⁷ Henholdsvis LH-2019-41985 og LG-2019-43211.

³⁷⁸ Se LB-2016-155774, LF-2019-174965, LF-2015-123011 og LB-2022-113345.

Som tabell II viser, endte 28 av de 31 sakene med forvaringsstraff. Dersom diagnosen pedofil forstyrrelse var eller ble stilt (som totalt var tilfellet for 28 av de 31 tiltalte), ble ca. 93 % henvist til denne straffeformen, enten gjennom forlengelse, ny dom fra lagmannsretten eller ved at anke over tingrettens domsavgjørelse ble forkastet.³⁷⁹ I over 42 % av disse sakene var vedkommende ikke tidligere straffedømt for seksuell omgang med barn under seksuell lavalder.³⁸⁰ Disse prosenttallene er iøynefallende på bakgrunn av den høye terskelen som gjelder for idømmelse av forvaringsstraff, og særlig der vedkommende ikke tidligere er dømt for tilsvarende lovbrudd.

Riktignok stiller ikke § 40 krav om *domfellelse* for tidligere begåtte handlinger. Slik uttalt i LB-2018-185174 vil imidlertid det at den tiltalte «ikke tidligere [har] fått den korreksjonen som ligger i bruken av fengselsstraff» være en «omstendighet [som] øker terskelen for å idømme forvaring» ytterligere.³⁸¹ Etter min mening kunne et krav om domfellelse med tilhørende gjennomført fengselsstraff kanskje vært vurdert i lys av det grunnleggende strafferettslige synspunkt om at all tvil skal komme tiltalte til gode: Når man ikke vet hvilken effekt gjennomføring av fengselsstraff vil ha for den enkelte, bør det kreves mye for å frata individet muligheten til prinsipalt å forsøke slik straff som korrigerende reaksjon i tråd med straffens individualpreventive hensyn.³⁸² Ytterligere hertil kommer at sedelighetsdømte er den domfeltegruppen med lavest prosentmessig tilbakefall både to, tre, fire og fem år etter soning, hvilket kan tyde på at fengselsstraff, med tilhørende rehabiliteringsarbeid, bidrar til effektiv endring av mange sedelighetsdømtes atferd.³⁸³

7.4 Rettens begrunnelser for å idømme forvaringsstraff til personer med pedofilidiagnose etter begåtte seksuallovbrudd

Diagnostiske kriterier som må være innfridd for F65.4 pedofili, er som nevnt at ens seksuelle interesse for barn enten i) medfører vesentlig funksjonsnedsettelse, eller ii) at man har agert i tråd med sin interesse.³⁸⁴ Med bakgrunn i sistnevnte er det ikke oppsiktsvekkende at rettsoppnevnte sakkyndige kan uttale at den tiltalte innfrir kriterier for diagnosen *dersom* vedkommende dømmes for de aktuelle seksuelle overgrep.³⁸⁵ Noe jeg tidlig bet meg merke i

---

³⁷⁹ Totalt 26 av 28 med diagnosen endte med dom innenfor forvaringsinstituttet.

³⁸⁰ Totalt 11 av 26 med diagnosen innenfor forvaringsinstituttet.

³⁸¹ Se dommens punkt «Forvaring».

³⁸² Smh. uskyldspresumsjonen. Se mer om presumsjonen i Strandbakken (2003).

³⁸³ Se Kristoffersen (2022) og Kriminalomsorgen (2022).

³⁸⁴ Fritt oversatt fra figur III.

³⁸⁵ Se eksempelvis LB-2021-26177 og LB-2019-156730.

ved rettspraksisgjennomgangen, var det jeg opplevde som en noe merkelig form for sirkularitet i samspillet mellom dømmende makt og sakkyndige i forbindelse med diagnosevurderingen og tilhørende risikovurderinger av betydning for reaksjonsspørsmålet:

- 1) Tiltale tas ut på bakgrunn av overtredelse av strl. §§ 299 flg.,
- 2) Sakkyndigvurderinger foretas, med konklusjonen «dersom dom, så pedofilidiagnose», og innlemmes i dommens premisser,
- 3) Retten gjennomgår saksforholdet og konkluderer med domfellelse,
- 4) Spørsmål om forvaring reises,
- 5) Pedofilidiagnosen, som på sett og vis oppsto i forbindelse med domfellelsen på bakgrunn av de sakkyndiges uttalelser, brukes som del av begrunnelsen for å idømme forvaring.

På den ene siden er det noe opplagt ved fremgangsmåten. Gitt handlingskriteriet for diagnosestilling vil strafferettslig domfellelse, med de strenge beviskrav som der gjelder, være et godt utgangspunkt for å avgjøre om kriteriet er innfridd. Imidlertid er det iøynefallende at det siste ordet for å avgjøre om noen har den psykiske lidelsen pedofil forstyrrelse, på denne måten kan sies å tilfalle retten. De sakkyndige kommer ikke inn på nytt etter det er lagt til grunn som bevist at vedkommende har begått overgrepene og foretar en ny vurdering. Dette har klart en praktisk side inn mot ressurshensyn, men ansvaret, og den videre håndteringen av at en diagnose har «oppstått» i forbindelse med domfellelsen, tilfaller nå den dømmende makt. Med det i mente at forvaringsstraffer, som det vil fremgå i det videre, gjerne begrunnes i det minste delvis med tilstedeværelsen av en pedofil forstyrrelse, sitter domstolene på en makt til å ilegge den psykiske lidelsen betydning utover det sakkyndige kanskje ville gjort.

At pedofile interesser kan være av betydning for risikovurderingen som foretas ved spørsmål om forvaring etter begåtte seksuallovbrudd, synes på mange måter logisk. Menneskelig seksualdrift er sterk, og i hvert fall seksuelle orienteringer antas å være relativt stabile og kanskje ikke mulig å endre.³⁸⁶ I tillegg er en faktor som predikerer at noe vil bli gjort, at det tidligere har blitt gjort.³⁸⁷ Har man først inngått i seksuell kontakt med barn under seksuell lavalder, er det altså økt sannsynlighet for at man vil gjøre det igjen. At sannsynligheten for gjentakelse økes, kan tenkes blant annet å ha bakgrunn i at eventuelle psykologiske barrierer man hadde mot slik handling, er redusert. Dersom pedofile interesser foreligger og man

---

³⁸⁶ Jf. punkt 3.1.1.

³⁸⁷ Se Boer m.fl. (2017) og NRK (2022).

tidligere har utøvd disse, kan det tenkes at særlig god impulskontroll eller øvrige håndteringsteknikker kreves for å hindre ny utøvelse.³⁸⁸ Noe av det domstolene derfor ofte fremhever i forbindelse med avgjørelsen av om forvaring anses påkrevd, er den enkeltes såkalte «beskyttende faktorer». Dette er aspekter og momenter ved individet, interne og eksterne ressurser, som kan ha positiv innvirkning i den forstand at de senker gjentakelsesfaren for (tilsvarende) lovbrudd. Beskyttende faktorer kartlegges gjerne av sakkyndige under deres utredning, og fremgår av sakkyndigerklæringene.

I LA-2020-138773 blir eksempelvis følgende tretten faktorer ved tiltalte påpekt å tilsi god prognose for at fremtidige overgrep ikke vil begås; relativt rask tilståelse, ingen unnskyldninger for sine handlinger (i den forstand at tiltalte ikke skylder på noe annet/andre), uttrykt bekymring for fornærmede, egen innsikt i risiko for fremtidige handlinger, hans ønske om behandling, alder over 35 år, ingen tidligere domfellelser, støtte fra egen familie (til tross for at saken omhandlet overgrep mot egen sønn), ingen personlighetsforstyrrelse, antisosiale trekk eller rusmisbruk, ingen sosiale arbeidsvansker og ikke en ustabil livsstil. Likevel vurderte de sakkyndige de tre faktorene som tilsa dårlig prognose, som «mer alvorlige og dermed at de vektet tyngre».³⁸⁹ Disse var i) hans seksuelle avvik i form av pedofili, ii) at overgrep mot eget barn (gutt) var begått, og iii) at han i perioden 1997 til 2019 hadde lastet ned, og delvis produsert eget, materiale som seksualiserer barn, også mens han var i stabile parforhold med jevnaldrende kvinner. På bakgrunn av pedofilis diagnostiske kriterium om handling og SVR-20s risikofaktor «seksuelt avvik», kan en slik sakkyndiguttalelse virke misvisende for den rettslige risikovurderingen: Både ii) og iii) kan sies å inngå i punkt i), da disse utgjør selve handlingskriteriet for diagnosestilling og dermed også grunnlaget for koding av risikofaktoren.³⁹⁰ Den tiltalte ble idømt forvaringsstraff selv om samlet risiko for gjentakelse av lagmannsretten, med bakgrunn i sakkyndigvurderingene, ble sagt å være «noe lavere [enn moderat]».

Liknende er situasjonen i flere av de øvrige sakene jeg har undersøkt. Verken i LB-2018-185174 eller LE-2019-173087 var de domfelte tidligere straffedømt, og det forelå flere faktorer som omtales som beskyttende i form av erkjennelse, familiær støtte, bolig, utsikter til

---

³⁸⁸ Jf. at nær enhver utøvelse av pedofile interesser ved bruk av annet enn tanker i utgangspunktet anses som overgrep, se punkt 3.2.1.

³⁸⁹ Jf. dommens punkt «Forvaring».

³⁹⁰ Jf. punkt 3.1.1 og 7.3.1; Tilsvarende i LB-2020-172325, se senere i dette punktet.

arbeid, ønske om endring, med videre. Faktorene ble heller ikke her vektet som tilstrekkelig til å redusere gjentakelsesfare i en slik grad at henholdsvis forvaring og forlengelse av forvaring ikke ble ansett nødvendig. Noe som etter min mening gjør momentet med beskyttende faktorer verdt å fremheve, er det faktum at i saker der ingen (eller svært få) slike foreligger, blir det tidvis uttalt at *mangelen* på beskyttende faktorer begrunner forvaring. Dette kan tyde på eksistensen av en, i hvert fall tilsynelatende, vilkårlig rettstilstand. En uttalelse i LB-2020-172325 kan tas til inntekt for at å ikke vektlegge en positiv erkjennelses betydning, slik som forelå i de nevnte dommene, kanskje medfører nettopp slik vilkårlighet: Den domfeltes erkjennelse av egen seksuelle interesse for barn var der mer tilbakeholden ved lagmannsrettens behandling enn ved tingrettens, og om dette uttales at det er å ha «tatt et skritt tilbake» i relasjon til tilbakefallsfaren.³⁹¹

I LB-2016-155774 anses også domfeltes «manglende evne eller vilje til å innrømme skyld for sine handlinger» av de sakkyndige som den «mest betydningsfulle risikofaktor hos observanden». På et mer generelt plan inngikk det faktum at tiltalte hadde «lite å falle tilbake på når han er ferdig med soning av straffen» som del av begrunnelsen for hvorfor fengsel ikke var «tilstrekkelig til å verne andres liv, helse eller frihet» i LB-2021-150760.³⁹² Det kan med andre ord virke som at det i teorien er positivt å ha beskyttende faktorer, men at disse har lite praktisk betydning for personer som har begått seksuallovbrudd mot barn under seksuell lavalder og er diagnostisert med pedofil forstyrrelse.

Angående beskyttende faktorer stiller jeg ikke nødvendigvis spørsmål ved resultatet av forvaringsvurderingene. For flere av de dømte forelå de samme beskyttende faktorene på tidspunktet for overgrepene uten at dette forhindret lovstridig atferd. Det er altså usikkerhet tilknyttet faktorenes mulighet for å redusere fremtidig gjentakelsesfare. I tillegg vil det være problematisk å konkludere med fengsel fremfor forvaring på grunnlag av eksistensen av (gode) sosiale forhold. Dette kan anses som å ilegge nettverket rundt den domfelte et ansvar for å forhindre ny kriminalitet. Spørsmålet mitt omhandler isteden holdbarheten i rettens argumentasjon når det i enkelte dommer uttales at gitte, tilstedeværende faktorer ikke er tilstrekkelig for å redusere gjentakelsesfare slik at forvaring er påkrevd, mens det i andre dommer gis uttrykk for at *fraværet* av de samme, gitte faktorene begrunner hvorfor forvaring er påkrevd. Spriket i rettslig argumentasjon på dette punkt er vanskelig å forstå.

---

³⁹¹ Jf. dommens punkt «Gjentakelsesfaren».

³⁹² Jf. dommens punkt 2.2.3.2.

I flere dommer gis også uttrykk for at *ubehandlet* pedofili taler for gjentakelsesfare,³⁹³ mens i saker der behandling er påbegynt eller planlagt henvises det isteden til usikkerheten i vitenskapelige miljøer tilknyttet behandlingseffekt.³⁹⁴ Det er også store ulikheter i hva som av de sakkyndige presenteres som residivprosent for sedelighetsdømte med pedofilidiagnose, hvilket kan antas at har innvirkning på rettens vurderinger: I LE-2017-183790 legger lagmannsretten til grunn at residivprosenten er på 20-25 %, i LB-2018-185174 at den er på 12-15 % og mindretallet i LB-2021-75038 viser til en tilbakefallsprosent på 56-70 %. Det opplyses ikke i dommene hvorvidt disse tallene er knyttet til livstidsresidiv. Sammenholdt med kriminalomsorgens arbeidsnotat om tilbakefall hos løslatte i perioden 2010-2018, der tilbakefallsprosenten for samtlige sedelighetsdømte ligger på ca. 10 % også fem år etter løslatelse, virker imidlertid enkelte av tallene usannsynlige for gruppen sedelighetsdømte med pedofil forstyrrelse alene.³⁹⁵ En norsk undersøkelse som fulgte 858 personer som var løslatt i 2010-2014 etter å ha sonet dom for seksuallovbrudd, fant tilbakefallsprosenten for ny, tilsvarende dom på kun 3.4 % etter en gjennomsnittlig oppfølgingstid på omtrent seks år.³⁹⁶

Også på andre vurderingspunkter ser ulike aspekter ut til å fremheves og vurderes, men samtidig tilsynelatende tilpasses den enkelte sak i den forstand at det virker ønsket med resultat innenfor forvaringsinstituttet. Ett eksempel er når retten i LA-2018-146973 vurderte forlengelse av forvaring for en mann født i 1960. Mannen ble i 1984 dømt til fengsel i ett år og to måneder samt ti år sikring for fysiske overgrep mot to gutter på ni og ti år. «Lagmannsretten har vurdert [...] det forhold at han er blitt eldre, og at kjønnsdriften trolig avtar med årene», men finner ikke at dette er «tilstrekkelig til å svekke den sterke gjentakelsesfaren som foreligger på domstidspunktet». Uttalelsene i nevnte dom er knyttet til fysiske overgrep, og økende alder ble altså ikke funnet å ha nevneverdig betydning. I LB-2021-26177 uttales det, delvis i motsatt retning, at «[h]øy alder vil nok redusere tilbakefallsfaren noe når det gjelder *fysiske overgrep*. Når det gjelder nettovergrepene [...] vil tilbakefallsfaren ikke på samme måte reduseres med alderen» (min utheving).³⁹⁷ Det er selvsagt flere momenter i de nevnte sakene som inngår i resultatbegrunnelsen, men uttalelsene

---

³⁹³ Se LB-2021-75038, LB-2021-26177 og implisitt i LB-2020-172325.

³⁹⁴ Se eksempelvis LB-2019-153095 og LE-2017-183790.

³⁹⁵ Se Kristoffersen (2022).

³⁹⁶ Sandbukt m.fl. (2020).

³⁹⁷ Jf. dommens punkt 3.3.3; Generelt gjelder imidlertid at selve *seksualdriften* naturlig avtar med årene, se Tsujimura (2013).

direkte knyttet til økende alder gir igjen inntrykk av at også aldersaspektet alene er noe som i teorien kan ha betydning, men ikke får det i praksis.

Et ytterligere moment som trekker i samme retning som de til nå presenterte – av å være relevant i teorien, men irrelevant i praksis – synes å foreligge i tilknytning til gjennomføring av permisjoner mens man er underlagt forvaringsstraff. I LB-2019-156730 og LE-2021-181642 inngår fraværet av gjennomførte permisjoner som del av begrunnelsen for hvorfor forvaringsperioden måtte forlenges. Flertallet i LB-2018-126044 fant imidlertid ikke 25-30 permisjoner der «intet [var] å bemerke»,³⁹⁸ samt jobb med brøyting i boligområde med barnefamilier underveis i soningen, som tilstrekkelig til å konkludere med redusert gjentakelsesfare. Forvaringsperioden ble også der ytterligere forlenget.

Enkelte av analysens funn gjør det nødvendig å reise spørsmål om hvorvidt straffelovgivningen i seg selv og den dømmende makt i dag evner å skille mellom ulike tilfeller av brudd på straffeloven §§ 299 flg. på en måte som får frem nyanser knyttet til klander og risiko for enkeltindivider. Det kan virke som om det å ha en pedofilidiagnose, sammenholdt med samfunnsstigmaet overfor og ikke-vitenskapelige antakelser om persongruppen, kan medføre bruk av forvaringsstraff som ikke er i tråd med strafferettssystemets prinsipper om forutberegnelighet og likebehandling.³⁹⁹ Underveis i vurderingene kan det virke som om alle momenter som kan gripes tak i, i et forsøk på å rettfærdiggjøre at strengest mulig straff tas i bruk, faktisk gripes tak i uten at det samtidig sørges for at ulike tilfeller behandles ulikt.

Slike vurderinger overfor personer med pedofilidiagnose virker også tilstedeværende i saken inntatt i LB-2020-172325. Gjentakelsesfarevurderingen under forvaringssspørsmålet begrunnes korrekt i de aktuelle og tidligere begåtte handlinger, men sammenholdes deretter med *både* vurderingen av risiko for fremtidig seksuell vold og domfeltes pedofilidiagnose.⁴⁰⁰ En pedofil forstyrrelse vil fra før være inkorporert i sakkyndiges risikovurdering.⁴⁰¹ I saksforholdet synes altså domfeltes pedofilidiagnose å vektlegges to ganger for å underbygge rettens konklusjon om at det foreligger en «nærliggende gjentakelsesfare». Hvorfor retten

---

³⁹⁸ Se dommens punkt «Flertallets vurdering – om forlengelse av forvaringstiden».

³⁹⁹ Se punkt 2.2.2.

⁴⁰⁰ Se dommens punkt «Gjentakelsesfaren»; Tilsvarende den nevnte tilsynelatende dobbeltvektleggingen i LA-2020-138773.

⁴⁰¹ Jf. «seksuelt avvik» i SVR-20, se punkt 7.3.1.

eksplisitt fremhever og vektlegger pedofilidiagnosen i sin begrunnelse av forvaring utover det som følger av risikovurderingen, uttrykkes ikke. Dermed etterlates et inntrykk av at klander knyttes til pedofilidiagnosen i seg selv og at selve diagnosen får betydning for reaksjonsvalget. En slik vektlegging av psykiatriske diagnoser kan ikke sies å være i tråd med hvordan strafferettssystemet bør fungere.⁴⁰²

Noe av det mer overraskende dybdeanalysen har avdekket, er likevel en uttalelse i LG-2022-109829. Saken omhandlet spørsmål om overgrep mot B og C. Overgrepene mot C ble tidlig ansett bevist, men lagmannsretten dissenterte om hvorvidt bevis for overgrepene mot B innfridde den høye strafferettslige bevisterskelen. Flertallet fant at dette var tilfellet. Foruten om å finne støtte for sin konklusjon i overgrepene begått mot C og likhetstrekkene som var statuert mellom overgrepene mot C og de eventuelle mot B, uttaler flertallet at de ved bevisvurderingen «også [finner] en viss støtte i de sakkyndiges konklusjoner om at tiltalte har en dyssosial personlighetsforstyrrelse og er pedofil».⁴⁰³ Flertallet benytter altså selve pedofilidiagnosen som et strafferettslig relevant «bevis» for å konkludere med at straffbart forhold var begått. Dette er oppsiktsvekkende og kan ikke sies å være en korrekt gjennomført bevisvurdering, uansett vekten flertallet legger i «en viss støtte». Det er ingen automatikk i at personer med seksuell interesse for barn under seksuell lavalder begår seksuelle overgrep mot disse.⁴⁰⁴ Å anvende pedofilidiagnosen – i det hele tatt delvis – som bakgrunn for å finne tiltalte skyldig etter tiltalepostene for overgrep mot B, finner jeg problematisk.

7.4.1 Sammenlikning av to saker med ulikt utfall: LB-2021-75038 og LA-2020-138773

I LB-2021-75038 («Borgarting-saken») er resultatet etter forvaringsvurderingen ulikt det i de til nå nevnte og dermed i denne sammenheng noe overraskende. Domfelte hadde overtrådt straffebudene i strl. §§ 301, 311 og 312 for grove overgrep mot egen datter (på omtrent ett år), for å ha filmet og delt overgrepene, samt for besittelse av overgrepsmateriale som portretterte til sammen 500-1000 barn. Overgrepsmaterialet besto i alt fra penetrering av kroppsåpninger på ett til tre år gamle barn, til tegneserier som fremstilte seksuelle handlinger mellom barn. Mannen var ikke tidligere straffedømt, men var ilagt forelegg for besittelse av overgrepsmateriale i 2007. I forbindelse med dommen i 2021 ble han diagnostisert med pedofil forstyrrelse. Straffen ble av tingretten satt til 6 år forvaring, men lagmannsretten

---

⁴⁰² Jf. også punkt 5.3.

⁴⁰³ Se dommens punkt «Skyldspørsmålet».

⁴⁰⁴ Jf. punkt 1.1 og kap. 3.

dissenterte om straffereaksjonsspørsmålet (4-3). Flertallet på fire dommere fant at vilkårene for forvaring ikke var innfridd, og straffen ble satt til 5 år og 9 måneder fengsel.⁴⁰⁵

Borgarting-saken gjaldt brudd på samme straffebed og overfor like unge fornærmede som i LA-2020-138773 («Agder-saken»). Sistnevnte endte med 11 år forvaring. I Agder-saken hadde en far begått grove seksuelle overgrep mot egen sønn fra han var omtrent en måned til ett år og ni måneder gammel. Domfelte hadde der også vært i besittelse av 29.398 visuelt ulike bilde-/videofilmer som enten viste overgrep mot eller seksualiserte barn. Det totale antallet fornærmede var ukjent og innholdet i materialet gjengis ikke utover at barna stort sett var under ti-tolv år gamle. Mannen hadde også selv produsert overgrepsmateriale ved å filme overgrepene mot sønnen samt å ha filmet steddatteren (delvis) naken gjentatte ganger da hun var ti-elleve år. Det påpekes at han ikke delte materialet. Sakene skiller seg fra hverandre ved at omfanget av overgrep som ble funnet bevist og mengden oppbevart overgrepsmateriale var mer alvorlig i Agder-saken. Dette gjenspeiler seg korrekt i den utmålte straffens varighet. Ulikhetene ved forvaringsvurderingen er imidlertid iøynefallende.

For det første kan terskelen for å idømme forvaring i Agder-saken antas å ha vært høyere enn i Borgarting-saken, da den alternative fengselsstraffen der var på mer enn «noen måneder opp til 6-8 år».⁴⁰⁶ I begge sakene var få risikofaktorer fra SVR-20 til stede, men risikoen for gjentakelse ble i Agder-saken vurdert å være «noe lavere [enn moderat]» av de sakkyndige, mens den i Borgarting-saken ble uttalt å være «klart forhøyet». Likevel konkluderte flertallet i sistnevnte sak med at faren for gjentakelse ikke var «nærliggende», slik loven krever for idømmelse av forvaring. I den forbindelse la flertallet særlig vekt på blant annet at vedkommende «ikke er dømt for alvorlige lovbrudd tidligere», da forelegget for besittelse av overgrepsmateriale ikke var lovbrudd av «alvorlig art». I Agder-saken forelå imidlertid heller ingen tidligere slike forhold. Der hadde riktignok domfelte samlet overgrepsmateriale i en 20-årsperiode, som ble vektlagt i forvaringsvurderingen som en lang periode, mens «aktiviteten» med overgrepsmateriale i Borgarting-saken oppgis å ha vart i 7 år, selv om forelegget lå 15 år tilbake i tid. Varigheten synes ikke å ha vært tillagt vekt i Borgarting-saken.

Flertallet statuerte også i Borgarting-saken, som endte med fengselsstraff, at pågripelsestidspunktet alene trolig forhindre ytterligere overgrep, da tiltalte hadde invitert en

---

⁴⁰⁵ Tre måneder fradrag gitt for lang saksbehandlingstid.

⁴⁰⁶ Se Ot.prp. nr. 87 (1993-1994) s. 86, jf. HR-2020-976-A avsnitt 57.

annen til å «smake» på datteren.⁴⁰⁷ Videre opplyses det om flere beskyttende faktorer i Agder-saken enn i Borgarting-saken, blant annet ved at domfelte i Agder-saken avga uforbeholden tilståelse og uttrykte bekymring for fornærmede i saken, mens dette ikke var tilfellet i Borgarting-saken.⁴⁰⁸ Tiltalte i Borgarting-saken bagatelliserte overgrepene han hadde begått. Flertallet påpekte imidlertid at dette kunne skyldes at domfelte «har kognitive evner i nedre normalområde» eller «ha sammenheng med skamfølelse». Det påpekes i tillegg at tiltalte dessuten hadde «utviklet seg positivt i tiden fra pågripelsen til domstidspunktet uten behandling» fordi han hadde nedtonet sin opprinnelige fremstilling om at han hadde følt seg «overtalt» til å begå overgrep mot datteren.

Pedofilidiagnosen ser i Agder-saken ut til å benyttes som en viktig del av grunngivelsen for hvorfor hensynet til samfunnsvernet tilsa forvaring. Om diagnosen i Borgarting-saken uttales kun følgende av flertallet: «Foruten pedofilidiagnosen, er det få risikofaktorer etter SVR-20 som er til stede».

At de to sakene slår forskjellig ut med tanke på straffeutmåling er rimelig gitt ulikhetene i omfanget begåtte lovbrudd. Hensett til objektive faktorer tilknyttet risikovurderingene, og den høyere terskelen for forvaring i Agder-saken grunnet tidsaspektet og ingen tidligere forhold, er forskjellene i reaksjonsvalg imidlertid vanskeligere å forstå. Faktorene kunne etter mitt syn tilsagt motsatte resultater.

7.4.2 Samlet om analysen av rettspraksis til § 40

Mitt inntrykk etter å ha gjennomgått rettspraksis tilknyttet forvaringsvurderinger for personer med pedofilidiagnose, er at begrunnelsene for forvaring tidvis fremstår vilkårlige. Det virker ikke som om det foreligger en «baseline» egnet til å oppnå rimelige resultater, der tidligere rettspraksis' uttalelser og konklusjoner hensyntas. Dette kan skape utfordringer med å sikre forutberegnelighet, samt lik og rettferdig behandling. Om vurderings- og resultatforskjeller er knyttet til ulik informasjonsgiving om fenomenet pedofili av ulike sakkyndige eller til noe helt annet er vanskelig å konkludere på. Realiteten er likevel at for et overveldende flertall av personer med pedofilidiagnose som har begått seksuallovbrudd mot barn under seksuell lavalder og spørsmål om forvaring er reist, ender møtet med rettsalen i denne

---

⁴⁰⁷ Vedkommende kontaktet isteden politiet, hvilket førte til pågripelsen.

⁴⁰⁸ Jf. om LA-2020-138773 i punkt 7.4.

straffereaksjonen. Selve diagnosen blir da også gjerne benyttet som argument for hvorfor gjentakelsesfare er til stede og for hvorfor samfunnsvernet tilsier forvaring. Like under halvparten av personene med pedofilidiagnose som endte innenfor forvaringsinstituttet, hadde heller ingen tidligere tilsvarende dommer. For flere var også den alternative fengselsstraffens varighet på mer enn åtte år.

For meg har det vært vanskelig å avdekke argumentasjon som tydelig rettferdiggjør resultatet i flere av sakene. Til dels virker rettens argumentasjon konstruert med sikte på at forvaringsterskelen skal innfris. Selv om det er vanskelig å si noe sikkert om bakgrunnen for dette, kan én mulig forklaring være moralske betraktninger basert på holdninger og antakelser om fenomenet pedofili, om hvilke(t) lovbrudd som er begått og hvilken strafferettslig reaksjon situasjonen bør møtes med. Presedens fra tidligere rettspraksis og tilgjengelig forskning om fenomenet pedofili virker da å bli satt i bakgrunnen. I mine øyne er dette problematisk av hensyn til både likebehandling, forutberegnelighet og generell tillit til strafferettssystemet.

Kapittel 8: Pedofili og straffegjennomføring

8.1 Utgangspunkt om straffegjennomføring

Dersom en person har begått en kriminalisert handling og var tilregnelig på handlingstidspunktet, skal myndighetene agere med passende straffereaksjon.

Rettsåndhevelse er som nevnt ett verktøy myndighetene har til rådighet for å sikre statens positive plikter etter EMK.⁴⁰⁹ Vi har da kommet til det siste punktet av «tilregnelighetssporet» skissert i figur VI; «gjennomføring av strafferettslige reaksjoner».

Straffegjennomføringsloven gjelder for både fengselsstraff og forvaring.⁴¹⁰ I § 2 heter det at straffen skal gjennomføres på en måte som «tar hensyn til formålet med straffen, som motvirker nye straffbare handlinger, som er betryggende for samfunnet og som innenfor disse rammene sikrer de innsatte tilfredsstillende forhold».⁴¹¹ Å sikre formålene tilfaller kriminalomsorgen, og det praktiske innholdet vilkårene gir anvisning på i relasjon til straffegjennomføringen, vil kunne variere ut fra hvilken straffart den innsatte er idømt.⁴¹² Utfyllende regler for fengselsstraff finnes i forskrift om straffegjennomføring, og for forvaringsstraff i forskrift om gjennomføring av særreaksjonen forvaring. I tillegg har kriminalomsorgen egne retningslinjer til straffegjennomføringsloven for å utfylle lov- og forskriftstekst.⁴¹³

I dette kapittelet vil jeg presentere funn som knytter seg direkte til soningsforholdene for og behandlingen av innsatte med pedofilidiagnose som er dømt for seksuelle overgrep mot barn under seksuell lavalder. På enkelte områder skiller deres situasjon seg fra andre grupper innsatte.

8.2 Situasjonen for innsatte med pedofile interesser

På gruppebasis antas personer som gjennomfører straff for seksuelle overgrep mot barn å behandles dårligst av andre innsatte.⁴¹⁴ Negative holdninger overfor innsattegruppen er også

---

⁴⁰⁹ Jf. punkt 3.2.1.

⁴¹⁰ Jf. strgf. § 1 første ledd.

⁴¹¹ Se Gröning (2013) og Storvik (2022) for mer om straffegjennomføring og dens formål.

⁴¹² Se Ot.prp. nr. 5 (2000-2001) s. 149.

⁴¹³ Fastsatt av Kriminalomsorgens sentrale forvaltning 16. mai 2002 med hjemmel i forskrift om straffegjennomføring.

⁴¹⁴ Sande & Zerener (2021); Det ser også sjeldent ut til å skilles mellom slike overgrep begått av personer med og uten pedofile interesser. Se Cullen (2015) for liknende fra USA.

funnet blant fengselsansatte og i helsevesenet.⁴¹⁵ En studie viser at selv når forskningsdeltakerne har kunnskap om at seksualiteten verken er selvvalgt eller kan endres ved viljen, så anses pedofile interesser fremdeles å fortjene mindre aksept enn de fleste andre tilstander som medfører risiko for seksuallovbrudd.⁴¹⁶

I Norge finnes til og med eksempler som viser at drap er begått på grunnlag av antatt pedofile interesser. Saken inntatt i LB-2018-30671 representerer ett slikt tilfelle.⁴¹⁷ Tiltalte ble funnet skyldig i overlagt drap på varetektsinnsatt B i Ringerike fengsel mens han selv sonet for et annet overlagt drap. I politiavhør i forkant av domsbehandlingen oppga tiltalte at han hadde bestemt seg for å «jakte på og drepe pedofile» 20 år tidligere, og at han fra 2014 hadde begynt å «planlegge drap på pedofile». Ifølge tiltalte hadde det gått rykter i fengselet om at B var en «stor pedofil» og «den største grisen». Det opplyses om at tiltalte bestemte seg for å drepe B da han var «helt sikker på at B var en pedofil overgriper i stor stil». Han knivstakk B i nakken og «vred på [kniven] slik at den skulle gjøre mest mulig skade og slik at B skulle drukne i sitt eget blod». Han skal også ha planlagt å drepe to andre medinnsatte som han omtalte som «smågrisene».

Flere norske sedelighetsdømte forsøker å skjule hva de er dømt for, i frykt for særlig medinnsattes reaksjoner.⁴¹⁸ Problematikken er ikke ukjent: Kriminalomsorgen opplyser selv om at det er «mange personer som er dømt for seksuallovbrudd som ikke føler seg trygge under straffegjennomføringen».⁴¹⁹ Mine samtaler med sedelighetsdømte i Bergen fengsel vitner om det samme. Etter mitt syn er både tildekking av domfellelsesgrunnlag, frykt og isolasjon dette kan medføre, særlig uheldig med tanke på rehabiliteringsarbeid for å redusere den enkeltes gjentakelsesfare for overgrep.⁴²⁰

8.3 Gjennomføring av straff utenfor fengsel for personer med sedelighetsdom

Straffegjennomføringsloven gir anvisning på generelle prinsipper som kriminalomsorgen skal etterleve for å sørge for legitim straffegjennomføring for samtlige innsatte. Det finnes imidlertid særregler for sedelighetsdømte blant annet i forskrift om straffegjennomføring. Én

---

⁴¹⁵ Se Friestad m.fl. (2021a), Jahnke (2015b) og Sanghara & Wilson (2010).

⁴¹⁶ Se Lehmann m.fl. (2021): «less deserving of acceptance than most other sexual offending risk-relevant conditions».

⁴¹⁷ Dommen er flagget som særlig nevneverdig av Lovdata.

⁴¹⁸ Se Sande & Zerener (2021).

⁴¹⁹ Jf. Kriminalomsorgen (2022) s. 2.

⁴²⁰ Smh. punkt 3.2.4 og 8.4 flg.

slik særregel omhandler adgangen til straffegjennomføring utenfor fengsel («hjemmesoning») ved bruk av elektronisk kontroll (EK).

Etter strgjfl. § 16 a kan hjemmesoning med EK innvilges dersom den idømte ubetingede fengselsstraffen eller resterende tid til forventet løslatelse er «inntil 6 måneder» og det er «hensiktsmessig for å sikre en positiv utvikling og motvirke ny kriminalitet».⁴²¹ Dersom «formålet med straffen» eller «hensynet til en sikkerhetsmessig forsvarlig gjennomføring» taler mot, skal straffegjennomføringsformen ikke besluttes.⁴²² Samtidig skal hjemmesoning med EK vurderes for alle domfelte som er «under 18 år eller varig soningsudyktig», og for dem gjelder ikke «inntil 6 måneder»-vilkåret.⁴²³

Der straffegjennomføringsloven opererer med at individuelle vurderinger av straffens formål og sikkerhetshensyn må foretas før innvilgelse av hjemmesoning med EK, er følgende regulering inntatt i forskrift om straffegjennomføring § 7-2 fjerde ledd: «Domfelte som er dømt for seksuallovbrudd etter straffeloven kapittel 26 eller voldslovbrudd etter straffeloven § 274, § 275, § 277, § 279, § 281 til § 286 eller § 288 *skal ikke innvilges* straffegjennomføring med elektronisk kontroll» (min utheving).⁴²⁴ Seksuallovbrudd er altså den eneste lovbruddskategorien som i sin helhet er unntatt EK-ordningen, så sant den domfelte ikke er «under 18 år eller varig soningsudyktig» i tråd med straffegjennomføringsloven sin bestemmelse.⁴²⁵ «[V]arig soningsudyktig» gir anvisning på en svært høy terskel, og etter forarbeidene dreier dette seg eksempelvis om at domfelte har «alvorlige og veldokumenterte helseproblemer som kriminalomsorg og helsetjenesten ikke kan ivareta på en tilstrekkelig måte under straffegjennomføring».⁴²⁶

Det synes ikke å være gitt noen inngående begrunnelse i lovforarbeidene for særreguleringen for seksuallovbrudd.⁴²⁷ I forarbeidene til strgjfl. § 2 heter det om ordlyden «formålet med straffen» blant annet at denne sikter til at «[i] enkelte situasjoner vil individuelle hensyn måtte vike, fordi [hvordan en domfelt behandles] kan antas å stride mot den alminnelige

---

⁴²¹ Jf. første ledd første punktum.

⁴²² Jf. første ledd siste punktum.

⁴²³ Jf. andre ledd.

⁴²⁴ Jf. fjerde ledd første punktum.

⁴²⁵ Jf. forskriften fjerde ledd siste punktum, jf. strgjfl. § 16 a andre ledd.

⁴²⁶ Prop. 132 L (2018-2019) s. 19.

⁴²⁷ Se særlig Ot.prp. nr. 31 (2006-2007) s. 77, Prop. 71 L (2012-2013) s. 13, Prop. 132 L (2018-2019) s. 10-19, smh. Ot.prp. nr. 5 (2000-2001) s. 150.

rettsoppfatningen».⁴²⁸ Det kan altså synes slik at dagens ordning, med å unnta sedelighetsdømte fra EK-ordningen, bunner i at en slik straffegjennomføringsmulighet for denne domfeltegruppen «stride[r] mot den alminnelige rettsoppfatningen». Etter min mening er imidlertid en slik begrunnelse problematisk. Selv om en alminnelig rettsoppfatning, eller alminnelig rettsfølelse, kan anses å bero på rimelighets- og rettferdighetsbetraktninger, også i relasjon til sikkerhetshensyn, er betegnelsens nærmere innhold ikke mulig å fastslå. Og som Frøseth, Grønning og Wandall helt passende stiller spørsmål om: Om ikke alle har den samme rettsfølelsen, hvilken rettsfølelse skal det da legges vekt på?⁴²⁹

Det kan i denne sammenheng nevnes at da straffegjennomføring med EK skulle iverksettes som prøveordning, ble det foreslått å ekskludere personer dømt for «*alvorlig* vold eller sedelighetskriminalitet» (min utheving).⁴³⁰ Forskriften regulerte deretter, delvis i tråd med dette, at ved «volds- eller seksualforbrytelser, skal domfelte som *hovedregel* ikke innvilges» straffegjennomføringsformen (min utheving).⁴³¹ Departementet foreslo noen år senere å endre den gamle forskriften § 7-3 slik at personer «domfelte for drap, volds- eller seksualforbrytelser *mot barn*, samt andre *alvorlige* [volds- eller] *seksualforbrytelser*, ikke kan innvilges straffegjennomføring med elektronisk kontroll» (mine uthevninger).⁴³² Forskriften ble deretter endret til den i dag gjeldende. Den tidligere ordlyden, om at sedelighetsdømte «[skal som] *hovedregel* ikke innvilges», ble altså erstattet med et «*skal ikke innvilges*» (mine uthevninger), uten at forarbeidene ga anvisning på et ønske om ytterligere utvidet regulering bortsett fra i tilfeller av overgrep mot barn. Departementets uttalelser i forarbeidene som nyanserte sedelighetsforbrytelsene ut fra alvorlighetsgrad og hvem fornærmede er, synes ikke ivare tatt ved forskriftsreguleringen.

Det kan også pekes på at reguleringen i forskriften § 7-2 fjerde ledd gir anvisning på at nyanserte vurderinger er foretatt for *voldslovbrudd* i tråd med de sistnevnte forarbeidsuttalelsene.⁴³³ Hvorfor volds- og sedelighetslovbrudd vurderes så ulikt som de i

---

⁴²⁸ Ot.prp. nr. 5 (2000-2001), s. 150.

⁴²⁹ Se Frøseth m.fl. (2016) s. 17.

⁴³⁰ Ot.prp. nr. 31 (2006-2007) s. 77.

⁴³¹ Se 2008-utgaven av forskriften § 7-3 fjerde og femte ledd. Her skulle EK ikke innvilges dersom det ble ansett «utilrådelig», eller «formålet med straffen eller sikkerhetsmessige grunner taler mot det [...]». Den videre utviklingen i forskriftens regulering av EK for personer som har begått seksuallovbrudd, der disse blir flyttet fra kategorien «som hovedregel» til en ekskludering, kan altså antas å bero på at det anses «utilrådelig» med EK i ethvert tilfelle av seksuallovbrudd. En eventuell begrunnelse for dette finner jeg imidlertid ikke.

⁴³² Prop. 132 L (2018-2019) s. 14.

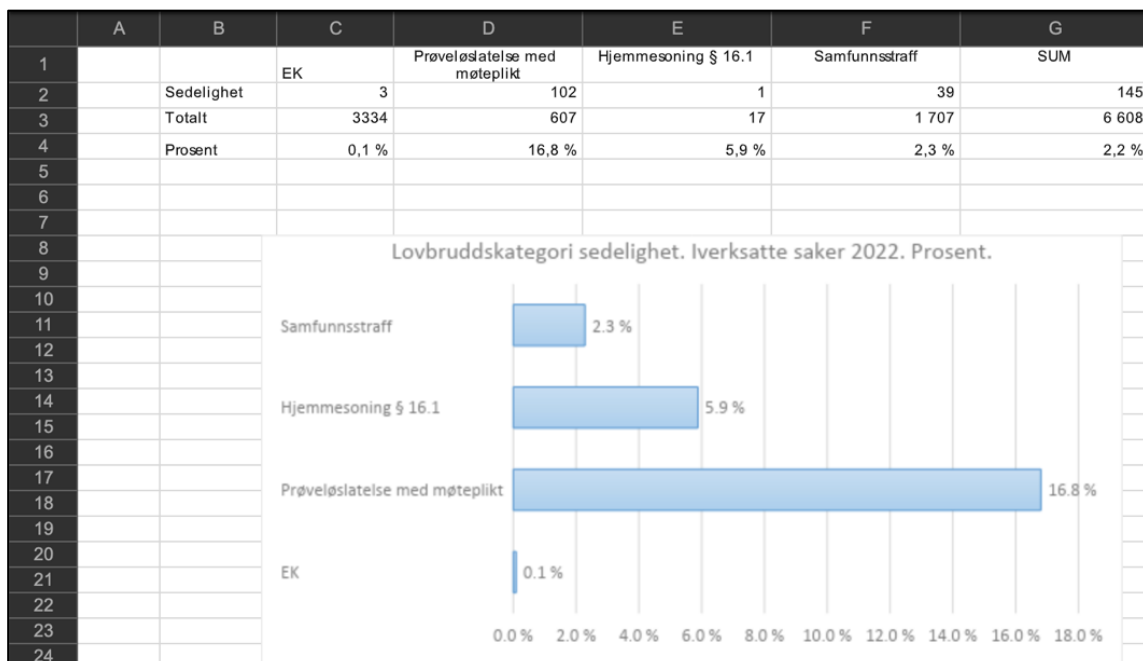
⁴³³ Samtidig som begrunnelser tilknyttet disse vurderingene heller ikke synes å foreligge.

realiteten gjør i dag, eller hvorfor samtlige sedelighetsdømte er unntatt EK-ordningen, synes imidlertid ikke begrunnet.⁴³⁴

Statistikk fra Kriminalomsorgsdirektoratet viser at tre personer fra lovbruddskategorien «sedelighet» fikk iverksatt straffgjennomføring med EK i 2022.⁴³⁵ Hvorvidt dette var på grunnlag av alder eller soningsudyktighet er uklart, men annet grunnlag kan det etter dagens forskriftsregulering ikke ha vært. Det er samtidig én domfelt fra sedelighetskategorien som innfridde den høyere terskelen i strgfjl. § 16 om straffgjennomføring utenfor fengsel *uten* EK.⁴³⁶ Slik hjemmesoning krever også at verken «formålet med straffen eller hensynet til en sikkerhetsmessig forsvarlig gjennomføring» taler mot det.⁴³⁷ Det faktum at en slik straffgjennomføringsform er iverksatt overfor en person dømt for seksuallovbrudd, kan etter min mening tas til inntekt for at straffens formål og sikkerhetsaspekter ikke forsvarer en generell ekskludering av samtlige soningsdyktige sedelighetsdømte over 18 år slik som etter forskriften § 7-2 fjerde ledd.

Figur IX

Oversikt over iverksatt straff utenfor fengsel i 2022 for lovbruddskategorien sedelighet.⁴³⁸

⁴³⁴ Dette verken opp mot «formålet til straffen», «hensynet til en sikkerhetsmessig forsvarlig gjennomføring» eller «utilrådelig» i strgfjl. § 16 a første ledd siste punktum, eller forskriften § 7-2 tredje ledd.

⁴³⁵ Se figur X.

⁴³⁶ *Ibid.*

⁴³⁷ Ytterligere vilkår som viser den høyere terskelen fremgår av bestemmelsen, se særlig første ledd.

⁴³⁸ Kilde: E-post fra Stian Haugen i Kriminalomsorgsdirektoratet, gjengitt med tillatelse etter tilsendelse 10.03.23.

Et av straffegjennomføringens hovedsiktemål er å forhindre ny kriminalitet.⁴³⁹ Departementet uttaler selv at «[e]valuering og forskning viser at straffegjennomføring med elektronisk kontroll reduserer sannsynligheten for tilbakefall til ny kriminalitet sammenlignet med straffegjennomføring i fengsel».⁴⁴⁰ Straffegjennomføringsformen anses altså som et godt og samfunnsnyttig alternativ til fengselsopphold. Med kunnskap om at sedelighetsdømte på gruppebasis har den laveste prosentmessige tilbakefallsraten til ny kriminalitet på undersøkelser opp til fem år etter løslatelse,⁴⁴¹ er det ingen uttalte grunner for at disse på gruppebasis bør unntas mulighet for straffegjennomføring med EK. Dersom departementet likevel mener gode grunner taler for ekskluderingen av sedelighetsdømte fra EK-ordningen, enten på grunn av straffens formål eller av sikkerhetshensyn, bør disse tydelig fremgå av forarbeidene. Slik jeg ser det bør imidlertid individuelle hensyn og individuelle vurderinger her som ellers i strafferettssystemet være avgjørende for hvilken straffegjennomføring den enkelte skal og kan ilegges.

8.4 Psykoterapeutisk behandling under straffegjennomføring

8.4.1 Generelt om behandling av personer med pedofile interesser

For å forstå mulighetsrommet for behandlings- og rehabiliteringsarbeid av personer med pedofile interesser under straffegjennomføring, vil jeg først gi noen generelle bemerkninger tilknyttet behandling av seksualiteten. I forskningsmiljøer råder det usikkerhet om effekten behandling har for personer med pedofilidiagnose.⁴⁴² Enkelte har funnet evidens for at tidligere benyttede former for psykoterapeutisk behandling til og med kan medføre en negativ effekt, i den forstand at deltakere i behandlingsprogram har hatt større tilbakefallsprosent til nye seksuallovbrudd enn ikke-behandlede kontrollgrupper.⁴⁴³ Likevel er eksistensen av behandlingstilbud viktig – om enn med det siktemål en dag å finne en behandlingsform som betydelig reduserer risikoen for overgrep, både i utgangspunktet og for tilbakefall, samt som bedrer livskvalitet hos enkeltindivider med pedofile interesser.

Blant de mer benyttede formene av aktuell psykoterapeutisk behandling, finner vi «the Good Lives Model of Offender Rehabilitation» (Good Lives-modellen; GLM). Ved bruk av GLM

---

⁴³⁹ Jf. strgfjl. § 2 første ledd.

⁴⁴⁰ I tillegg til at det er “et samfunnsøkonomisk lønnsomt tiltak”, jf. Prop. 132 L (2018-2019) s. 16.

⁴⁴¹ Se Kristoffersen (2022) og Sandbukt m.fl. (2020).

⁴⁴² Se Cohen & Galynker (2002); Dette har også en side inn mot hva som antas å være «effektfull behandling», som igjen avhenger av hva ønsket resultat av behandlingen er ment å være.

⁴⁴³ Se Mews m.fl. (2017).

søker man gjennom samtalebehandling å hjelpe (potensielle) overgripere til å innta mer givende livsstiler med sosial integrasjon,⁴⁴⁴ og å skaffe meningsfulle livsplaner som ikke er forenelige med å begå lovbrudd.⁴⁴⁵ Behandling hos både «Det finnes hjelp» og tilbudet BASIS under straffegjennomføring,⁴⁴⁶ belager seg på denne modellen. Hovedsiktemålet er å endre/forhindre den enkeltes atferd: Det er nettopp atferd som kan manifestere seg i form av straffbare handlinger og som har skadepotensiale som strekker seg lenger enn til det enkelte individet med interessen selv. Atferdsendring fordrer imidlertid hyppig endringer også av individets tankemønstre.

Dersom bakgrunnen for en seksuell interesse for barn og eventuell pedofil forstyrrelse legges til grunn at er en seksuell orientering,⁴⁴⁷ kan det for behandlingseffekt trekkes paralleller til effekt av konverteringsterapi forsøkt overfor homofile. Såkalt «homoterapi» har med rette blitt sterkt kritisert, og kultur- og likestillingsminister Anette Trettebergstuen har omtalt «terapiformen» som en «[skadelig praksis]».⁴⁴⁸ Et lovforslag om forbud mot konverteringsterapi er per 6. mai 2023 under behandling.⁴⁴⁹ Det foreligger ingen sikker evidens for at man ved hjelp av terapi kan endre et individs seksuelle orientering.⁴⁵⁰ For personer hvis grunnlag for en pedofil forstyrrelse *ikke* antas å finnes i hjernens nevrobiologi på samme måte, men der begåtte overgrep har basis alene i en seksuell interesse for barn, anses muligheten til å endre/fjerne denne gjennom terapeutiske intervensjoner som større. En studie som argumenterer for generell endringsmulighet og mener å ha funnet evidens som underbygger påstanden, ble utgitt i år 2014.⁴⁵¹ Etter behandling som bestod i bruk av blant annet «a steady diet of adult pornography»,⁴⁵² beskriver forfatterne at deltakerne viste en signifikant lavere seksuell opphisselse ved seksuelle stimuli av barn, og en signifikant økt opphisselse ved seksuelle stimuli av voksne målt ved PPG-tester.⁴⁵³

---

⁴⁴⁴ Jf. <https://www.goodlivesmodel.com/>: «adopt more fulfilling and socially integrated lifestyles».

⁴⁴⁵ Jf. Prescott (Ikke-dater): «meaningful life plans that are incompatible with offending».

⁴⁴⁶ Se punkt 8.4.2.

⁴⁴⁷ Jf. terminologiske distinksjoner skissert i punkt 3.1.1.

⁴⁴⁸ Jf. Kultur- og likestillingsdepartementet (2022a).

⁴⁴⁹ Se Kultur- og likestillingsdepartementet (2022b).

⁴⁵⁰ Se eksempelvis Jowett m.fl. (2021).

⁴⁵¹ Se Müller m.fl. (2014).

⁴⁵² Se Blackwell (2017).

⁴⁵³ Se Müller m.fl. (2014): «a significant decrease of sexual arousal in response to pedophilic (child) stimuli and a significant increase of sexual arousal in response to nonpedophilic (adult) stimuli».

Masturbasjon og utløsning er prosesser som forsterker seksuell interesse, blant annet på grunn av aktiveringen av hjernens belønningssystem.⁴⁵⁴ Er seksualobjektet for masturbasjonen et barn, enten faktisk visuelt eller fysisk, eller ved bruk av fantasi og mentale forestillingsbilder, vil den seksuelle interessen for persongruppen forsterkes, særlig ved utløsning.⁴⁵⁵

Kommunikasjon mellom nevroner i hjernens «seksuelle nettverk» knyttet til spesifikke former for stimuli kan gjøres svakere ved eksempelvis å unngå å aktivere disse nevrane banene over en lengre periode. Dette kalles ekstinksjon, og er en form for avlæring av (betingede) responser.⁴⁵⁶ På bakgrunn av hjernens *plastisitet* (evne til å endres og som vedvarer hele livet), vil en seksuell interesse kunne dempes, eller også opphøre, dersom hjernen ikke lenger kobler stimulusen med dopaminfrigjøring. Trolig på bakgrunn av slik kunnskap ble også aversjonsterapi tidligere benyttet ved behandling av personer med seksuell interesse for barn.⁴⁵⁷ Behandlingsformen anvendes i all hovedsak ikke i dag for persongruppen.⁴⁵⁸

Siden koblingen mellom type stimuli som utløser dopaminfrigjøring og den fysiologiske opplevelsen av dopamin er sterk, bør masturbering med alle former for illegale seksualobjekter unngås. Diskusjonene rundt bruken av såkalte «sexdukker» med barnelignende anatomi etter Høyesteretts dom inntatt i HR-2019-1715-A, berodde i stor grad på frykten enkelte satt med for om dukkene kunne representere en risikofaktor for at fysiske overgrep mot barn senere ville begås.⁴⁵⁹ I det nye polikliniske «PROTEUS»-prosjektet til psykologspesialist Svein Øverland vil selv en kortvarig tanke om barn i forbindelse med utløsning anses som «juks»,⁴⁶⁰ nettopp på grunn av den forsterkende effekten dopaminfrigjørelse har og kroppens fysiologiske drivkraft for å gjenoppsøke stimuliene som førte til aktivering i belønningssystemet.⁴⁶¹

I enkelte situasjoner der det anses påkrevd, kan en kombinasjon av psykoterapeutiske inngrep og medikamentell behandling benyttes. Hovedformålet ved bruk av medisinske preparater er å redusere mengde eller intensitet av upassende seksuelle lyster ved å påvirke kroppens

---

⁴⁵⁴ Om belønningssystemet, se punkt 5.3.1.

⁴⁵⁵ Eksempelvis NRK (2022).

⁴⁵⁶ Se mer om ekstinksjon i Hartley & Phelps (2012).

⁴⁵⁷ Josiassen m.fl. (1980); Aversjonsterapi går ut på å fremkalle gjentatte ubehagsreaksjoner i spesifikke situasjoner eller ved gitte handlinger. Disse er tenkt etter hvert å «forbindes» slik at ubehagsreaksjonen vil oppstå automatisk i tilsvarende situasjoner senere, og situasjonen derfor forsøkes å unngås.

⁴⁵⁸ Josiassen m.fl. (1980).

⁴⁵⁹ Ottosen m.fl. (2017); Blant annet på grunn av nedbryting av psykologiske barrierer og «normalisering» av atferd overfor «barn».

⁴⁶⁰ Kilde: Muntlig samtale med Svein Øverland, gjengitt etter skriftlig samtykke per e-post tilsendt 19.04.23.

⁴⁶¹ Se Lewis m.fl. (2022).

naturlige hormonproduksjon, som igjen påvirker libido.⁴⁶² Imidlertid kan dagens tilgjengelige og for dette formålet mest brukte medikamenter, medføre alvorlige bivirkninger, så som utvikling av Cushings syndrom, binyrebarksvikt og redusert bentetthet.⁴⁶³ På bakgrunn av de ekstensive bivirkningene råder forskere om at bruken av preparater blir begrenset til personer med høy risiko for å begå seksuelle overgrep.⁴⁶⁴ I Norge er man tilbakeholden med slik behandling, og medisiner benyttes ikke uten samtykke. I enkelte andre land er praksisen for såkalt «tvungen kjemisk kastrering» for domfelte barnevergripere imidlertid utbredt.⁴⁶⁵

Usikkerheten om hvilke inngrep som vil medføre best effekt skyldes blant annet at undersøkelser av behandlingseffekt for personer med forhøyet risiko for å begå overgrep normalt sett ikke kan forsvares etisk at gjøres *in vivo*. Å iscenesette realistiske situasjoner for å avdekke hvorvidt behandling har hjulpet på å redusere risikoen for overgrep, innebærer nødvendigvis å utsette barn for situasjoner som medfører slik risiko. Forskning på behandlingseffekt belager seg derfor hyppigere på longitudinelle studier der prinsipalt straffedømte følges etter løslatelse. Reliable mål er da betinget av at eventuelle tilbakefall gjøres kjent for eller avdekkes av myndighetene, hvilket i seg selv kan medføre utfordringer på bakgrunn av faktorer som gjennomsnittlig medgått tid før overgrep meldes og at mørketallene antas store.⁴⁶⁶

8.4.2 BASIS som tiltak under straffegjennomføringen

Kriminalomsorgen fastsetter at det «skal foretas en screening av alle personer som er dømt for seksuallovbrudd om de er aktuelle for [BASIS-behandling]».⁴⁶⁷ BASIS står for «behandling av seksuallovbruddsproblematikk i spesialisthelsetjenesten», og er et frivillig behandlingstilbud under straffegjennomføring som ble etablert i alle helseregioner fra 2020 med tilbud i tretten fengsler.⁴⁶⁸ Tilbudet gis innsatte «som har en antatt forhøyet tilbakefallsrisiko til nye seksuallovbrudd» og der ikke-spesialiserte behandlingsprogram som tilbys i fengslene ikke dekker deres behov.⁴⁶⁹ Det overordnede siktemålet til BASIS er å forebygge vold og overgrep. Behandlingen belager seg på kunnskap fra to komplementære

---

⁴⁶² Se Assumpcao m.fl. (2014).

⁴⁶³ Se Turner & Briken (2018) og Krueger m.fl. (2006).

⁴⁶⁴ Turner & Briken (2018).

⁴⁶⁵ Se eksempelvis Mogen (2016).

⁴⁶⁶ Se punkt 3.2.2.

⁴⁶⁷ Kriminalomsorgen (2022) s. 4.

⁴⁶⁸ Se <https://sifer.no/basis/>.

⁴⁶⁹ *Ibid.*

rehabiliteringsrammeverk; den nevnte Good Lives-modellen og risiko-behov-responsivitet (RNR-prinsippet). RNR-prinsippet handler om å «tilpasse intensiteten, innholdet og formen på behandling, slik at det på best mulig vis imøtekommer den enkeltes behov og ønsker».⁴⁷⁰

Behandlingsprogrammet BASIS er underlagt spesialisthelsetjenesten. Innsatte må derfor henvises til denne spesialiserte behandlingsformen av fengselshelsetjenesten. I forkant av en eventuell henvisning gjennomføres kartlegging basert på den innsattes straffesakshistorikk ved bruk av verktøyet Static-99R for å avgjøre om vedkommende antas å ha forhøyet risiko for tilbakefall. Det ses hen til både alder ved løslatelse, relasjonserfaring, offerkarakteristika og generell kriminalitetshistorikk.⁴⁷¹ Dersom høy tilbakefallsrisiko ikke antas å foreligge, vil ikke den innsatte motta behandling fra BASIS tross egenmotivasjon og ønsker om slik behandling. Med utgangspunkt i at det å ha en pedofilidiagnose er et «seksuelt avvik» som ifølge verktøyet SVR-20 øker risiko for seksuallovbrudd, bør samtlige sedelighetsdømte med pedofilidiagnose automatisk kunne få tilbud om BASIS-behandling. Dette bør i hvert fall være tilfellet for samtlige som er idømt forvaringsstraff for å skape samsvar mellom risikovurderinger for fremtidig seksuell vold som overleveres retten i forbindelse med straffesak og de risikovurderinger som foretas med henblikk til behandling under straffegjennomføringen.

Jeg har ikke lyktes i å finne statistikk for å bekrefte eller avkrefte hvorvidt BASIS-tilbudet reelt gis alle innsatte *med diagnosen* pedofil forstyrrelse. Imidlertid anses ikke samtlige *sedelighetsdømte ilagt forvaringsstraff* automatisk å kvalifisere for BASIS-behandling.⁴⁷² For at forvaring skal idømmes må risikoen nettopp for tilbakefall finnes å være høy, jf. strl. § 40. Mer enn ni av ti med diagnosen pedofili i saker der det er spørsmål om forvaring, ilegges denne reaksjonen.⁴⁷³ Samtidig utgjør sedelighetsdømte omtrent 48 % av alle innsatte ilagt forvaringsdom.⁴⁷⁴ Disse faktorene gjør det nærliggende å tenke at ikke samtlige med pedofilidiagnose gis tilbudet. Dersom dette stemmer, er det uheldig: Det indikerer ulikheter i

---

⁴⁷⁰ *Ibid*, se «om behandlingen».

⁴⁷¹ Se SIFER (2020).

⁴⁷² Se Friestad m.fl. (2021b), s. 36.

⁴⁷³ Jf. punkt 7.3.1.

⁴⁷⁴ Jf. punkt 3.2.2.

de juridiske og kliniske risikovurderingene for tilbakefall hos ett og samme individ, som etter min mening er vanskelig å forstå.⁴⁷⁵

Dersom en innsatt er aktuell for BASIS under straffegjennomføringen, oppstår spørsmålet om når behandlingen skal tilta. Det finnes ingen fastsatte retningslinjer for oppstartstidspunkt, selv om spørsmålet periodevis diskuteres av BASIS' prosjektledere.⁴⁷⁶ Av ressursmessige hensyn avventes behandlingsstart gjerne til planlagt løslatelse nærmer seg.⁴⁷⁷ Dette medfører at sedelighetsdømte som soner lange dommer i realiteten står utenfor behandlingens faktiske målgruppe i flere år. En faktor som ikke tvilsomt spiller inn på når kontakt med og behandling hos BASIS kan tilta, er hvor i landet man gjennomfører sin straff.⁴⁷⁸ I Bergen fengsel har BASIS sin behandlingsbase i fengselet. Som positiv konsekvens følger at behandlerne hurtig kan komme i kontakt med nyinnsatte og informere om behandlingens rammer og muligheter. Selv om den reelle deltakelsen i BASIS-programmet kan ligge flere år frem i tid, kan kunnskap om eksistensen av behandlingstilbudet i seg selv, samt det å vite at man er aktuell for behandlingen, tenkes å gi håp til den enkelte. Håp om endring (og bedring) er en nødvendig underliggende faktor ved bedringsprosesser som psykologisk terapi tar sikte på.⁴⁷⁹ Øvrige steder i landet, der reiseveien fra behandler til bruker kan være lang, kan situasjonen tenkes å være en annen.⁴⁸⁰

En begrensning ved BASIS-tilbudet er at det kun tilbys personer som ved rettskraftig dom er underlagt straff.⁴⁸¹ Varetektsfengslede faller dermed utenfor målgruppen. Dette er forståelig gitt varetektsfengslings natur i å være av uviss og hovedsakelig kort varighet. I tillegg kan det antas at personer på tidspunktet for varetektsfengsling gjerne har så mange andre subjektivt opplevd presserende utfordringer, at de ikke er mottakelige for terapiformen. Videre er det viktig at ressursene BASIS har til rådighet prioriteres der de antas å ha størst positiv effekt og der behovet for behandling fra spesialisthelsetjenesten er størst. Likevel er det etter min mening problematisk dersom realiteten er at flere sedelighetsdømte med pedofilidiagnose ikke

---

⁴⁷⁵ Dersom forskjellene skyldes de ulike måleverktøyene som benyttes (SVR-20 og Static-99R), kan dette anses å støtte blant annet antakelsene om usikkerheter tilknyttet diagnostisering, risiko for seksuell vold som er forbundet med lidelsen og at forskning på feltet er svak.

⁴⁷⁶ Slik Friestad m.fl. (2021b) s. 17 og 36-37 vitner om.

⁴⁷⁷ *Ibid.*

⁴⁷⁸ Ideelt sett bør ikke dette være av betydning.

⁴⁷⁹ Acharya & Agius (2017).

⁴⁸⁰ Om hvor BASIS finnes, se «informasjon til innsatte om BASIS» under «ressurser» på <https://sifer.no/basis/>.

⁴⁸¹ Se Friestad m.fl. (2021b) s. 27.

får tilbud om denne spesialiserte helsehjelpen under straffegjennomføringen selv der behovet for slik hjelp foreligger.⁴⁸²

8.4.3 Mulige utbedringsområder for behandlingstilbud i Norge

De siste årene har Helsedirektoratet reklamert bredt for behandlingstilbudet «Det finnes hjelp». Informasjon om tilbudet har dukket opp både som reklamefilmer på internett og TV, og reklame er plassert på holdeplasser for kollektivtransport flere steder i landet.⁴⁸³ Slik informasjonsgivning er et viktig tiltak for å gjøre målgruppen kjent med tilbudet.

Derigjennom kan forhåpentligvis seksuelle overgrep mot barn forhindres, og livskvaliteten til personer med pedofile interesser økes. Tilbud som BASIS er viktig i samme henseende.

Etter min mening bør imidlertid svakheter ved både BASIS og «Det finnes hjelp» sine behandlingstilbud utbedres.⁴⁸⁴ Eksempelvis bør man i Norge ha lett tilgjengelige og spesialiserte tilbud om behandling også på tidspunkt for etterforskning og varetekt. Gitt prevalensen av pedofile interesser bør ytterligere ressurser vies tilbudene, slik at disses rekkevidde kan økes. Det samme gjelder ressurser til forskning på og psykoedukasjon om fenomenet. Uten at forskningskvalitet bedres, forskningsomfang økes, og korrekt informasjon formidles til aktuelle aktører, vil utfordringer også med forebyggende arbeid vedvare.⁴⁸⁵

---

⁴⁸² Etter løslatelse vil persongruppen ha tilbud om behandling via «Det finnes hjelp». Se kort om behandlingstilbudet i punkt 3.2.4.

⁴⁸³ Se eksempelvis Kringstad (2020).

⁴⁸⁴ For én faktor som etter min mening er uheldig ved «Det finnes hjelp», se punkt 3.3.

⁴⁸⁵ Se kort om forebygging hos politiet i punkt 3.2.4.

Kapittel 9: Avsluttende betraktninger: Viktige funn og endringsforslag

9.1 Funn under analysen av strafferettssystemets håndtering av personer med pedofilidiagnose

Funnene etter min analyse av hvordan personer med pedofilidiagnose som har begått seksuallovbrudd håndteres i strafferettssystemet, kan sammenfattes som følger. Først, ved spørsmål om straffeansvar, har jeg kommet til at det ikke foreligger faktorer ved fenomenet pedofili og pedofile forstyrrelsers symptomtrykk som tilsier manglende strafferettslig skylddevne.⁴⁸⁶ Til tross for at jeg mener strl. § 20 andre ledd bør åpne for en kumulasjonsadgang, er det ikke nødvendigvis her utfordringene i strafferettssystemet ligger hva gjelder håndteringen av personer med pedofilidiagnose som begår seksuallovbrudd.

Ved spørsmål om straffeutmåling finner jeg heller ikke sterke grunner for at den seksuelle interessen skal kunne anses som en formildende omstendighet.⁴⁸⁷ Det kan imidlertid tenkes situasjoner der et *samlet symptomtrykk* fra både pedofile interesser og øvrige lidelser medfører funksjonssvikt som bør gis betydning for straffeutmåling.⁴⁸⁸ Etter min mening bør i slike tilfeller også den eventuelle påvirkningen *seksualiteten* kan ha hatt, drøftes eksplisitt av retten. Dette fordrer at vitenskapelig fundert kunnskap om fenomenet pedofili økes – både hos rettsoppnevnte sakkyndige og retten. En diagnose for pedofil forstyrrelse bør ikke i seg selv gis betydning for straffeutmålingsvurderinger i verken formildende eller skjerpene retning: Blant annet usikkerhetsmomentene ved diagnostisering kan tale for at rettsstillingen da blir vilkårlig.⁴⁸⁹

En av de mer presserende utfordringene tilknyttet strafferettssystemets håndtering av personer med pedofilidiagnose, ser ut til å gjelde vurdering om forvaringsstraff. Som gjennomgangen av rettspraksis tilknyttet forvaringsspørsmål vitner om, kan rettsanvendelsen tidvis fremstå som vilkårlig der personer med pedofilidiagnose skal straffes for seksuelle overgrep begått mot barn.⁴⁹⁰ Diagnosen ser ofte ut til å vektlegges som argument for idømmelse eller forlenging av forvaring, også utover sin funksjon som en faktor som er ansett å øke risikoen for seksuell vold etter SVR-20.⁴⁹¹

---

⁴⁸⁶ Jf. kap. 5.

⁴⁸⁷ Jf. punkt 6.2 flg.

⁴⁸⁸ Se særlig punkt 5.3.4 og 6.2 flg.

⁴⁸⁹ Jf. betraktninger om eventuelle egeninteresse i et gitt utfall, se punkt 3.1.3 og 6.1.

⁴⁹⁰ Se kap. 7.

⁴⁹¹ Se punkt 7.3.1.

Under straffegjennomføring finner jeg det problematisk at samtlige sedelighetsdømte i utgangspunktet er ekskludert fra ordningen med straffegjennomføring utenfor fengsel med elektronisk kontroll.⁴⁹² Regelen synes ikke verken begrunnet eller veloverveid gitt kunnskapstilfanget om sedelighetsdømte generelt og personer med pedofile interesser spesielt, og de store individuelle variasjonene som foreligger innad i persongruppene.⁴⁹³ Et annet aspekt ved straffegjennomføringen som jeg finner problematisk, er dersom ikke samtlige forvaringsdømte med pedofilidiagnose tilbys behandling via BASIS: Tilsynelatende er da terskelen for å tilbys spesialisert helsehjelp høyere enn den for å idømmes forvaring.

9.1.1 Hva tilsier funnene samlet?

Sett under ett vitner mine funn om at de største utfordringene ved strafferettssystemets håndtering av personer med pedofilidiagnose som har begått seksuallovbrudd mot barn under seksuell lavalder, ikke ligger i straffelovgivningen. Utfordringene ligger isteden i hvordan persongruppen møtes, håndteres og vurderes i praksis. Det kanskje mest problematiske på dette punkt ligger i erkjennelsen av at en pedofilidiagnose i seg selv ser ut til å gis betydelig strafferettslig relevans: Diagnosen medfører tilsynelatende en rettsanvendelse som bygger på forutgående holdninger og antakelser om fenomenet som ikke er vitenskapelig fundert. Holdningene kan igjen anses å medføre en håndtering av persongruppen innenfor strafferettssystemet som ikke er helt i tråd med rettferdighets- og likebehandlingshensyn.

9.2 Hva bør gjøres for å forbedre situasjonen?

De samlede funnene taler for at den problematiske håndteringen i all hovedsak oppstår på det mer praktiske nivået i strafferettssystemet. For å bedre håndteringen av personer med pedofilidiagnose som har begått seksuallovbrudd mot barn under seksuell lavalder, mener jeg derfor prinsipielt at samtlige aktører trenger økt kunnskap om fenomenet.⁴⁹⁴ Dårlig kunnskap risikerer å medføre både dårlige regler og rettsanvendelse, som igjen kan bidra til stigmatiserende holdninger i samfunnet. Som vist antas stigma å øke risikoen for at seksuelle overgrep begås.⁴⁹⁵

---

⁴⁹² Jf. punkt 8.3.

⁴⁹³ Om heterogeniteten i gruppen personer med pedofile interesser, se punkt 3.2.3.

⁴⁹⁴ Som Jahnke m.fl. (2015b) vitner om, kan dette gjøres med enkle lavkostnadsintervensjoner.

⁴⁹⁵ Jf. punkt 3.2.4.

Opplysningsarbeid er derfor én viktig, kanskje avgjørende, faktor både for å kunne arbeide forebyggende mot seksuelle overgrep og for å sikre ivaretagelse av strafferettens grunnleggende hensyn i møte med personer med pedofilidiagnose som har begått seksuallovbrudd mot barn under seksuell lavalder. Med forskrift om straffegjennomføring i mente, strekker behovet for økt kunnskap seg helt fra lovgivningsarbeid til iverksettelse av konkrete tiltak under straffegjennomføringen. Etter min mening er det hva man har *gjort*, ikke *hvem man «er»* som bør veie tyngst i strafferettslig kontekst.⁴⁹⁶ Slik jeg ser det bør vi altså ikke tillate et strafferettssystem der personer dømmes på en spesifikk måte *fordi* de har diagnosen pedofil forstyrrelse. Dersom aktørers kunnskap om fenomenet bedres, tror jeg mange vil være enige i sistnevnte påstand. Økt kunnskap vil i tillegg kunne bedre mulighetene til å forebygge seksuallovbrudd mot barn. Jeg håper denne oppgaven kan bidra også i så måte.

---

⁴⁹⁶ Jacobsen (2017) skriver i tilknytning til reaksjonssystemet at det kan se ut til at vi er på vei mot et karakterbasert system der «ei interesse for (kategoriar av) individuelle trekk ved lovbrutarar» i større grad er styrende, og at vi «har grunn til å vere på vakt» mot dette.

Kilderegister:

Norske lover:

Lov 17. mai 1814 om Kongeriket Norges Grunnlov.

Lov 22. mai 1902 om straff.

Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker.

Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett.

Lov 2. juli 1999 nr. 64 om helsepersonell.

Lov 18. mai 2001 nr. 21 om gjennomføring av straff.

Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff.

Norske forskrifter og rundskriv:

Forskrift 22. februar 2001 om straffegjennomføring.

Forskrift 5. mars 2004 om gjennomføring av særreaksjonen forvaring.

Forskrift 13. februar 2018 om den rettsmedisinske kommisjon.

Forskrift 30. september 2020 om rettspsykiatriske undersøkelser og sakkyndige.

Rundskriv fra Riksadvokaten nr. 2/2020 om utilregnelighetsregler og særreaksjoner.

Helsedirektoratets rundskriv (2018) om steriliseringsloven med kommentarer.

Andre offentlige dokument:

Innst. 296 L (2018-2019) Innstilling fra justiskomiteen om Endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (skyldevne, samfunnsvern og sakkyndighet).

NOU 1974: 17 Strafferettslig utilregnelighet og strafferettslige særreaksjoner.

NOU 2002: 4 Ny straffelov, Straffelovkommisjonens delutredning VII.

NOU 2014: 10 Skyldevne, sakkyndighet og samfunnsvern.

NOU 2022: 21 Strafferettslig vern av den seksuelle selvbestemmelsesretten – Forslag til reform av straffeloven kapittel 26, Straffelovrådets tredje utredning.

Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning).

Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) Om lov om endringer i straffeloven mv. (seksuallovbrudd).

Ot.prp. nr. 31 (2006-2007) Om lov om endringer i straffegjennomføringsloven mv. (tiltak for å avvikle soningskøen og bedre innholdet i soningen mv.).

Ot.prp. nr. 5 (1971-1972) Om lov om endringer i den alminnelige borgerlige straffeloven 22. mai 1902 nr. 10.

Ot.prp. nr. 5 (2000-2001) Om lov om gjennomføring av straff mv. (straffegjennomføringsloven).

Ot.prp. nr. 8 (1998-1999) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv (inndragning av utbytte).

Ot.prp. nr. 87 (1993-1994) Om lov om endringer i straffeloven m.v (strafferettslige utilregnelighetsregler og særreaksjoner).

Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff.

Prop. 132 L (2018-2019) Endringer i straffegjennomføringsloven mv. (gjennomføringstiden for straffegjennomføring med elektronisk kontroll mv.).

Prop. 135 L (2010-2011) Endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven m.fl. (barn og straff).

Prop. 154 L (2016-2017) Endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (skyldevne, samfunnsvern og sakkyndighet).

Prop. 64 L (2014-2015) Lov om ikraftsetting av straffeloven 2005 (straffelovens ikraftsetningslov).

Prop. 71 L (2012-2013) Endringer i straffeprosessloven mv. (elektronisk kontroll som varetektssurrogat mv.).

Prop. 97 L (2009-2010) Endringer i straffeloven 1902 mv. (skjerping av straffen for drap, annen grov vold og seksuallovbrudd).

Norske rettsavgjørelser:

Høyesterett:

HR-2008-1856-A

HR-2018-675-A

HR-2020-1218-A

HR-2020-2136-A

HR-2020-976-A

HR-2021-2145-A

HR-2021-2462-U

HR-2022-1822-U

HR-2022-534-A

Rt. 1979 s. 143

Rt. 1990 s. 1217

Rt. 2003 s. 713

Rt. 2004 s. 1324

Rt. 2004 s. 606

Rt. 2005 s. 1651

Rt. 2005 s. 833

Rt. 2006 s. 641

Rt. 2007 s. 187

Rt. 2007 s. 61

Gjennomleste dommer som ikke er nevnt uttrykkelig:

HR-2010-623-A

HR-2022-1110-A

Rt. 1977 s. 1207

Rt. 1979 s. 143

Lagmannsretter:

LA-2016-196503 (Agder lagmannsrett)

LA-2018-146973 (Agder lagmannsrett)

LA-2018-171257 (Agder lagmannsrett)

LA-2020-138773 (Agder lagmannsrett)

LB-2016-155774 (Borgarting lagmannsrett)

LB-2017-176279 (Borgarting lagmannsrett)

LB-2017-183790 (Borgarting lagmannsrett)

LB-2018-126044 (Borgarting lagmannsrett)
LB-2018-185174 (Borgarting lagmannsrett)
LB-2018-30671 (Borgarting lagmannsrett)
LB-2018-89084 (Borgarting lagmannsrett)
LB-2018-90791 (Borgarting lagmannsrett)
LB-2019-153095 (Borgarting lagmannsrett)
LB-2019-156730 (Borgarting lagmannsrett)
LB-2020-172325 (Borgarting lagmannsrett)
LB-2021-150760 (Borgarting lagmannsrett)
LB-2021-26177 (Borgarting lagmannsrett)
LB-2021-75038 (Borgarting lagmannsrett)
LB-2022-113345 (Borgarting lagmannsrett)
LB-2022-148620 (Borgarting lagmannsrett)
LE-2017-183790 (Eidsivating lagmannsrett)
LE-2019-173087 (Eidsivating lagmannsrett)
LE-2020-55683 (Eidsivating lagmannsrett)
LE-2021-181642 (Eidsivating lagmannsrett)
LF-2015-123011 (Frostating lagmannsrett)
LF-2019-147603 (Frostating lagmannsrett)
LF-2019-174965 (Frostating lagmannsrett)
LG-2016-93678 (Gulating lagmannsrett)
LG-2018-60359 (Gulating lagmannsrett)
LG-2019-43211 (Gulating lagmannsrett)
LG-2022-109829 (Gulating lagmannsrett)
LH-2019-41985 (Hålogaland lagmannsrett)

Gjennomleste dommer som ikke er nevnt i analysene eller fortløpende fotnoter:

LA-2022-71085 (Agder lagmannsrett)
LB-2017-27458 (Borgarting lagmannsrett)
LB-2018-73119 (Borgarting lagmannsrett)
LB-2021-33945 (Borgarting lagmannsrett)
LB-2022-176639 (Borgarting lagmannsrett)
LB-2022-182611 (Borgarting lagmannsrett)
LB-2022-48655 (Borgarting lagmannsrett)
LF-2016-175066 (Frostating lagmannsrett)
LF-2018-66311 (Frostating lagmannsrett)
LF-2022-169592 (Frostating lagmannsrett)
LF-2022-59133 (Frostating lagmannsrett)
LG-2017-178811 (Gulating lagmannsrett)
LG-2019-134901-2 (Gulating lagmannsrett)
LG-2020-104338 (Gulating lagmannsrett)
LG-2021-10311 (Gulating lagmannsrett)
LG-2021-47762 (Gulating lagmannsrett)
LG-2022-70115 (Gulating lagmannsrett)
LH-2018-182376 (Hålogaland lagmannsrett)
LH-2018-182376 (Hålogaland lagmannsrett)

Tingretter:

THOD-2020-150899 (Hordaland tingrett)

Gjennomleste dommer som ikke er nevnt i analysene eller fortløpende fotnoter:

Bergen tingrett. Dom avsagt 23.10.2020. Saksnummer: 20-112991MED-BERG/1

TBERG-2018-51923 (Bergen tingrett)

TGJOV-2017-26554 (Gjøvik tingrett)
TGJOV-2020-96841 (Gjøvik tingrett)
THALD-2017-149595 (Halden tingrett)
THOS-2021-181051 (Haugaland og Sunnhordland tingrett)
TINFI-2020-47051 (Indre Finnmark tingrett)
TJARE-2017-197596 (Jæren tingrett)
TNERO-2018-130781 (Nedre Romerike tingrett)
TNERO-2018-182729 (Nedre Romerike tingrett)
TOSL-2022-71746 (Oslo tingrett)
TOVRO-2016-33121 (Øvre Romerike tingrett)
TOVRO-2018-190835 (Øvre Romerike tingrett)
TSOST-2016-133109 (Sør-Østerdal tingrett)
TSTAV-2020-147008 (Stavanger tingrett)

Internasjonale konvensjoner mv.:

Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Rome 5. November 1950 (ikrafttredelse: 03.09.1953).

FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989.

Litteratur:

Bøker:

Andenæs, J. & Fliflet, A. (2017). *Statsforfatningen i Norge*. Universitetsforlaget, 11. utgave.

Askeland, B. (2013). «Om rettsdogmatisk metode og sammenligning» i *Undring og erkjennelse: Festskrift til Jan Fridthjof Bernt*. Fagbokforlaget [bokkapittel], s. 15-25.

Boe, E. M. (2020). *Grunnleggende juridisk metode: En introduksjon til rett og rettstenkning*. Universitetsforlaget, 4. utgave.

Eskeland, S. (2017). *Strafferett*. Cappelen Damm Akademisk, 5. utgave ved Alf Petter Høgberg.

Frøseth, A. M., Grønning, L. & Wandall, R. H. (2016). *Rettsfølelsen i strafferettssystemet – perspektiver fra teori og praksis*. Gyldendal Juridisk.

Grøndahl, P. & Stridbeck, U. (2015). *Rettspsykiatriske beretninger: Om sakkyndighet og menneskeskjebner*. Gyldendal Akademisk.

Gröning, L., Husabø, E. J. & Jacobsen, J. (2019). *Frihet, forbrytelse og straff: En systematisk fremstilling av norsk strafferett*. Fagbokforlaget, 2. utgave.

Langbach, T. (2021). *Om rettsmedisin og sakkyndighet: En innføring*. Cappelen Damm Akademisk.

Malt, U. F., Andreassen, O. A., Melle, I. & Årslund, D. (2014). *Lærebok i psykiatri*. Gyldendal Akademisk, 3. utgave.

Monsen, E. (2012). *Innføring i juridisk metode og oppgaveteknikk*. Cappelen Damm.

Skoghøy, J. E. A. (2018). *Rett og rettsanvendelse*. Universitetsforlaget.

Storvik, B. L. (2022). *Straffegjennomføring*. Cappelen Damm Akademisk, 4. utgave.

Strandbakken, A. (2003). *Uskyldspresumsjonen: «In dubio pro reo»*. Fagbokforlaget.

Aasgaard, R. (2009). *Barn i antikken og tidlig kristendom. Hva er det mulig å vite og hva vet vi?* Universitetsbiblioteket i Oslo [bokkapittel]. Permanent lenke: <http://urn.nb.no/URN:NBN:no-81012>

Artikler:

Abel, G., Becker, J. V., Mittelman, M. S., Cunningham-Rathner, J., Rouleau, J. L. & Murphy, W. D. (1987). Self-Reported Sex Crimes of Nonincarcerated Paraphiliacs. *Journal of Interpersonal Violence*, 2(3). DOI: <https://doi.org/10.1177/088626087002001001>

Acharya, T. & Agius, M. (2017). The Importance of Hope Against Other Factors in the Recovery of Mental Illness. *Psychiatria Danubina*, 29(3), 619-622. PMID: 28953841

Assumpcao, A. A., Garcia, F. D., Garcia, H. D., Bradford, J. M. W. & Thibaut, F. (2014). Pharmacological Treatment of Paraphilias. *Psychiatric Clinics of North America*, 37(2), 173-181. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.psc.2014.03.002>

Babchishin, K. M., Hanson, R. K. & Hermann, C. A. (2010). The Characteristics of Online Sex Offenders: A Meta-Analysis. *Sexual Abuse*, 23(1). DOI: <https://doi.org/10.1177/1079063210370708>

Babchishin, K. M., Hanson, R. K. & VanZuylen, H. (2015). Online Child Pornography Offenders are Different: A Meta-Analysis of the Characteristics of Online and Offline Sex Offenders Against Children. *Archives of Sexual Behavior*, 44(1), 45-66. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10508-014-0270-x>

Balderston, N. L., Schultz, D. H., Baillet, S. & Helmstetter, F. J. (2014). Rapid Amygdala Responses during Trace Fear Conditioning without Awareness. *PLoS ONE*, 9(5): e96803. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0096803>

Blanchard, R., Kolla, N. J., Cantor, J. M., Klassen, P. E., Dickey, R., Kuban, M. E. & Blak, T. (2007). IQ, Handedness, and Pedophilia in Adult Male Patients Stratified by Referral Source. *Sexual Abuse, 19*(3), 285-309. DOI: [10.1177/107906320701900307](https://doi.org/10.1177/107906320701900307)

Blanchard, R., Lykins, A. D., Wherrett, D., Kuban, M. E., Cantor, J. M., Blak, T., Dickey, R. & Klassen, P. E. (2009). Pedophilia, Hebephilia, and the DSM-V. *Archives of Sexual Behavior, 38*, 335-350. Doi: [10.1007/s10508-008-9399-9](https://doi.org/10.1007/s10508-008-9399-9)

Burns, J. M. & Swerdlow, R. H. (2003). Right Orbitofrontal Tumor with Pedophilia Symptom and Constructional Apraxia Sign. *Archives of Neurology, 60*(3), 437-440. DOI: [10.1001/archneur.60.3.437](https://doi.org/10.1001/archneur.60.3.437)

Cantor, J. M. & McPhail, I. V. (2015). Sensitivity and Specificity of the Phallometric Test for Hebephilia. *The Journal of Sexual Medicine, 12*(9), 1940-1950. DOI: <https://doi.org/10.1111/jsm.12970>

Cantor, J. M., Kabani, N., Christensen, B. K., Zipursky, R. B., Barbaree, H. E., Dickey, R., Klassen, P. E., Mikulis, D. J., Kuban, M. E., Blak, T., Richards, B. A., Hanratty, M. K. & Blanchard, R. (2008). Cerebral White Matter Deficiencies in Pedophilic Men. *Journal of Psychiatric Research, 42*. 167-183. DOI: [10.1016/j.jpsychires.2007.10.013](https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2007.10.013)

Cantor, J. M., Lafaille, S., Soh, D. W., Moayed, M., Mikulis, D. J. & Girard, T. A. (2015). Diffusion Tensor Imaging of Pedophilia. *Archives of Sexual Behavior, 44*. 2161-2172. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10508-015-0629-7>

Cohen, L. J. & Galynker, I. I. (2002). Clinical Features of Pedophilia and Implications for Treatment. *Journal of Psychiatric Practice, 8*(5). 276-289. DOI: [10.1097/00131746-200209000-00004](https://doi.org/10.1097/00131746-200209000-00004)

Everitt, B. J. (1990). Sexual Motivation: A Neural and Behavioural Analysis of the Mechanisms Underlying Appetitive and Copulatory Responses of Male Rats. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews, 14*(2), 217-232. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0149-7634\(05\)80222-2](https://doi.org/10.1016/S0149-7634(05)80222-2)

Fagan, P. J., Wise, T. N., Schmidt Jr., C. W. & Berlin, F. S. (2002). Pedophilia. *JAMA, 288*(19), 2458-2465. DOI: [10.1001/jama.288.19.2458](https://doi.org/10.1001/jama.288.19.2458)

Freund, K. & Blanchard, R. (1989). Phallometric Diagnosis of Pedophilia. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 57*(1), 100-105. DOI: <https://doi.org/10.1037/0022-006X.57.1.100>

Friestad, C., Mjåland, K. & Pape, H. (2021a). Prison Officer Students' Perceptions of Persons Convicted of Sexual Crimes. *European Journal of Criminology*. DOI: <https://doi.org/10.1177/14773708211038538>

Frøberg, T. (2012). Skillet mellom rettmessighetsgrunner og unnskyldningsgrunner. *Jussens Venner, 47*(1), 1-32. DOI: <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3126-2012-01-01>

Frøberg, T. (2020). De nye reglene om strafferettslig skyldevne. *Lov og Rett, 59*(3), 167-184. DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3061-2020-03-05>

Gerwinn, H., Weiss, S., Tenbergen, G., Amelung, T., Födisch, C., Pohl, A., Massau, C., Kneer, J., Mohnke, S., Kärgel, C., Wittfoth, M., Jung, S., Drumkova, K., Schiltz, K., Walter, M., Beier, K. M., Walter, H., Ponseti, J., Schiffer, B. & Kruger, T. H. C. (2018). Clinical Characteristics Associated with Paedophilia and Child Sex Offending – Differentiating Sexual Preference from Offence Status. *Eur Psychiatry*, 51, 74-85. DOI: [10.1016/j.eurpsy.2018.02.002](https://doi.org/10.1016/j.eurpsy.2018.02.002)

Gianoutsos, J. (2006). Locke and Rousseau: Early Childhood Experience. *The Pulse*, 4(1). Hentet fra: <https://www.baylor.edu/Pulse/index.php?id=42091>

Glina, F., Carvalho, J., Barroso, R. & Cardoso, D. (2022). Lay People's Myths Regarding Pedophilia and Child Sexual Abuse: A Systematic Review. *Sexual Medicine Reviews*, 10(4), s. 596-619. DOI: [10.1016/j.sxmr.2022.06.010](https://doi.org/10.1016/j.sxmr.2022.06.010)

Godet, T. & Niveau, G. (2021). Eye Tracking and Child Sexual Offenders: A Systematic Review. *Forensic Sciences Research*, 6(2), 133-140. DOI: <https://doi.org/10.1080/20961790.2021.1940737>

Graver, H. P. (2008). Vanlig juridisk metode? Om rettsdogmatikken som juridisk sjanger. *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 121(2), 149-178. DOI: <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3096-2008-02-01>

Grundmann, D., Krupp, J., Scherner, G., Amelung, T. & Beier, K. M. (2016). Stability of Self-Reported Arousal to Sexual Fantasies Involving Children in a Clinical Sample of Pedophiles and Hebephiles. *Archives of Sexual Behavior*, 45, 1153-1162. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10508-016-0729-z>

Grøndahl, P., Sandbukt, I. J. & Kristoffersen, R. (2021). Farlige, fremmede og uten impulskontroll? Norske avisers omtale av seksualovergrep. *Norsk medietidsskrift*, 28(3), 01-15. DOI: <https://doi.org/10.18261/ISSN.0805-9535-2021-03-03>

Gröning, L. (2013). Straffgenomføring som en del av straffrättssystemet: - Principförklaring av fängelsestraffets innehåll. *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 126(1-2), 146-195. DOI: <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3096-2013-01-02-04>

Gröning, L. & Melle, K. H. (2022). Strafferettslig utilregnelighet: Regelavklaring og rolleavklaring. *Jussens venner*, 57(5-6), 399-441. DOI: <https://doi.org/10.18261/jv.57.5.1>

Gröning, L., Haukvik, U. K., Morse, S. J. & Radovic, S. (2022). Remodelling Criminal Insanity: Exploring Philosophical, Legal, and Medical Premises of the Medical Model used in Norwegian Law. *International Journal of Law and Psychiatry*, 81, 101776. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2022.101776>

Hailes, H. P., Yu, R., Danese, A. & Fazel, S. (2019). Long-term Outcomes of Childhood Sexual Abuse: An Umbrella Review. *The Lancet; Psychiatry*, 6(10), 830-839. DOI: [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(19\)30286-X](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(19)30286-X)

- Hartley, C. A. & Phelps, E. A. (2012). Extinction Learning. *Encyclopedia of the Sciences of Learning*. 1252-1253. Hentet fra: https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007/978-1-4419-1428-6_306
- Hartman, D. T., Wang, Y., Vidales, D., Wu, Y., Goldfarb, D., Qin, J., Eisen, M. L. & Goodman, G. S. (2023). Childhood Sexual Abuse: A Longitudinal Study of Disclosures and Denials. *Child Maltreatment*. DOI: <https://doi.org/10.1177/10775595231165335>
- Hatzenbuehler, M. L., McLaughlin, K. A. & Slopen, N. (2013). Sexual Orientation Disparities in Cardiovascular Biomarkers Among Young Adults. *American Journal of Preventive Medicine*, 44(6), 612-621. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2013.01.027>
- Hellerslia, T. A. (2023). Likhet for loven – med dommeren som variabel. *Lov og Rett*, 62(2), 95-118. DOI: <https://doi.org/10.18261/lor.62.2.4>
- Helsingen, L. M. (2015). Hjernestrukturers størrelse har sammenheng med DNA-variasjon. *Tidsskrift for Den Norske Legeforening*, 135. 933. DOI: 10.4045/tidsskr.15.0302
- Henrich, J., Heine, S. J. & Norenzayan, A. (2010). The Weirdest People in the World? *Behavioral and Brain Sciences*, 33(2-3), 61-135. DOI: [10.1017/S0140525X0999152X](https://doi.org/10.1017/S0140525X0999152X)
- Hill, E. L. (2004). Executive Dysfunction in Autism. *TRENDS in Cognitive Sciences*, 8(1). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tics.2003.11.003>
- Hofgaard, T. L. (2010). Diagnosenes definisjonsmakt. *Psykologtidsskriftet*. Hentet fra: <https://psykologtidsskriftet.no/kommentar/2010/08/diagnosenes-definisjonsmakt>
- Jacobsen, J. (2017). Utsyn over utviklingstrekk i det strafferettslege reaksjonssystemet. *Kritisk juss*, 43(3), 118-144. DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.2387-4546-2017-03-02>
- Jahnke, S. & Hoyer, J. (2013). Stigmatization of People with Pedophilia: A Blind Spot in Stigma Research. *International Journal of Sexual Health*, 25(3). DOI: <https://doi.org/10.1080/19317611.2013.795921>
- Jahnke, S., Imhoff, R. & Hoyer, J. (2015a). Stigmatization of People with Pedophilia: Two Comparative Surveys. *Archives of Sexual Behavior*, 44. 21-35. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10508-014-0312-4>
- Jahnke, S., Philipp, K. & Hoyer, J. (2015b). Stigmatizing Attitudes Towards People with Pedophilia and their Malleability Among Psychotherapists in training. *Child Abuse & Neglect*, 40. 93-102. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2014.07.008>
- Jahnke, S., Schmidt, A. F. & Hoyer, J. (2022). Pedohebephilia and Perceived Non-coercive Childhood Sexual Experiences: Two Non-matched Case-Control Studies. *Sexual Abuse* 35(3), 1-35. DOI: <https://doi.org/10.1177/10790632221098341>
- Josiassen, R. C., Fantuzzo, J. & Rosen, A. C. (1980). Treatment of Pedophilia Using Multistage Aversion Therapy and Social Skills Training. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 11(1), 55-61. DOI: [https://doi.org/10.1016/0005-7916\(80\)90054-3](https://doi.org/10.1016/0005-7916(80)90054-3)

Kim, J., Lee, C., Kang, Y., Kang, W., Kim, A., Tae, W-S., Ham, B-J., Chang, J. & Han, K-M. (2023). Childhood Sexual Abuse and Cortical Thinning in Adults With Major Depressive Disorder. *Psychiatry Investigation*, 20(3), 255-261. DOI: [10.30773/pi.2022.0314](https://doi.org/10.30773/pi.2022.0314)

Kinander, M. (2013). Straffens begrep og begrunnelse i norsk rett – en kritikk. *Jussens Venner*, 48(3), 155-192. DOI: <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3126-2013-03-01>

Kjelsberg, E. & Loos, L. H. (2008). Conciliation or Condemnation? Prison Employees' and Young Peoples' Attitudes Towards Sexual Offenders. *International Journal of Forensic Mental Health*, 7(1), 95-103. DOI: <https://doi.org/10.1080/14999013.2008.9914406>

Klæth, J. R. & Hagen, R. (2009). Sammenhengen mellom barndomstraumer og senere utvikling av psykotiske lidelser. *Psykologtidsskriftet*. Hentet fra: <https://psykologtidsskriftet.no/fagartikkel/2009/11/sammenhengen-mellom-barndomstraumer-og-senere-utvikling-av-psykotiske-lidelser>

Kolflaath, E. (2011). Bevist utover enhver rimelig tvil. *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 124(2), 135-196. DOI: <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3096-2011-02-01>

Krueger, R. B., Hembree, W. & Hill, M. (2006). Prescription of Medroxyprogesterone Acetate to a Patient with Pedophilia, Resulting in Cushings' Syndrome and Adrenal Insufficiency. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 18(2), 227-228. DOI: <https://doi.org/10.1177/107906320601800208>

Kuusinen, V., Cesnaite, E., Peräkylä, J., Ogawa, K. H. & Hartikainen, K. M. (2018). Orbitofrontal Lesion Alters Brain Dynamics of Emotion-Attention and Emotion-Cognitive Control Interaction in Humans. *Frontiers in Human Neuroscience*, 12, 437. DOI: <https://doi.org/10.3389/fnhum.2018.00437>

Langfeldt, T. (2015). Pedofili er en mental forstyrrelse. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 52(11). Hentet fra: <https://psykologtidsskriftet.no/debatt/2015/11/pedofili-er-en-mental-forstyrrelse>

Lehmann, R. J. B., Schmidt, A. F. & Jahnke, S. (2021). Stigmatization of Paraphilias and Psychological Conditions Linked to Sexual Offending. *The Journal of Sex Research*, 58(4), 438-447. DOI: <https://doi.org/10.1080/00224499.2020.1754748>

Lewis, R. G., Florio, E., Punxo, D. & Borrelli, E. (2022). The Brain's Reward System in Health and Disease. *Advances in Experimental Medicine and Biology*. 57-69. DOI: [10.1007/978-3-030-81147-1_4](https://doi.org/10.1007/978-3-030-81147-1_4)

Medalia, A. & Saperstein, A. (2011). The Role of Motivation for Treatment Success. *Psychiatria Danubina*, 29(3), 619-622. DOI: [10.1093/schbul/sbr063](https://doi.org/10.1093/schbul/sbr063)

Michel-Chávez, A., Estanol-Vidal, B., Senties-Madrid, H., Chiquete, E., Delgado, G. R. & Castillo-Maya, G. (2015). Reward and Aversion Systems of the Brain as a Functional Unit. Basic Mechanisms and Functions. *Salud Mental*, 38(4). DOI: <https://doi.org/10.17711/sm.0185-3325.2015.041>

Müller, K., Curry, S., Ranger, R., Briken, P., Bradford, J. & Fedoroff, J. P. (2014). Changes in Sexual Arousal as Measured by Penile Plethysmography in Men with Pedophilic Sexual Interest. *The Journal of Sexual Medicine*, 11(5), 1221-1229. DOI: <https://doi.org/10.1111/jsm.12488>

Münch, R., Walter, H. & Müller, S. (2020). Should Behavior Harmful to Others Be a Sufficient Criterion of Mental Disorders? Conceptual Problems of the Diagnoses of Antisocial Personality Disorder and Pedophilic Disorder. *Frontiers in psychiatry*, 11, 558655. DOI: [10.3389/fpsyg.2020.558655](https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.558655)

Munsey, C. (2009). Insufficient Evidence to Support Sexual Orientation Change Efforts. *Monitor on Psychology*, 40(9). Hentet fra: <https://www.apa.org/monitor/2009/10/orientation>

Newson, J. J., Pastukh, V. & Thiagarajan, T. C. (2021). Poor Separation of Clinical Symptom Profiles by DSM-5 Disorder Criteria. *Frontiers in Psychiatry*, 12. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.775762>

Nielsen, M. H., Aaskov, L. & Larsen, J. E. (2020). When Virtuous Paedophiles Meet Online: A Sociological Study of a Paedophile Community. *Sexualities*, 25(5-6). DOI: <https://doi.org/10.1177/1363460720979306>

Poepl, T. B., Nitschke, J., Santtila, P., Schecklmann, M., Langguth, B., Greenlee, M. W., Osterheider, M. & Mokros, A. (2013). Association Between Brain Structure and Phenotypic Characteristics in Pedophilia. *Journal of Psychiatric Research*, 47(5), 678-685. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2013.01.003>

Raymond, N. C., Coleman, E., Ohlerking, F., Christenson, G. A. & Miner, M. (1999). Psychiatric Comorbidity in Pedophilic Sex Offenders. *The American Journal of Psychiatry*. DOI: <https://doi.org/10.1176/ajp.156.5.786>

Rosenqvist, R. (2010). Straffelovens medisinske prinsipp, utfordringer for moderne psykiatri. *Tidsskrift for strafferett*, 10(1), 4-22. DOI: <https://doi.org/10.18261/ISSN0809-9537-2010-01-02>

Rosenqvist, R. (2012). Rettspsykiatri etter Breivik-saken. *Tidsskrift for strafferett*, 12(3), 324-329. DOI: <https://doi.org/10.18261/ISSN0809-9537-2012-03-04>

Rosenqvist, R. & Sandal, T. (2015). Er forvaringsordningen tilpasset dagens forvaringsdømte? *Tidsskrift for strafferett*, 15(1), 63-85. DOI: <https://doi.org/10.18261/ISSN0809-9537-2015-01-06>

Rui, J. P. (2020). Forholdsmessighetsprinsippet ved bruk av straff. *Lov og Rett*, 59(6), 323-324. DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3061-2020-06-01>

Sanbonmatsu, D. M., Colley, E. H. & Butner, J. E. (2020). The Impact of Complexity on Methods and Findings in Psychological Science. *Frontiers in Psychology*. DOI: [10.3389/fpsyg.2020.580111](https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.580111)

- Sandbukt, I. J., Skardhamar, T., Kristoffersen, R. & Friestad, C. (2020). Testing the Static-99R as a Global Screen for Risk of Sex Crime Recidivism in a Norwegian Routine Sample. *Sexual Abuse, 33*(6). DOI: <https://doi.org/10.1177/1079063220951194>
- Sanghara, K. K. & Wilson, J. C. (2010). Stereotypes and Attitudes About Child Sexual Abusers: A Comparison of Experienced and Inexperienced Professionals in Sex Offender Treatment. *Legal and Criminological Psychology, 11*(2), 229-244. DOI: <https://doi.org/10.1348/135532505X68818>
- Savoie, V., Quayle, E. & Flynn, E. (2021). Prevalence and Correlates of Individuals with Sexual Interest in Children: A Systematic Review. *Child Abuse & Neglect, 115*. 105005. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2021.105005>
- Scarpazza, C., Finos, L., Genon, S., Masiero, L., Bortolato, E., Cavaliere, C., Pezzaioli, J., Monaro, M., Navarin, N., Battaglia, U., Pietrini, P., Ferracuti, S., Sartori, G. & Ciani, A. S. C. (2021). Idiopathic and Acquired Pedophilia as two Distinct Disorders: An Insight from Neuroimaging. *Brain Imaging and Behavior, 15*, 2681-2692. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11682-020-00442-z>
- Schiltz, K., Witzel, J. & Northoff, G. (2007). Brain Pathology in Pedophilic Offenders: Evidence of Volume Reduction in the Right Amygdala and Related Diencephalic Structures. *JAMA Psychiatry, 64*(6), 737-746. DOI: 10.1001/archpsyc.64.6.737
- Serafini, R. A., Pryce, K. D. & Zachariou, V. (2020). The Mesolimbic Dopamine System in Chronic Pain and Associated Affective Comorbidities. *Biological Psychiatry, 87*(1), 64-73. DOI: [10.1016/j.biopsych.2019.10.018](https://doi.org/10.1016/j.biopsych.2019.10.018)
- Seto, M. C. (2009). Pedophilia. *Annual Review of Clinical Psychology, 5*, 391-407. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.032408.153618>
- Seto, M. C. (2012). Is Pedophilia a Sexual Orientation? *Archives of Sexual Behavior, 41*(1), 231-236. DOI: [10.1007/s10508-011-9882-6](https://doi.org/10.1007/s10508-011-9882-6)
- Smith, E. (2021). Hva skal vi med en grunnlovsbestemmelse om «legalitetsprinsippet»? *Lov og Rett, 60*(2), 110-128. DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3061-2021-02-05>
- Steine, I. M., Winje, D., Nordhus, I. H., Milde, A. M., Bjorvatn, B., Grønli, J. & Pallesen, S. (2017). Hvorfor tar det så lang tid å fortelle om seksuelle overgrep? *Psykologtidsskriftet*. Hentet fra: <https://psykologtidsskriftet.no/fra-praksis/2017/01/hvorfor-tar-det-sa-lang-tid-fortelle-om-seksuelle-overgrep>
- Stelzmann, D., Jahnke, S. & Kuhle, L. F. (2020). Media Coverage of Pedophilia: Benefits and Risks from Healthcare Practitioners' Point of View. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 17*(16). 5739. DOI: [10.3390/ijerph17165739](https://doi.org/10.3390/ijerph17165739)
- Stelzmann, D., Jahnke, S. & Kuhle, L. F. (2022). Media Coverage of Pedophilia and Its Impact on Help-Seeking Persons with Pedophilia in Germany – A Focus Group Study. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 19*(15). 9356. DOI: [10.3390/ijerph19159356](https://doi.org/10.3390/ijerph19159356)

Stephens, S., Seto, M. C., Cantor, J. M. & Lalumière, M. L. (2019). The Revised Screening Scale for Pedophilic Interests (SSPI-2) May Be a Measure of Pedohebephilia. *The Journal of Sexual Medicine*, 16(10), 1655-1663. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jsxm.2019.07.015>

Swift-Gallant, A., Coome, L. A., Aitken, M. & VanderLaan, D. P. (2019). Evidence for Distinct Biodevelopmental Influences on Male Sexual Orientation. *Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS)*, 116(26), 12787-12792. DOI: <https://doi.org/10.1073/pnas.1809920116>

Swaab, D. F. (2008). Sexual Orientation and its Basis in Brain Structure and Function. *Proceedings of the National Academy of Sciences, USA*, 105(30), 10273-10274. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10508-016-0729-z>

Tenbergen, G., Wittfoth, M., Frieling, H., Ponseti, J., Walter, M., Walter, H., Beier, K. M., Schiffer, B. & Kruger, T. H. C. (2015). The Neurobiology and Psychology of Pedophilia: Recent Advances and Challenges. *Frontiers in Human Neuroscience*, 9, 344. DOI: [10.3389/fnhum.2015.00344](https://doi.org/10.3389/fnhum.2015.00344)

Tobiassen, T. M. (2022). Nye tider for legalitetsprinsippet i Høyesterett?. *Lov og Rett*, 61(2), 64-66. DOI: <https://doi.org/10.18261/lor.61.2.1>

Tobiassen, T. M. & Ulfstein, G. Klarhet om klarhetskravet. *Lov og Rett*, 61(6), 347-348. DOI: <https://doi.org/10.18261/lor.61.6.2>

Torgersen, R. (2017). Fra riksadvokaten. *Tidsskrift for strafferett*, 17(2), 134-145. DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.0809-9537-2017-02-05>

Tsujimura, A. (2013). The Relationship between Testosterone Deficiency and Men's Health. *The World Journal of Men's Health*, 31(2), 126-135. DOI: [10.5534/wjmh.2013.31.2.126](https://doi.org/10.5534/wjmh.2013.31.2.126)

Turner, D. & Briken, P. (2018). Treatment of Paraphilic Disorders in Sexual Offenders or Men With a Risk of Sexual Offending With Luteinizing Hormone-Releasing Hormone Agonists: An Updated Systematic Review. *The Journal of Sexual Medicine*, 15(1), 77-93. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jsxm.2017.11.013>

Votinov, M., Goerlich, K. S., Puiu, A. A., Smith, E., Nickl-Jockschat, T., Derntl, B. & Habel, U. (2021). Brain Structure Changes Associated with Sexual Orientation. *Scientific Reports*, 11. Artikkelnnummer: 5078. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41598-021-84496-z>

Weaver, I. C. G., Cervoni, N., Champagne, F. A., D'Alessio, A. C., Sharma, S., Seckl, J. R., Dymov, S., Szyf, M. & Meaney, M. J. (2004). Epigenetic Programming by Maternal Behavior. *Nature Neuroscience*, 7, 847-854. DOI: <https://doi.org/10.1038/nn1276>

Wurtele, S. K., Simons, D. A. & Moreno, T. (2013). Sexual Interest in Children Among an Online Sample of Men and Women: Prevalence and Correlates. *Sexual Abuse*, 26(6), 546-569. DOI: <https://doi.org/10.1177/1079063213503688>

Yarkoni, T. & Westfall, J. (2019). Choosing Prediction over Explanation in Psychology: Lessons from Machine Learning. *Perspectives on Psychological Science*, 12(6). DOI: [10.1177/1745691617693393](https://doi.org/10.1177/1745691617693393)

Nyhetsartikler, kommentarer og nettsider:

Adams, A. (2015). Gespräch zum Thema Pädophilie: Dipl. Päd.-Dipl. Psych Werner Dinkelback und PD Dr. rer. Medic. Dipl.-Psych. Claudia Subic-Wrana im Gespräch mit Alfred Adams. *Blick Aktuell [nyhetsartikkel]*. Hentet fra: <https://www.blick-aktuell.de/Andernach/Gespraech-zum-Thema-Paedophilie-149316.html>

AgeOfConsent.net (2023). What is the legal Age of Consent around the world? *Age of Consent [nettside]*. Hentet fra: <https://www.ageofconsent.net/world>

Autism Center of Learning. The Relationship Between Autism and Impulse Control: Autism and Impulse Control in Children *[nettside]*. Se: <https://carmenbpingree.com/blog/the-relationship-between-autism-and-impulse-control/>

Bendiksen, J. & Malmo, V. K. (2021). Anneli (18) og Maya (19) vil lære om sex og samliv: - Det blir glemt. *NRK [nyhetsartikkel]*. Hentet fra: <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/vil-laere-mer-om-seksuell-helse--men-1-av-5-mangler-ungdomshelsetjeneste-1.15727853>

Blackwell, T. (2017). Man says he was cured of pedophilia at Ottawa clinic: «it's like a weight that's been lifted». *National Post Canada [nyhetsartikkel]*. Hentet fra: <https://nationalpost.com/news/canada/ottawa-clinic-says-it-can-cure-pedophilia-but-critics-argue-the-claim-is-unproven-and-dangerous>

Cullen, C. (2015). "I could hear bones breaking from 20 foot away" – Former convicts share stories of what really happens to paedophiles in prison. *Independent.ie [nyhetsartikkel]*. Hentet fra: <https://www.independent.ie/world-news/americas/i-could-hear-bones-breaking-from-20-foot-away-former-convicts-share-stories-of-what-really-happens-to-paedophiles-in-prison-34152007.html>

Dawi, A. (2022). Afghanistan Poverty Bears More Child Brides. *VOA [nettsted]*. Hentet fra: <https://www.voanews.com/a/afghanistan-poverty-bears-more-child-brides/6556599.html>

Eilertsen, T. (2010). Overgrepstiltalt 23-åring kan få forvaring. *Aftenposten [nyhetsartikkel]*. Hentet fra: <https://www.aftenposten.no/norge/i/yRyQK/overgrepstiltalt-23-aaring-kan-faa-forvaring>

Elden, J. C. (2022a). Straff (jus). *Store Norske Leksikon [nettsted]*. Hentet 21.03.2023 fra: https://snl.no/straff_-_jus

Elden, J. C. (2022b). Sikring. *Store Norske Leksikon [nettsted]*. Hentet 21.03.2023 fra: <https://snl.no/sikring>

Elden, J. C. (2023). Livsvarig fengsel. *Store Norske Leksikon [nettsted]*. Hentet 04.04.23 fra: https://snl.no/livsvarig_fengsel

Elden, J. C. & Grønning, L. (2022). Strafferettslig tilregnelighet. *Store Norske Leksikon [nettsted]*. Hentet fra: https://snl.no/strafferettslig_tilregnelighet

Europol. Police2Peer *[nettside]*. Sist oppdatert 9. desember 2021. Sist hentet 06.05.23 fra:

<https://www.europol.europa.eu/partners-collaboration/police2peer#:~:text=Police2Peer%20%E2%80%93%20Police%20are%20present%20and,for%20a%20very%20long%20time>

Evans, E. (2023). Alder av samtykke rundt om i verden. *RipleyBelieves [nettsted]*. Hentet fra: <https://no.ripleybelieves.com/age-of-consent-around-world-688>

FPT (2022). Male vs Female Incarceration Rates. *Fair Punishment [nettsted]*. Hentet fra: https://fairpunishment.org/male-vs-female-incarceration-rates/?utm_content=cmp-true

Grimen, B. (2010). Pedofil legning kan gi redusert straff. *NRK Rogaland [nyhetsartikkel]*. Hentet fra: <https://www.nrk.no/rogaland/pedofil-legning-kan-reduere-straft-1.7152903>

Hollier, R. (2021). Physical Attractiveness Bias in the Legal System. *The Law Project [nettsted]*. Hentet fra: <https://www.thelawproject.com.au/insights/attractiveness-bias-in-the-legal-system>

ICMEC (2018). Angola: National Child Protection Legislation. *International Centre for Missing & Exploited Children [kommentar]*. Hentet fra: <https://www.icmec.org/wp-content/uploads/2018/07/ICMEC-Angola-National-Legislation.pdf>

Jacobsen, J. (2020). Manshausdommen og forvaringsinstituttet sine to tunger. *Rett24 [nyhetsartikkel]*. Hentet fra: <https://rett24.no/articles/manshausdommen-og-forvaringsinstituttet-sine-to-tunger>

Jansen, J. K. S. & Holck, P. (2021). Limbiske system. *Store Norske Leksikon [nettsted]*. Hentet fra: https://sml.snl.no/limbiske_system

Jowett, A., Brady, G., Goodman, S., Pillinger, C. & Bradley, L. (2021). Research and Analysis: Conversion Therapy: An Evidence Assessment and Qualitative Study. *Coventry University [nettside]*. Hentet fra: <https://www.gov.uk/government/publications/conversion-therapy-an-evidence-assessment-and-qualitative-study/conversion-therapy-an-evidence-assessment-and-qualitative-study>

Kaplan, M. (5. oktober 2014). Pedophilia: A Disorder, Not a Crime. *The New York Times [nyhetsartikkel]*. Hentet fra: <https://www.nytimes.com/2014/10/06/opinion/pedophilia-a-disorder-not-a-crime.html>

Kriminalomsorgen (2020). Løslatelse fra fengsel: Tilbakefallet synker. *[nettside]*. Hentet 23.03.23 fra: <https://www.kriminalomsorgen.no/loeslatelse-fra-fengsel-tilbakefallet-synker.6354759-516313.html>

Kriminalomsorgens hjemmeside *[nettside]*. Hentet 22.03.23 fra: www.kriminalomsorgen.no

Kringstad, K. (2020). 20 personer har sagt ja til terapi for å unngå å forgripe seg på barn. *NRK [nyhetsartikkel]*. Hentet fra: https://www.nrk.no/trondelag/det-finnes-hjelp_-lanserte-reklamefilmer-for-a-na-voksne-med-seksuell-interesse-for-barn-1.15176167

Mogen, T. (2016). Indonesia innfører kjemisk kastrering og dødsstraff for barneovergripere. *Dagbladet [nyhetsartikkel]*. Hentet fra: <https://www.dagbladet.no/nyheter/indonesia-innforer-kjemisk-kastrering-og-dodsstraff-for-barneovergripere/60149102>

Munkvik, C. (2023). Jakten på familiefaren. *Aftenposten [nyhetsartikkel]*. Hentet fra: <https://www.aftenposten.no/norge/i/VPQK1J/jakten-paa-familiefaren>

National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2018). Addressing the Social and Cultural Norms that Underlie the Acceptance of Violence: Proceedings of a Workshop – in Brief. *Washington, DC: The National Academies Press [kommentar]*. Hentet fra: <https://nap.nationalacademies.org/read/25075/chapter/1>

Norges Domstoler. Sakkyndig. *[nettside]*. Hentet fra: <https://www.domstol.no/no/roller-og-aktorer-i-retten/sakkyndig/>

Ottosen, P., Jørstad, R. H., Røset, H. H., Mjaaland, O. & Wergeland, P. (2017). Sexdukkene kan være et substitutt, men også øke faren for overgrep. *NRK [nyhetsartikkel]*. Hentet fra: https://www.nrk.no/norge/_-sexdukkene-kan-vaere-et-substitutt_-men-ogsaa-fore-til-overgrep-1.13407365

Plan Norge. Barneekteskap. *[nettside]*. Hentet fra: https://www.plan-norge.no/slik-arbeider-plan/barneekteskap?gclid=CjwKCAiAjPyfBhBMEiwAB2CCIqyB-KQgm-bc0YESwYcAKAhFOKpenyksI9fymlAoKOkfciJdn7aphoCb58QAvD_BwE

Prescott, D. S. (Ikke-datert). The Good Lives Model (GLM) in Theory and Practice *[kommentar]*. Sist hentet 06.05.23 fra: https://www.unafei.or.jp/publications/pdf/RS_No91/No91_10VE_Prescott.pdf

Richards, K. (2011). Misperceptions about Child Sex Offenders. *Trends & Issues in Crime and Criminal Justice* no. 429. Canberra: Australian Institute of Criminology *[nettside]*. Hentet fra: <https://www.aic.gov.au/publications/tandi/tandi429>

Sande, E. & Zerener, A. (2021). Norske fengsler fylles opp av overgrepdomte. På innsiden får de ofte gjennomgå: - Lette ofre. *Nettavisen [nyhetsartikkel]*. Hentet fra: <https://www.nettavisen.no/sport/norske-fengsler-fylles-opp-av-overgrepdomte-pa-innsiden-far-de-ofte-gjennomga-lette-ofre/s/12-95-3424046035>

SIFER (2020). Ny artikkel: Static-99R og tilbakefall blant personer dømt for seksuallovbrudd. *Nasjonalt kompetansesenter for sikkerhets-, fengsels- og rettspsykiatri [nettsted]*. Hentet fra: <https://sifer.no/ny-artikkel-static-99r-og-tilbakefall-blant-personer-domt-for-seksuallovbrudd/>

SIFER. SVR-20. *Nasjonalt kompetansesenternettverk for sikkerhets-, fengsels- og rettspsykiatri [nettsted]*. Hentet fra: <https://sifer.no/verktoy/svr-20/>

Sonne, J., Reddy, V. & Beato, M. R. (2022). Neuroanatomy, Substantia Nigra. *StatPearls [Internet, StatPearls Publishing [nettsted]]*. Hentet fra: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK536995/>

SSB (2018). Tre av fire straffede er menn. *Statistisk sentralbyrå [nettsted]*. Hentet fra: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/tre-av-fire-straffede-er-menn>

Sundby, J. C. (2023). «Mathias» har fått hjelp så han ikke skal forgripe seg på barn. *NRK [nyhetsartikkel]*. Hentet fra: https://www.nrk.no/osloogviken/xl/_mathias_-har-fatt-hjelp-fra-det-finnes-hjelp_-slik-at-han-ikke-skal-forgripe-seg-pa-barn-1.16245099

Svartdal, F. (2019). Bekreftelsestendens. *Store Norske Leksikon [nettsted]*. Hentet fra: <https://snl.no/bekreftelsestendens>

Svartdal, F. (2023). Kognitiv dissonans. *Store Norske Leksikon [nettsted]*. Hentet fra: https://snl.no/kognitiv_dissonans

Virtuous Pedophiles [nettside]: www.virped.org

Østebø, J. (2010). Pedofili-diagnose kan gi lavere straff. *Stavanger Aftenblad [nyhetsartikkel]*. Hentet fra: <https://www.aftenbladet.no/lokalt/i/pV58W/pedofili-diagnose-kan-gi-lavere-straff>

Rapporter og liknende publikasjoner:

Berggrav, S. (2017). Hjelpelinje for personer med seksuelle følelser for barn – utredning av behov og ulike modeller. [*Rapport av Redd Barna, Helsedirektoratet*]. Hentet fra: https://www.helsedirektoratet.no/faglige-rad/helsetilbud-til-personer-som-star-i-fare-for-a-bega-seksuelle-overgrep-mot-barn-det-finnes-hjelp/metode-og-prosess/Hjelpelinjerapport%202017.pdf/_attachment/inline/2e176132-456e-47e0-a4e9-ec7de0d59677:92e3ac81c1122ad3fe78c04337dbaa1c36839cbe/Hjelpelinjerapport%202017.pdf

Dale, M. T. G., Aakvaag, H. F., Strøm, I. F., Augusti, E. M. & Skauge, A. D. (2023). Omfang av vold og overgrep i den norske befolkningen. *Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress [Rapport 1]*.

Direktoratet for e-helse (2022). Om ICD-10 og ICD-11: Forarbeid til utredning. *Rapportnummer IE-1103 [rapport]*.

Friestad, C., Winje, M., Sandbukt, I. J., Sørensen, D., Kjærstad, M. H., Risnes, E., Sandvik, M., Bjorland, M. W., Johnsen, B., Sjøly, M., Skahjem, L. F. & Røe, S. (2021). Opprettelse av regionale behandlingstilbud til personer som er dømt for å ha utført seksuelle overgrep – sluttrapport fra implementering av BASIS i Norge. *Regionalt kompetansesenter for sikkerhets-, fengsels- og rettspsykiatri [rapport]*. Elektronisk ISBN: 978-82-8227-2.

Hafstad, G. S. & Augusti, E.-M. (2019). Ungdoms erfaringer med vold og overgrep i oppveksten. *Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. [Rapport nr. 4/2019, NKVST]*. Hentet fra: https://www.nkvt.no/content/uploads/2019/10/Rapport_4_19_UEVO.pdf

Kripos (2016). Seksuelle overgrep mot barn under 14 år. [*Rapport, politiet*]. Hentet fra: https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/voldtekt-og-seksuallovbrudd/seksuelle-overgrep-mot-barn-under-14-ar_web.pdf

Kripos (2019). Seksuell utnyttelse av barn og unge over internett. [*Rapport, politiet*]. Hentet fra: <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/seksuelle-overgrep-mot-barn/seksuell-utnyttelse-av-barn-over-internett.pdf>

NIMH (2023). Understanding Psychosis. *National Institute of Mental Health* [*Informasjonshefte, NIH-publikasjon No. 23-MHH-8110*]. Hentet fra: <https://www.nimh.nih.gov/sites/default/files/documents/health/publications/understanding-psychosis/23-MH-8110-Understanding-Psychosis.pdf>

Sex og samfunn (2016). Seksualundervisning i skolen: En undersøkelse blant kontaktlærere i grunnskolen. [*Rapport*]. Hentet fra: <https://www.sexogsamfunn.no/wp-content/uploads/2019/05/Seksualitetsundervisning-unders%C3%B8kelse-1%C3%A6rere-pdf.pdf>

Sex og samfunn (2022b). Seksualitetsundervisning i skolen: En kartlegging av elevers og læreres erfaringer og ønsker. [*Rapport, februar 2022*]. Hentet fra: <https://sexogsamfunn.no/wp-content/uploads/2022/02/Rapport-seksualitetsundervisning-i-skolen.pdf>

Sosial- og helsedirektoratet (2003). Seksuelle overgrep mot barn: En veileder for hjelpeapparatet. *Sosial- og helsedirektoratet i samarbeid med Barne- og familiedepartementet* [*veiledning*]. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2003/0017/ddd/pdfv/286825-seksuelle_overgrep_mot_barn.pdf

Riksadvokaten (2022). Politiets straffesaksbehandling 2021 [*politiets referanse: 21/1339 – 25 / IWI001*]. Hentet fra: <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2022/03/Politiets-straffesaksbehandling-2021.pdf>

Doktorgradsavhandlinger og masteroppgaver:

Gunnarsdottir, K. (2018). Attitudes Toward People with Pedophilia: Comparing the Views of Psychology Students and Police Trainees in Norway. [*Masteroppgave, Universitetet i Oslo*]. Corpus ID: 204363090

Hansen, L. (2016). PALS i lys av utilitarismen og kantianismen. [*Masteroppgave, Universitetet i Tromsø*]. Permanent lenke: <https://hdl.handle.net/10037/9344>

Jahnke, S. (2015). Understanding and Challenging Stigmatization of People with Pedophilia [*Doktorgradsavhandling, Technischen Universität Dresden*]. Fulltekst tilgjengelig som pdf via: <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:14-qucosa-170785>

Lorentzen, A. Ö. (2021). Pedofili i terapirommet: En tematisk analyse av hvordan teoretiske ulikheter påvirker tematiseringen av seksualitet i terapien av personer som er seksuelt tiltrukket til barn. [*Hovedoppgave i psykologi, Norges Naturvitenskapelige Universitet*]. Permanent lenke: <https://hdl.handle.net/11250/2776143>

Nielsen, N. R. (2012). Barneoppdragelse på 1700-tallet: Idealet for jenter og gutter. [Masteroppgave, Universitetet i Oslo]. Hentet fra: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/34545/Masteroppgave.pdf?sequence=1>

Thorsen, H. (2021). Fradømmelse av retten til å inneha kontoer på sosiale medier. [Masteroppgave, UiT Norges arktiske universitet]. Permanent lenke: <https://hdl.handle.net/10037/24410>

Podcaster:

NRK (2022, 21. november). Pedofili. *Trygdekontoret* [audio podcast med gjest Svein Øverland]. Tilgjengelig på NRK Radio 04.04.23.

Sex og samfunn (2022a, 7. februar). Pedofili. *Alfakrøll* [audio podcast med gjest Pål Grøndahl]. Tilgjengelig på Spotify 04.04.23.

The Earthly Delights Podcast (2021, 2. februar). #38: Dr James Cantor – Understanding Pedophilia. [audio podcast med gjest James Cantor]. Tilgjengelig på Spotify 04.04.23.

Andre kilder:

Boer, D. P., Hart, S. D., Kropp, P. R. & Webster, C. D. (2017). Manual for Version 2 of the Sexual Violence Risk-20: Structured Professional Judgment Guidelines for Assessing and Managing Risk of Sexual Violence. *Vancouver, Canada: Protect International Risk and Safety Services Inc* [papirutgave av SVR-20].

Kriminalomsorgen (2021). Språk er makt: Anbefaling om bruk av begreper knyttet til personer som har begått eller står i fare for å begå seksuallovbrudd. Hentet fra: https://sifer.no/wp-content/uploads/2021/04/2021-04-30-Sprak-er-makt_med-logoer-helse-og-kriminalomsorg.pdf

Kriminalomsorgen (2022, 31. mars). Fagstrategi om personer dømt for seksuallovbrudd: 2022-2026. [Kriminalomsorgen ved Heidi Bottolfs, Avdelingsdirektør, Forebygging, tilbakeføring og sikkerhet].

Kriminalomsorgens retningslinjer til straffegjennomføring med elektronisk kontroll (siste reviderte utgave: 30.04.2021). Hentet fra: <https://lovdata.no/static/ROO/kdi-2013-9001.pdf>

Kriminalomsorgens årsrapport for 2020. Sist hentet 01.05.2023 fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/b04b5cf8bb32490c990a82fd90fa05a0/arsrapport_kdi_2020.pdf

Kristoffersen, R. (2022, 22. februar). Tilbakefall hos løslatte fra fengsel 2010-2018. *Kriminalomsorgens høgskole og utdanningscenter KRUS* [internt arbeidsnotat]. Hentet fra: https://www.tilbakefall.no/onewebmedia/Tilbakefallsnotat_2202022.pdf

Kultur- og likestillingsdepartementet (2022a). Forbud mot konverteringsterapi på høring. *Regjeringen* [pressemelding nr: 46/22]. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/forbud-mot-konverteringsterapi-pa-horing/id2920610/>

Kultur- og likestillingsdepartementet (2022b). Høring – nytt lovforslag om forbud mot konverteringsterapi. *Regjeringen*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nytt-lovforslag-om-forbud-mot-konverteringsterapi/id2919197/?expand=horings svar>

Mews, A., Bella, L. D. & Purver, M. (2017). Impact Evaluation of the Prison-based Core Sex Offender Treatment Programme. *Ministry of Justice, Analytical Series [publikasjon]*. ISBN: 978-1-84099-783-5

SSBs statistikkbank. Tabell 10531: *Innsatte, etter fengslingsstype, statistikkvariabel, år og hovedlovbruddstype*. Hentet fra: <https://www.ssb.no/statbank/table/10531/>

Digitale utgaver av diagnosemanualene:

DSM-5: https://archive.org/details/info_munsha_DSM5/page/n727/mode/2up.

ICD-10: <https://icd.who.int/browse10/2010/en#/F02.3>.

ICD-11: <https://icd.who.int/browse11/l-m/en#/http%3a%2f%2fid.who.int%2fid%2fentity%2f1207960454>.

Figurer:

Figur I: Hentet fra: https://www.pngitem.com/middle/hbwbRow_this-picture-depicts-the-stages-of-pubic-hair/

Figur III: Hentet fra: https://archive.org/details/info_munsha_DSM5/page/n727/mode/2up bokens s. 697.

Figur IV: Dyrstad, K. M. J. & Stene, R. J. (2022). Seksuallovbrudd inn i rettssystemet 2010-2021: Anmeldte seksuallovbrudd i endring? *Statistisk sentralbyrå [nettside]*. Hentet fra: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/kriminalitet-og-rettsvesen/artikler/anmeldte-seksuallovbrudd-i-endring>

Figur V: Hentet fra Kripós Twitter-konto: @Kripós_NCIS (postet: 3. mars 2017 kl. 12.17).

Figur VII: Hollier, R. (2021). Physical Attractiveness Bias in the Legal System. *The Law Project [nettsted]*. Hentet fra: <https://www.thelawproject.com.au/insights/attractiveness-bias-in-the-legal-system>

Figur IX: Innhold hentet fra: <https://sifer.no/verktoy/svr-20/>.

Figur X: Tilsendt på e-post fra Stian Haugen i Kriminalomsorgsdirektoratet den 10.03.2023 og gjengitt med samtykke.